

РОСІЙСЬКИЙ ВІРУС ДЕЗІНФОРМАЦІЇ І ЙОГО ЖЕРТВИ В УКРАЇНІ ТА ЄС

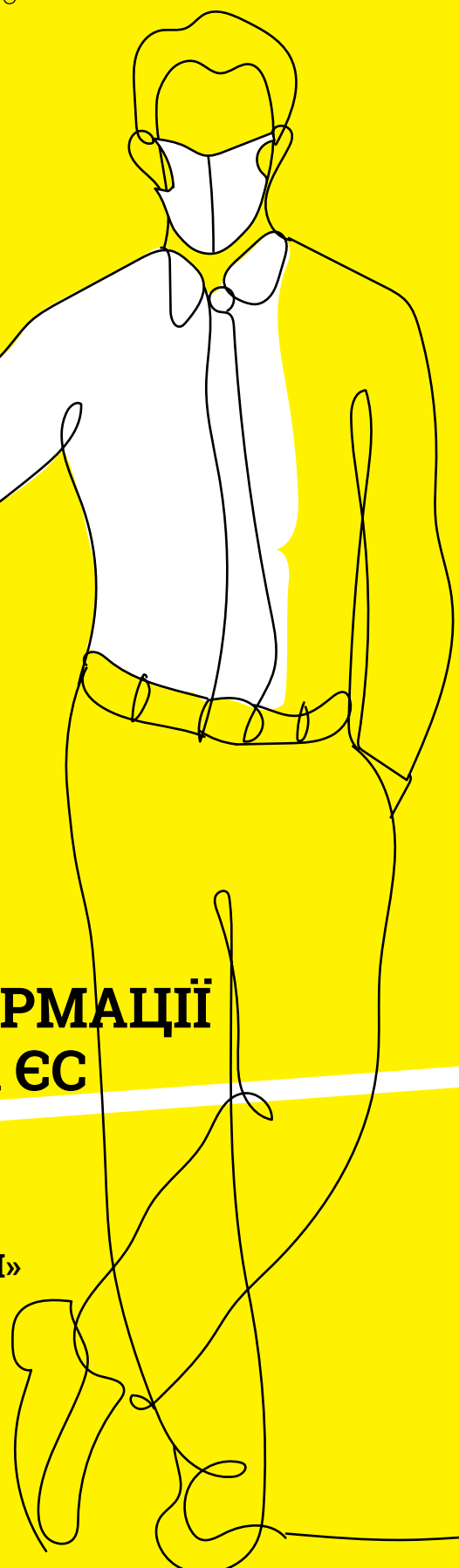
**ПРЕДСТАВНИК УКРАЇНИ ПРИ ЄС МИКОЛА
ТОЧИЦЬКИЙ: «ПРИ ХОРОШОМУ БАЖАННІ МИ
МОЖЕМО ПРОТЯГОМ 10 РОКІВ БУТИ У ЄВРОСОЮЗІ»**

**ЄВРОДЕПУТАТ АНДРІУС КУБІЛЮС: «У СТРАТЕГІЇ
ТРІО 2030 ЄС ПРОПОНУЄ УКРАЇНІ НОВІ ОБРІЇ»**

**ЯКІ УРОКИ ЧОРНОБИЛЯ КОРИСНІ В
БОРОТБІ З COVID-19?**

ЛИПЕНЬ 2020

Огляд Україна Брюссель

Журнал «Огляд Україна Брюссель» поширюється безкоштовно серед аналітиків, фахівців, лідерів думок, чиновників та політиків України та Європейського Союзу.

Відтворення матеріалів журналу допускається лише з посиланням на Журнал. Думки, висловлені авторами у Журналі, не обов'язково відображають позицію редакції. Лише автор є відповідальним за контент свого матеріалу. Автор відповідає лише за матеріал, наданий мовою оригіналу. Переклад статей зроблений третіми особами на замовлення редакції. Видавець не несе відповідальності за товари і послуги, що рекламуються в публікаціях. Фотографії з відкритих джерел.

СЛОВО РЕДАКЦІЇ

Полегшення правил карантину на європейському континенті дозволяє нам втілити наш задум – вручити Вам третій номер журналу Огляд Україна Брюссель.

Через карантинні обмеження попередній – квітневий – номер представлений онлайн, і Ви можете його знайти на сайті. Однак саме друкований варіант, на наше переконання, дає відчуття цілісної картини актуального сьогодення України і світу.

У ньому ми спробували охопити максимальну вертикаль – зріз сучасного життя від віртуального його щаблю (цифровізація та дезінформація) до найбільш матеріального – ринку землі. Від питань «геополітичної» честі – розслідування карколомних справ у міжнародних судах, до усвідомлення стратегічних перспектив України у наступних десятиліттях.

Крізь призму журналістської аналітики, інтерв'ю з послом і євродепутатом, результатів соціологічного опитування (ще одна пілотна ініціатива нашої команди) ми пропонуємо Вам, Нашому Читачеві, огляд порядку денного відносин між Європейським Союзом, Україною та Росією.

Запрошуємо до прочитання!

02 Слово Редакції

ЦИФРОВІЗАЦІЯ

04 Україна на передовій цифрового та технологічного секторів: як ЄС може отримати від цього максимальну користь?

Андреа Кастанья

Анна Меленчук

УКРАЇНА В ЧЕРВНІ 2020

08 Війна проти громадянського суспільства. Чому Володимир Зеленський повторює помилки Януковича

Степан Назаренко

ЗЕРО-КОРУПЦІЯ

12 Які уроки Чорнобиля корисні в боротьбі з COVID-19?

ІНТЕРВ'Ю – МИКОЛА ТОЧИЦЬКИЙ

14 Представник України при ЄС Микола Тоцицький: «При хорошому бажанні ми можемо протягом 10 років бути у Євросоюзі»

РЕФОРМИ

22 Земля для українців, або історія одного мораторію

Інна Крупник

ІМІДЖ УКРАЇНИ: ФАКТЧЕК

32 Україна після Революції гідності – між популізмом та реальністю

Тарас Бик

УКРАЇНА VERSUS РОСІЯ

36 Російський вірус дезінформації і його жертви в Україні та ЄС

Степан Назаренко

42 Дезінформація може вбити

Наталія Річардсон

46 Україна vs Росія: основні судові баталії попереду

Ілля Тарасюк

ІНТЕРВ'Ю – АНДРІЮС КУБІЛЮС

52 Євродепутат Андрюс Кубілюс: «У Стратегії тріо 2030 ЄС пропонує Україні нові обрії»

Наталія Річардсон

ОПИТУВАННЯ

60 Результати онлайн-опитування щодо ставлення населення України до обмежувальних заходів через пандемію коронавірусу COVID-19 та кроків влади щодо повернення українців додому з країн, де зафіксовано високий рівень захворюваності та смертності від COVID-19

КУЛЬТУРНІ СТОРІНКИ

70 Вишиванки як один із красивих символів України

Наталія Річардсон

74 Незвичайна думка: Як Євромайдан виховав новий культурний рух для молодого покоління

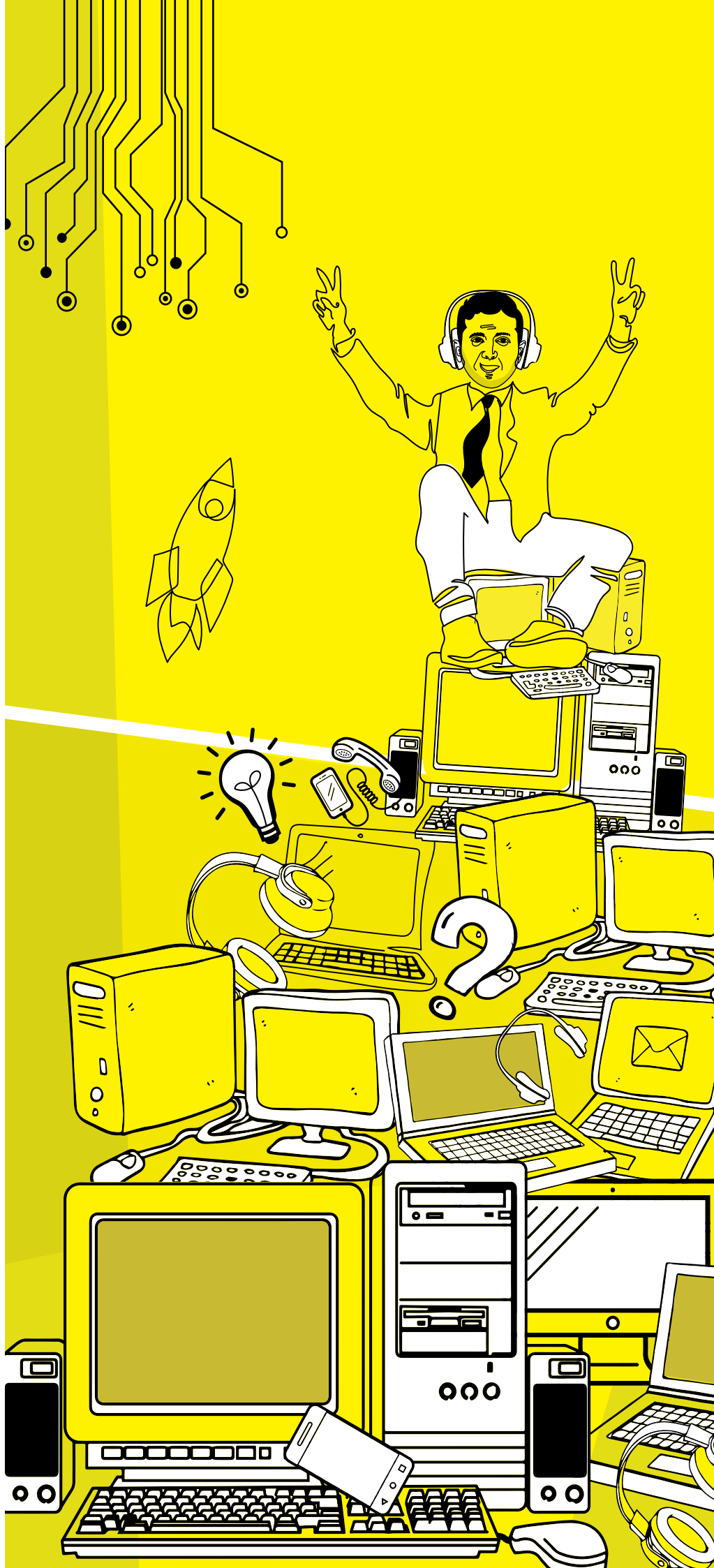
Юна Ціммер

Ріка Ціммер

**АНДРЕА КАСТАНЬЯ –
ПОЛІТИЧНИЙ
ФАХІВЕЦЬ ІЗ БРЮССЕЛЯ,
ЯКИЙ ЗАЙМАЄТЬСЯ
ПИТАННЯМИ СХІД-
НОЄВРОПЕЙСЬКОГО
СУСІДСТВА. ОСТАННІ
КІЛЬКА РОКІВ БУВ
ЗАЛУЧЕНИЙ ДО ПРО-
ЄКТІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З
ІННОВАЦІЯМИ, ОСВІ-
ТОЮ, МОЛОДІЖНОЮ
ПОЛІТИКОЮ ТА СПОР-
ТОМ.**

ЦИФРА

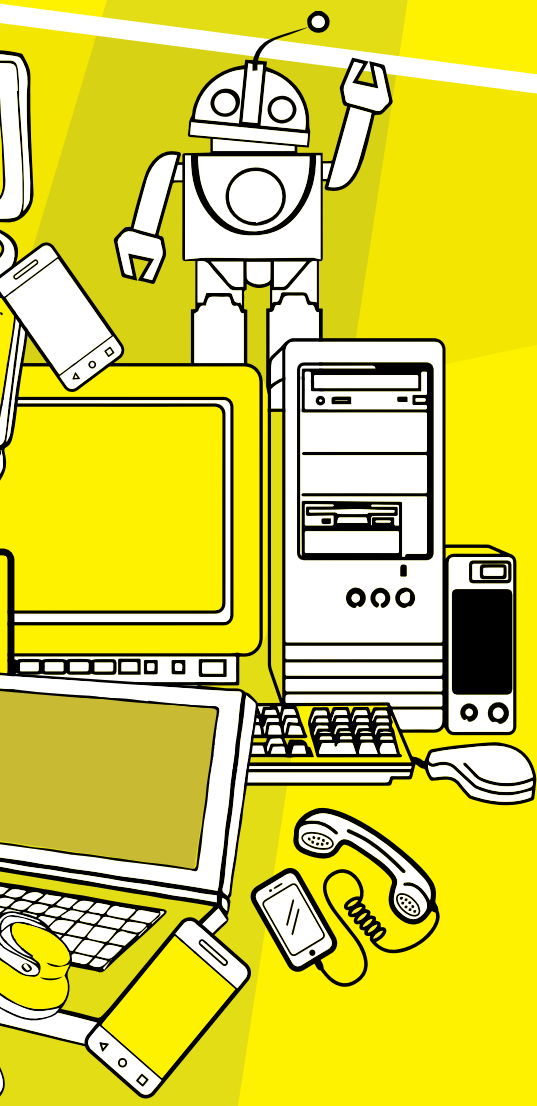
УКРАЇНА НА ПЕРЕДОВІЙ ЦИФРОВОГО ТА ТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕКТОРІВ: ЯК ЄС МОЖЕ ОТРИМАТИ ВІД ЦЬОГО МАКСИМАЛЬНУ КОРИСТЬ?

АННА МЕЛЕНЧУК – СПІВ-ЗАСНОВНИЦЯ ІНСТИТУТУ ІННОВАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО АЛЬЯНСУ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ. ВОНА Є ФАХІВЦЕМ ІЗ МІЖНАРОДНОГО РОЗВИТКУ, ЗАЙМАЄТЬСЯ ПИТАННЯМИ ПАРТНЕРСТВА З ЄС ТА ПИТАННЯМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ СУСІДСТВА У СФЕРАХ ЦИФРОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА, ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КЛІМАТИЧНИМИ ЗМІНАМИ.

В останні роки Україна активно приваблює іноземних ІТ інвесторів: 20% провідних світових компаній, включно з Microsoft, Samsung, Huawei та інших, відкрили свої офіси в Україні.

У країна стрімко стає одним із цифрових та технологічних лідерів Східної Європи. Завдяки нещодавнім успіхам, серед яких зокрема впровадження сервісу електронних закупівель ProZorro, створення однієї з найбільших мереж 4G у Європі та започаткування декількох електронних сервісів, український уряд встановлює високі стандарти в галузі цифрової трансформації. Звісно, цифровізація України здійснюється спільними зусиллями державних та бізнес-спільнот: цифрова індустрія є знаковою в українській економіці, а сфера IT – найбільш динамічною галуззю в країні.

Такий цифровий та технологічний успіх зумовлений багатьма факторами. По-перше, Україна посідає четверте місце за кількістю сертифікованих IT-фахівців у світі. Технологічні компанії можуть отримати вигоду від доброзичливої екосистеми стартапів та високоосвіченої англомовної робочої сили. Крім того, низькі податки, доступна інфраструктура та відносно дешева робоча сила дозволяють національним і міжнародним компаніям максимізувати свої прибутки.

В останні роки Україна активно приваблює іноземних IT інвесторів: 20% провідних світових компаній, включно з Microsoft, Samsung, Huawei та інших, відкрили свої офіси в Україні. До того ж, ЄС наголосив на необхідності інтеграції України до Єдиного цифрового ринку з метою зміцнення економічних зв'язків між Євросоюзом та Україною. Україна вже стала частиною стратегії Єдиного цифрового ринку. Узгоджено декілька спільних планів у галузі eTrade та eCustoms. Також Угода про поглиблену та

всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною і ЄС, яка була підписана у 2014 році, є основою для поглиблення цифрової співпраці між Україною та Євросоюзом.

IT-офшоринг може стати проблемою, яка вплине на відносини між ЄС та Україною.

У той час, як Україна досягає значних успіхів у галузі цифрових технологій, не секрет, що цей сектор є досить проблемним для ЄС. Європейські компанії часто відстають від американських та китайських цифрових і технологічних галузей. Тож нова Європейська комісія наголосила на необхідності подолати зниження рівня конкурентоспроможності ЄС у порівнянні з технологічними компаніями США та Китаю. Наразі лише декілька країн ЄС мають потужну і стабільну IT-індустрію, а більшість країн-членів досі намагаються залучити міжнародні інвестиції у цифровий та технологічний сектори. Ба більше, дискусії щодо цифрового податку та нових правил корпоративного оподаткування для IT-компаній неодмінно вплинуть на довгострокову стратегію великих технологічних фірм у ЄС. Деякі країни, наприклад, Франція, Італія та Бельгія, хочуть обмежити можливість технологічних гігантів в уникненні від сплати по-

датків. Представники держав стверджують, що податки повинні сплачуватися в тій країні, де здійснюється цифрова діяльність компанії, а не в країні, де розташована її штаб-квартира чи операційні центри. Оскільки дискусія з питань оподаткування цифрових та технологічних компаній є гарячою в ЄС, очікується, що вона вплине на майбутній розвиток українського цифрового ринку та його інтеграцію в Євросоюз.

Цілком імовірно, що впровадження нових цифрових податків у межах ЄС призведе до масової передислокації інвестицій IT та бізнес-процесів у Європі. Україна може стати потенційним напрямком для офшорингу. На сьогодні українські компанії та фірми, що базуються в Україні, конкурують із компаніями

*Оскільки дискусія
з питань
оподаткування
цифрових та
технологічних
компаній є
гарячою в ЄС,
очікується, що
вона вплине
на майбутній
розвиток
українського
цифрового
ринку та його
інтеграцію
в Євросоюз.*

сусідніх європейських країн, включно з Польщею, Чехією та Румунією. Порівняно з багатьма країнами-членами ЄС, лідери галузі в цей час вважають, що Україна має ключові конкурентні переваги, такі як гнучке трудове законодавство та спрощений режим оподаткування. Ба більше, загальна кількість людей, які працюють в ІТ-галузі в Україні, перевищує цей показник у більшості країн Східної Європи. Це особливо важливо для масштабних проєктів, що вимагають залучення великих команд фахівців. Крім того, українські спеціалісти готові працювати за більш жорсткими контрактними умовами, що передбачають, наприклад, ненормований графік роботи для охоплення різних часових поясів. Враховуючи те, що інтеграція України в єдиний ринок ЄС поглиблюється, Україна може стати більш привабливим варіантом для інвестицій міжнародних компаній, ніж інші країни ЄС. Такі міста як Київ, Львів чи Одеса справді мають чудове розташування, щоб отримати доступ до зростаючого українського ринку, а також для продажу товарів і послуг на ринку Євросоюзу.

У час активних дискусій щодо справедливого оподаткування та гармонізованих норм ЄС для цифрового сектора багато урядів країн Європейського Союзу почнуть розглядати Україну як потенційний податковий рай для цифрових компаній, які працюють на ринку ЄС. Тож цілком імовірно, що ІТ-офшоринг може стати проблемою, яка вплине на відносини між ЄС та Україною. Українські цифрові переваги можуть здатися багатьом державами та компаніями Євросоюзу потенційною загрозою. Це може призвести до політичної напруги між Києвом і Брюсселем та уповільнити ін-

теграцію України до ЄС. Не кажучи вже про ризик зменшення вагової фінансової підтримки українських реформ із боку ЄС.

Для уникнення таких негативних тенденцій і ЄС, і Україна мають посилити співпрацю в галузі цифрової економіки. Зокрема, ЄС

Україна може стати ідеальним осередком для європейських ІТ-компаній, що створюють високоякісне програмне забезпечення, таким чином Європа знову стане потужним конкурентом для США та Китаю.

повинен почати отримувати користь від цифрових можливостей України та розвивати довгострокове партнерство в галузі цифрових технологій. По-перше, Євросоюз має сприяти співпраці між європейськими та українськими ІТ-компаніями. Україна, наприклад, може стати ідеальним осередком для європейських ІТ-компаній, що створюють високоякісне програмне забезпечення, таким чином Європа знову стане по-

тужним конкурентом для США та Китаю. Для цього Україні та ЄС потрібно домовитися про загальні принципи прозорості, мобілізації ресурсів, захисту даних та регулювання конфіденційності у цифровому й технологічному секторах.

По-друге, Україна має неабиякий досвід боротьби з кіберзагрозами. В умовах відкритої війни з Росією українська інфраструктура зазнала масштабних кібератак, а уряд часто стикався з безпековими викликами. Саме тому Україна – це ідеальне місце для вивчення тактики й інструментів боротьби з кіберзагрозами. Оскільки велика кількість кібератак, спрямованих на країни-члени ЄС, були ініційовані Росією, Європейська комісія повинна почати розробку спільних ініціатив у сфері кібербезпеки з українськими партнерами. Зокрема, йдеться про постійний обмін досвідом та передовою практикою стосовно кібербезпеки, що може стати центральною темою майбутньої європейської інтеграції України.

Якщо Брюсселю вдасться скористатися цифровими перевагами України, це сприятиме зміцненню економічних та політичних зв'язків із ЄС. Стратегічні зусилля в цій галузі можуть посилити конкурентну перевагу Європи у світовій цифровій економіці та зменшити розрив із китайським і американським технологічними секторами. Однак це, безумовно, потребує узгодженої європейської цифрової стратегії та підтримки нинішнього українського уряду. Дві умови, виконати які може бути непросто.

**СТЕПАН НАЗАРЕНКО
– УКРАЇНСЬКИЙ ЖУР-
НАЛІСТ, ПУБЛІЦИСТ,
ВОЛОНТЕР. ПРАЦЮВАВ
У БАГАТЬОХ ВІДОМИХ
ДІЛОВИХ ЗМІ Й НА
ТЕЛЕКАНАЛАХ.**

**УКРАЇНА
ВЧЕРВНІ
2020**

ВІЙНА ПРОТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА. ЧОМУ ВОЛОДИМИР ЗЕЛЕНСЬКИЙ ПОВТОРЮЄ ПОМИЛКИ ЯНУКОВИЧА

Період карантину – це час посилення влади та послаблення опозиції. Перша здобуває більше повноважень і стає головним гравцем у подоланні пандемії, друга дещо маргіналізується, адже критика з її боку завжди може тлумачитися як перешкодження тим, хто стоїть на чолі приборкання COVID-19. Це ситуація властива багатьом країнам, де наявний політичний плюралізм. До того ж в умовах епідемії жоден інформаційний привід неспроможний позмагатися у значущості зі зведеннями Міністерства охорони здоров'я, повідомленнями органів місцевого самоврядування про режим карантину чи репортажем із лікарні, де перебувають хворі на коронавірусну інфекцію. Коли йдеться про українські реалії, то багато хто жартує: якби пандемії не було, її варто було б вигадати. Йдеться не про конспірологічні версії походження вірусу, а про те, що

викликами у сфері медицини Володимир Зеленський і його команда можуть пояснювати свої попередні прорахунки в економічній політиці, сповільнення темпу реформ, невдачу кадрову політику.

У березні, напередодні оголошення надзвичайної ситуації в Україні через пандемію коронавірусу, топовими темами в Україні були мирні ініціативи самого Володимира Зеленського і його найближчого оточення. Великим скандалом стали спроба радника (нині вже відправленого у відставку) секретаря РНБО Сергія Сивохи презентувати в Києві «платформу примирення» з окупованим Донбасом та підписання головою Офісу Президента Сергієм Єрмаком у Мінську документа про створення спільної з представниками самопроголошених республік Консультативної ради. Як часто бувало в таких випадках, своє слово мала сказати вулиця: Україну могли б сколихнути масові акції протесту, ініційовані парламентськими та позапарламентськими опозиці-

йними силами. 14-го березня до Дня добровольця відбувся кількатисячний марш «Ні капітуляції», однак потім через карантин виникла вимушена пауза.

Єдиною можливою формою протесту стала «Весна на граніті» під будівлею Офісу Президента, що на вулиці Банковій у Києві. Це по суті одиничний пікет Ярини Чорногуз – 24-річної ветеранки російсько-української війни, медика добровольчого батальйону «Госпітальєри», яка в січні цього року втратила на фронті свого коханого. Ярина вже понад місяць тримає в «облозі» Офіс Зеленського з вимогою припинити капітулянтську політику, а саме скасувати спільну із сепаратистами Консультативну раду з урегулювання конфлікту на Донбасі. Акція «Весна на граніті» (очевидним у назві є натяк на студентські протести 1990-го, що передували виходу України з СРСР та проголошенню незалежності) має чимало прихильників, однак через режим карантину, поруч із Яриною Чорногуз збирається одночасно не більше 10 людей, медіа не залишають поза увагою цей протест, активною є його підтримка й серед користувачів соцмереж.

24 травня на вулицях Києва та інших міст України відбулися акції Руху опору капітуляції. Наразі не дуже чисельні. Але протестний сезон можна вважати відкритим. Влада дала достатньо приводів для цього.

Акція Ярини Чорногуз стала ядром для протестів після остаточного скасування карантину. Щойно санітарні вимоги були послаблені, 24 травня на вулицях Києва та інших міст України відбулися акції Руху опору капітуляції. Наразі не дуже чисельні. Але протестний сезон можна вважати відкритим. Влада дала достатньо приводів для цього.

Недавно в односторонньому порядку підвищено статус української делегації на переговорах у Мінську (це може свідчити про схильність офіційного Києва прийняти російське тлумачення подій на Донбасі не як інтервенції РФ, а як внутрішнього українського конфлікту). На початку квітня вибухнув скандал навколо так званих плівок Єрмака – записів, на яких начебто брат голови Офісу Президента буквально

торгував призначенням на посади. Тривають судові процеси проти ветеранів-добровольців, яких звинувачують у вбивстві журналіста Павла Шеремета: двох із трьох підозрюваних тримають під вартою із грудня, хоча досі не наведено жодних переконливих доказів їхньої причетності до резонансного злочину. Державне бюро розслідувань намагається звинуватити колишніх Президента, секретаря РНБО і командувача ВМС у тому, що саме внаслідок їхніх дій у листопаді 2018-го у Керченській протоці українські моряки потрапили в російський полон. Курйозом стала справа проти волонтерки Марусі Звіробій та депутатки від «Європейської солідарності» Софії Федини. За сказані на камеру слова на адресу Президента «він думає, що він безсмертний?» у березні цього року було відкрито кримінальне провадження за «погрозу вбивством Президенту України». Зараз триває слідство. Справа навряд чи матиме перспективи, однак такі абсурдні звинувачення з часом можуть стати прелюдією повноцінних політичних репресій.

В опозиційних колах події останніх років називають реваншем, себто поверненням у часи Віктора Януковича. Деякі симптоми цього і справді важко не помітити. Режим Януковича відкрито ворогував з активістським середовищем і незалежними медіа. «Тараном» у цьому конфлікті зазвичай виступав генеральний прокурор. Недавно призначена на цю посаду Ірина Венедіктова відкрито пішла на конфронтацію з деякими громадськими організаціями. Вона різко відреагувала на акцію протесту під її будинком: активісти виступали проти поспішного завершення розслідування справи Катерини Гандзюк (херсонську активістку, яка мала конфлікт із місцевою мафією, зловмисники облили кис-

лотою, від отриманих травм дівчина померла). У відповідь пані Венедіктова заявила, що справжні правозахисники, мовляв, не кричать на вулицях. Скандалом обернувся коментар генпрокурора й щодо іншого резонансного розслідування – справи одеського активіста Сергія Стерненка, котрий у 2018-му році пережив три напади на себе. Під час останнього хлопець завдав одному з нападників травми, від яких той помер у лікарні. Проросійські політики й підконтрольні їм ЗМІ наполегливо створювали образ «убивці Стерненка, який безкарно розгулює на свободі». Ірина Венедіктова в інтерв'ю «Українській правді» сказала, що невдовзі Сергієві мають оголосити підозру у вбивстві, однак коли її слова опублікували, вона дещо змінила свою позицію: мовляв, не дуже добре обізнана з матеріалами справи.

Погіршується ситуація й зі свободою слова: 29 квітня біля будівлі Кабміну поліцейськими був атакований журналіст «Громадського ТБ» Богдан Кутепов, а народний депутат із пропрезидентської партії Олександр Дубінський ініціював порушення кримінального провадження проти головної редакторки «Слідство-інфо» Анни Бабінець через те, що вона звернулася до нього з інформаційним запитом (журналістка хотіла дізнатися, чи контактував Дубінський з американськими політиками).

Відразу кільком медіа («Бабель», «Букви», «Тиждень», «Скрипін», «Главком» тощо) було відмовлено в акредитації на підсумкову пресконференцію, присвячену підсумкам першого року каденції Президента Володимира Зеленського.

За сказані на камеру слова на адресу Президента «він думає, що він безсмертний?» у березні цього року було відкрито кримінальне провадження за «погрозу вбивством Президенту України».

Формулювання було таким: «щоб не порушувати санітарних норм і обмежити кількість учасників». За дивним збігом обставин, ЗМІ, які не потрапили на пресконференцію, відомі своєю критикою глави держави з проукраїнських та проєвропейських позицій. Натомість на зустріч із Зеленським потрапили проросійські журналісти, які відіграли роль «зручної опозиції», адже, відповідаючи на їхні запитання, президент завжди міг натякнути, що такі ЗМІ, як, наприклад, NewsOne фінансуються Росією.

Нинішня ситуація від часів Януковича відрізняється тим, що тоді війну проти громадянського суспільства влада вела централізовано, були навіть ініціативи запровадження закону про іноземних агентів (за аналогією з російським), щоб обмежити діяльність НГО, а сьогодні

це намагаються робити проросійські сили в міру своїх можливостей. У партії «Слуга народу» цілком оформилася проросійська фронда, переважно до неї належать депутати з так званої групи Коломойського (Бужанський, Дубінський тощо). Саме вони ширять в інформаційному просторі міф про всесильних «соросят» – представників фінансованих західними фондами НГО, які начебто працюють проти України в інтересах Заходу.

Колишні функціонери режиму Януковича розгорнули активну кампанію з дискредитації Майдану. Проти активістів масово подаються позови, які здебільшого ініціює колишній заступник голови Адміністрації президента Андрій Портнов. Один із найпоказовіших – проти Тетяни Чорновол, колишньої депутатки від «Народного фронту», яку намагаються звинуватити у вбивстві співробітника офісу Партії регіонів у лютому 2014 року.

Проросійський блогер Анатолій Шарій буквально демонізує активістське середовище й навіть запустив у Youtube ролики, у яких він в образі Сталіна обіцяє «відправляти в табори й розстрілювати» громадських діячів.

Зрозуміло, що ані Шарій, ані Портнов не є представниками влади. Але вони опосередковано впливають на інформаційний порядок денний в країні, а він своєю чергою впливає на Президента, який від самого початку мав проблеми із ветерансько-активістським середовищем. І нерідко глава держави озвучує проросійські наративи: так, у своїй промові до річниці подій в Одесі 2-го травня він закликав шукати відповіді на запитання «Хто винен у трагедії 2 травня?». Досі офіційна версія тих подій трималася на тому, що першими вогонь в Одесі відкрили проросійські активісти за сприяння та бездіяльності міліції. Володимир Зеленський, який прагне бути «над сутичкою», перекрес-

лив цю версію. Таким чином він у цьому питанні, як і в багатьох інших, створює для реваншистів сприятливий режим, яким вони й користуються за будь-якої нагоди.

Відповіддю на повзучий реванш стало звернення учасників Революції гідності до Президента, в якому вони закликали припинити переслідування ветеранів і добровольців та зупинити дискредитацію Майдану. Документ підписали чимало відомих діячів, котрі дотримуються проукраїнської та проєвропейської позицій. Можливо, зі скасуванням режиму карантину ці вимоги будуть озвучення ще раз під час масових вуличних акцій протесту. Зеленському недовзначно натякають на те, що в разі нівелювання здобутків Революції гідності, Майдан може повторитись.

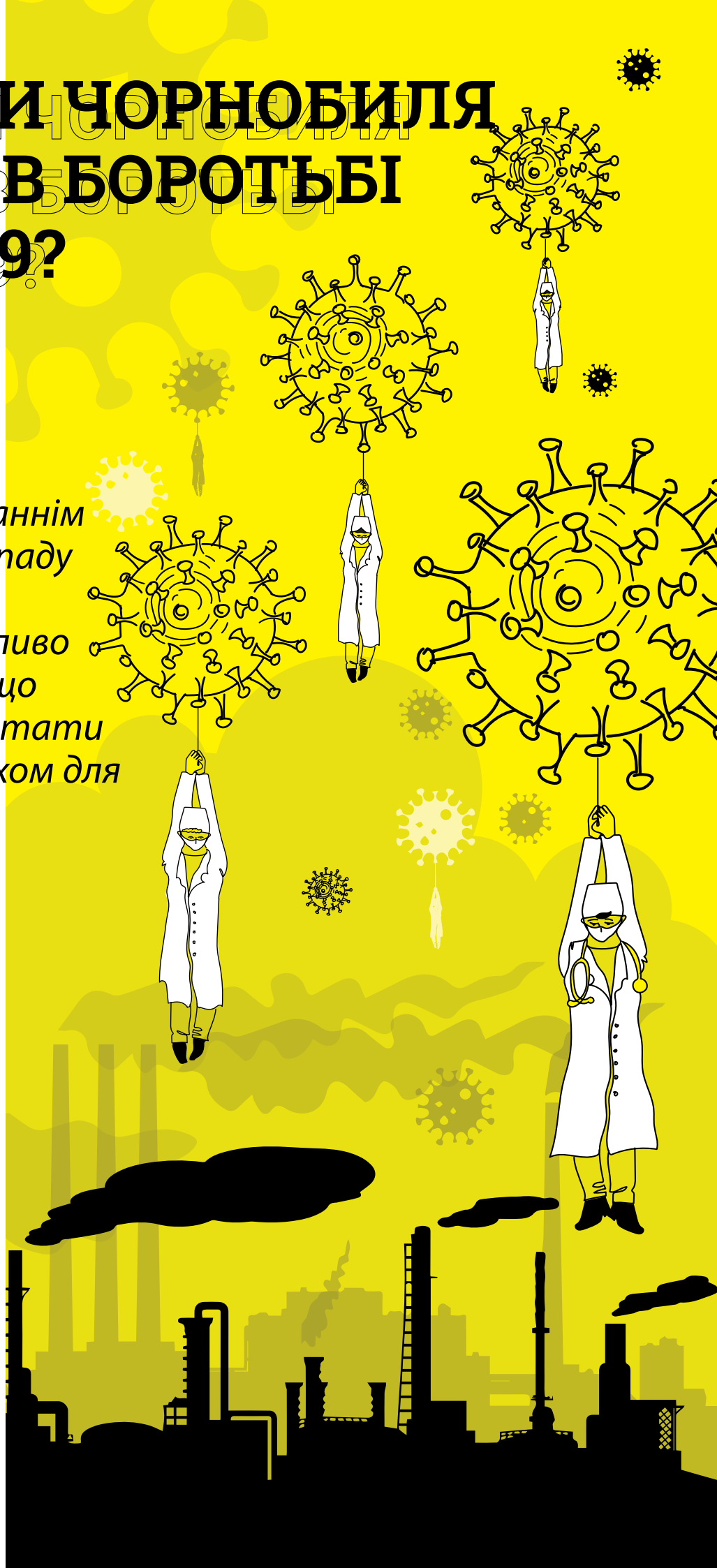
Відповіддю на повзучий реванш стало звернення учасників Революції гідності до Президента, в якому вони закликали припинити переслідування ветеранів і добровольців та зупинити дискредитацію Майдану.

ЯКІ УРОКИ ЧОРНОБИЛЯ КОРИСНІ В БОРОТЬБІ З COVID-19?

//

Чорнобильська трагедія була останнім поштовхом до розпаду Радянського Союзу, тому сьогодні важливо говорити про те, що потенційно може стати останнім поштовхом для краху путінізму.

ЗЕРУПЦІЯ

Чи нагадує чимось нинішня криза з коронавірусом ситуацію після ядерної катастрофи в Чорнобилі 34 роки тому? Чи можемо ми використати чорнобильські уроки для протистояння викликам, що їх несе пандемія COVID-19? Як краще боротися з корупцією? Ці теми обговорювались у річницю аварії на Чорнобильській АЕС у рамках конференції Zero Corruption. Серед доповідачів були філософ Френсіс Фукуяма, історик Сергій Плохій, політик та антикорупційний активіст Роман Борисович, колишня євродепутатка Ребекка Гармс та антикорупційна журналістка Міранда Патручич. Захід проходив на платформі Zoom і транслювався у прямому ефірі на Фейсбуці та на телеканалі Hromadske International.

Американський філософ **Френсіс Фукуяма** наголосив, що між кризами в Чорнобилі та із COVID-19 є багато спільних рис: «Вони певним чином є продуктами сучасної технології. Очевидно, що вірус не сучасний, але його передачу через глобалізовану систему міжнародних подорожей та торгівлі було зумовлено технологічними умовами нашої ери. Я думаю, що національні загрози, які раптом виникли, є надзвичайно схожими, і відповіді різних урядів на кризу також дуже подібні». За його словами, є уряди, «які намагалися приховати те, що відбувається, які замовчували інформацію і здебільшого дбали про свої короткострокові інтереси». Фукуяма вважає, що з цього погляду «ми спостерігаємо повторення Чорнобиля, де ми виявляємо, які саме уряди діяли ефективно, а які ні».

Велика подруга України, колишня депутатка Європарламенту від «зелених» **Ребекка Гармс** заявила: «У деяких країнах, особливо в Україні, правильних уроків із Чорнобильської катастрофи не було винесено. Тож я була дуже рада, коли вийшов серіал НВО (про Чорнобиль – ред.), я одразу зрозуміла, що цей серіал може допомогти наступному поколінню в Україні усвідомити, що насправді сталося та як ця подія в минулому досі має потужний вплив на сьогодення і майбутнє».

Пані Гармс сподівається, що Україні вдасться «розробити стратегічний план енергетичного сектора, орієнтуючись не тільки на більшу незалежність від Росії, але й на стійкі ідеї й технології, що є екологічно безпечними та несуть малі ризики. І для мене це все буде уроком із Чорнобиля».

Американський історик **Сергій Плохій** розповів про негативні наслідки приховування правди: «Якщо ви маєте справу з загрозою, яку нелегко визначити, то урядам дуже просто її заперечити, але на планеті з'явиться ще один Чорнобиль, якщо інформацію про пандемію не поширювати по максимуму». Він нагадав, що нинішня пандемія є вже четвертою за останні 100 років, і «наша віра в те, що ми з цим впораємося, що в майбутньому не буде пандемій, що ми настільки просунуті в науці, не має реальних підстав».

Міранда Патручич, журналістка, яка висвітлює боротьбу з корупцією, попередила, що під час пандемії спостерігається зростання злочинної діяльності: «Ми помітили, що, зокрема, у Центральній Азії деякі групи, які були помічені в корупції та розкраданні державних коштів, зараз виглядають як основні донори постачання і певним чином здобувають репутацію героїв. Ми також помічаємо, що злочинні угруповання стають дуже інноваційними, вони використовують цю кризу для просування власного бізнесу... На порятунок економіки та повернення країн у передкризовий стан буде витрачено мільярди доларів, і це стане чудовою можливістю для збагачення багатьох людей, особливо в країнах із давньою традицією розкрадання державних грошей та переміщення їх за кордон».

Антикорупційний активіст **Роман Борисович** вважає, що людство має нарешті втомитися від корупції та «почати вимагати вдосконалення системи через демократичні процеси». Він згадав про «потіки брудних грошей із країн, де панує клептократія: таких, як Росія, як країни з перехідною економікою, де під час будь-якої економічної кризи люди доволі часто намагаються незаконно дістати все, що можна, викрасти та приховати в деяких офшорних зонах». Борисович також закликав створити міжнародний кризовий центр, який у майбутньому матиме справу з можливими пандеміями.

Голова конференції Zero Corruption **Ганна Гопко** наголосила, що Чорнобильська трагедія була останнім поштовхом до розпаду Радянського Союзу, тому сьогодні важливо говорити про те, що потенційно може стати останнім поштовхом для краху путінізму. «Ми аналізуємо, що зараз відбувається з COVID-19, і ми бачимо дуже проактивну коронавірусну російську дипломатію як елемент російської пропаганди разом із гуманітарною допомогою, яка може розглядатися як троянський кінь для розширення впливу Росії в демократичних суспільствах», – зазначила вона.

Пані Гопко запросила всіх зацікавлених осіб узяти участь у конференції Zero Corruption, яка відбудеться у Києві за фінансової підтримки США, ЄС, Данії та інших донорів (точна дата ще невідома через пандемію коронавірусу). Учасники обговорять, як розв'язати проблеми корупції, що впливають на багато аспектів нашого життя. «Ключова ідея, мабуть, не надто наївна, але все ще занадто філософська: нульова корупція в майбутньому, чого ми збираємось досягти в один прекрасний день. І Україна – найкраще місце для обговорення цієї теми», – сказала Ганна Гопко.

ПРЕДСТАВНИК УКРАЇНИ ПРИ ЄС МИКОЛА ТОЧИЦЬКИЙ: «ПРИ ХОРОШОМУ БАЖАННІ МИ МОЖЕМО ПРОТЯГОМ 10 РОКІВ БУТИ У ЄВРОСОЮЗІ»

Україна може бути наполегливою й домогтися вступу до Євросоюзу в найближче десятиріччя, вважає представник України при ЄС та Європейському співтоваристві з атомної енергії, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Бельгії та Люксембурзі Микола Точицький. В інтерв'ю Наталії Річардсон він розповів про успіхи та проблеми українського бізнесу на ринку ЄС, друзів і партнерів України в європейських інституціях, нові обрії у співпраці Києва із Заходом.

Нещодавно Єврокомісія опублікувала пропозиції з розвитку після 2020 року політики Східного партнерства, до якого входять Україна, Грузія, Молдова, Вірменія, Азербайджан, Білорусь. Чи Ви вважаєте, що цей план є саме тим, який потрібен Києву?

У цьому документі, який було затверджено 18 березня, йдеться, що усім шести країнам-учасникам Східного партнерства пропонуватимуться переваги Єдиного цифрового ринку ЄС, підтримуватимуться їхні зусилля з приєднання до спільної зони платежів у євро, також будуть активізовані процеси щодо укладення угод про Спільний авіаційний простір. Ще йдеться про збільшення участі у програмах з досліджень та інновацій Горизонт Європа і COSME, яка займається малим і середнім бізнесом. Тобто, європейські партнери визнали важливими ті елементи, над якими працювала і на яких наполягала Україна в частині співпраці на основі Угоди про асоціацію з Євро-

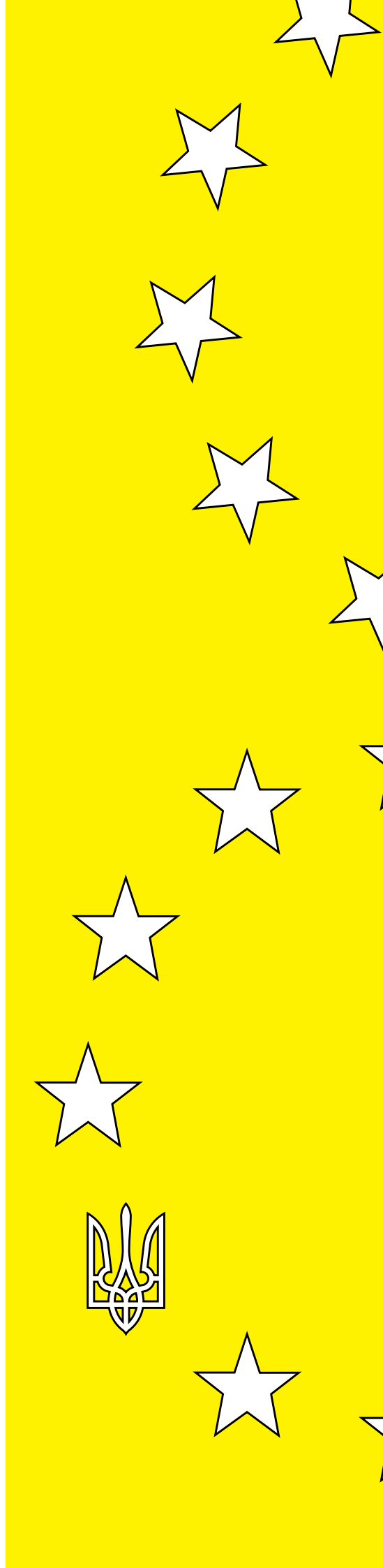
союзом. Усі ці елементи сьогодні пропонуються для всіх країн Східного партнерства, це, безперечно, успіх нашої роботи й амбіцій.

Отже, Євросоюз, пропонуючи це нашим партнерам по Східному партнерству, розуміє, наскільки це важливо для їхніх економік і для їхніх країн. Тобто, важливо сказати, що Євросоюз не лише захищає територіальну цілісність і безпеку держав-членів на Сході, а й пропонує їм механізми в рамках Східного партнерства. І я дуже радий, що переважна більшість цих ініціатив надходили від України на тому чи іншому напрямку нашої співпраці.

Важливо, що після цих пропозицій ЄС також затвердив у травні Висновки Ради ЄС щодо Східного партнерства. Цей документ є політичною позицією Європейського Союзу стосовно співпраці з країнами Східного партнерства. Попри те, що ці висновки погоджувалися у винятково складних політичних умовах, вони містять такі принципові для нас елементи, як визнання ЄС європейських прагнень партнерів, їхньої територіальної цілісності, а також сигнал щодо приєднання до внутрішнього ринку Європейського Союзу.

Як би Ви оцінили виконання Україною домашніх завдань у галузі євроінтеграції за останній рік?

Оцінки дає не лише посольство та уряд України, оцінки дають, як правило, наші колеги. Єврокомісія та відповідні підрозділи готують щорічну доповідь, де оцінюють наші домашні завдання. От у минулому річному звіті було сказано про те, що ми наближені до поступового отримання наступних винагород за нашу активну співпрацю. Що я маю на увазі?

Торік ми задекларували бажання поглиблювати й розширювати нашу співпрацю з ЄС. Тобто, внести зміни до окремих додатків Угоди про асоціацію, де ми більше наблизилися до європейських ринків. Зокрема, додаток 27, в якому йдеться про енергетичну безпеку, співпрацю в галузі енергетики, наближення до енергетичного ринку ЄС. Європейський Союз після тривалої роботи українських органів влади, співпраці з ними, виконання тих чи інших зобов'язань пішов на те, що вніс зміни і дозволив Україні стати ближчою до енергетичного ринку ЄС. Ми вперше завдяки нашим європейським колегам, хоча і в останній день, у грудні, але уклали угоду про транзит газу українською транспортною системою на основі європейських стандартів. Це свідчить про певне визнання.

Наступний крок, про що ми говорили й над чим ми дуже важко працювали, – це цифрова економіка. Йдеться не лише про нашу сферу ІТ, яка є однією з найбільш розвинутих у світі, але і про електронну торгівлю, про визнання електронних підписів, про спільне використання інформаційних баз, створення сучасного цифрового контенту. Тобто, це той випадок, як у ситуації з електронними закупівлями, де немає посередників у торгівлі між суб'єктами господарювання. За великим рахунком, ми не лише уникаємо корупції, але спрощуємо і прискорюємо товарообіг. Таким чином ми зменшимо час простою на кордоні українського експорту або, навпаки, – товарів Європейського Союзу, які йдуть до України. Ми краще зможемо відстежувати походження товарів і гарантувати їхню якість. Інший приклад – у Євросоюзі роумінг відсутній, сьогодні це один із компонентів нашої співпраці з

Європейським Союзом. Ми говоримо про те, що ми можемо долучитися до цього ринку й отримати так само безроумінгову систему спілкування з європейськими країнами. Але це не лише, як модно казати, безроумінговий безвіз. Іншими словами, є дуже багато переваг у питаннях цифрової економіки, і сьогодні ми йдемо в напрямку не лише ухвалення законодавства, а й підготовки відповідного українського ринку до стандартів Європейського Союзу. І ЄС готовий найближчим часом розпочати перегляд та вдосконалення для України Додатку XVII-3 до Угоди про асоціацію (де міститься перелік законодавчих актів ЄС для впровадження в Україні – ред.). Можна подовжити цей список, у 2021 році ми запропонуємо нашим європейським колегам зміни до тих додатків, які є до Угоди про асоціацію та зони вільної торгівлі. Я оцінюю, що виконання йде добре, позитивно. Важливо зберегти такий рух, закріпити його й довести до стандартів, які ухвалює зараз Верховна Рада, відповідні інституції й виробники. Ми повинні також наближатися у своєму суспільстві до моральних або філософських стандартів. Адже якісний закон не позбавляє необхідності якісно його виконувати. Ви знаєте

нашу ментальність, яка подекуди в окремих людей залишилася «совецькою», мовляв, як би обійти закон? Оце є великою проблемою, тут ніяким законом людей не заженеш.

Ви згадали вільну торгівлю, яка доволі успішно розвивається. А які найбільші перешкоди для збільшення торгівлі?

Квоти на наші продукти періодично збільшуються. Як, скажімо, на сільськогосподарську продукцію. Чомусь лише нею хваляться, але насправді в нас є дуже непогані показники і в наданні сервісних послуг, ІТ-послуг, у торгівлі агрегатами й машинами. Але перешкодою є, звісно, конкуренція. Якщо ми хочемо потрапити на європейський ринок, то, по-перше, ми повинні бути конкурентоспроможними. А по-друге, не забувайте про те, що в ЄС 27 країн. І кожна з них випускає не гіршу продукцію, аніж Україна.

Євросоюз не лише захищає територіальну цілісність і безпеку держав-членів на Сході, а й пропонує їм механізми в рамках Східного партнерства.

Нам потрібно дійсно дуже багато працювати для того, щоб нас помітили, оцінили, і щоб ми закріпилися на цьому ринку. Є продукція, яка минулого року доволі успішно потрапила на ринок – і вже за три місяці було використано квоту, але цього року ці товари не є такими затребуваними, у ЄС знайшли більш цікавого виробника. Іншими словами, конкуренція є найважливішим елементом. Але однаково ми працюємо над тим, щоби збільшувати квоти. Ми вважаємо, що це і є великим проявом солідарності з боку Європейського Союзу до України, української нації, яка на східних кордонах захищає цінності, основні цінності демократичної Європи.

Є й технічні перешкоди. Це певні корупційні елементи, зокрема й на митниці. Йдеться не лише про Україну, але й про інших сусідів, які з великим «задоволенням» подекуди зловживають ситуацією. Є питання, скажімо, людського фактора, який так само не сприяє тому, щоб усе це просувалося доволі швидко. Є питання в черговий раз монополії виробника на ту чи іншу продукцію. І, звісно, усе це створює тут певні перешкоди. Але 42% торгівлі минулого року між Україною та державами-членами ЄС – я не вважаю, що це паршивий показник. Так, це, звісно, не 90 і не 80, але це доволі непоганий показник. Ба більше, мало хто пам'ятає про те, що українська продукція, яка надійшла на європейські ринки, починає бути затребуваною на інших ринках – як азійських, так і африканських. Тому що йдеться про стандарти. Отже, це також не потрібно відкидати: навіть невелика кількість української продукції на європейському ринку відчиняє двері для інших.

Пане посол, давайте тепер поговоримо про політичні питання. Європейська народна партія запропонувала Єврокомісії Стратегію тріо 2030. Як Ви оцінюєте ці пропозиції?

Так, у цій ініціативі «тріо» у Східному партнерстві переважна більшість пропозицій базується – не буду соромитись, скажу – на тих досягненнях, які має Україна з Європейським Союзом. Тобто, ми як один із локомотивів Східного партнерства поділилися своїми досягненнями з іншими країнами цієї ініціативи, що мають Угоду про асоціацію, – Грузією й Молдовою. Наша ідея полягає в тому,

Однаково ми працюємо над тим, щоби збільшувати квоти. Ми вважаємо, що це і є великим проявом солідарності з боку Європейського Союзу до України, української нації, яка на східних кордонах захищає цінності, основні цінності демократичної Європи.

що коли ми отримуємо доступ до енергетичного ринку, цифрового ринку, транспортних ринків, чому би нам не поділитися цим з нашими друзями, партнерами, колегами, такими, як Грузія та Молдова? Також ідеться про питання, які я називав на початку: цифрову економіку, енергетичну безпеку, використання квот у навчанні для студентів країн Східного партнерства, програму Еразмус. Окрім того, йдеться про надзвичайно важливу й модну тему – залучення до Європейської зеленої угоди. Україна вже на цьому етапі запропонувала нашим колегам із Євросоюзу, що ми готові: а) долучитися до цієї програми; б) не лише використовувати можливості ЄС, а й зробити свій внесок у досягнення кліматичних амбіцій Європейського Союзу. Отже, «тріо» – це три держави, які мають Угоди про асоціацію, які готові взяти на себе більше не лише прав, а й обов'язків як надійні партнери Євросоюзу. Ну, і, сподіваємось, майбутні члени.

Щодо майбутнього членства. Наприклад, український Президент Володимир Зеленський сказав в інтерв'ю Гардіан, що ми поки чекаємо, але, скажімо, років за 20 Україна може якось змінити свою думку. І справді, як фактор часу позначається на цьому? Скільки ми можемо чекати на вступ до ЄС?

Проста відповідь буде: усе залежить від нас. Відповідь більш цікава буде приблизно така.

Я пам'ятаю одну історію під час своєї першої каденції у Брюсселі в 1995 році. Тоді ми з колегами передали одній міжнародній організації наш документ, який ми планували з нею підписати, з нашим баченням параметрів про співпрацю. Об'ємний ґрунтовний документ.

Натомість, наш проект угоди взяли за основу та підписали угоду про співпрацю з РФ.

Відтак, нам довелося відстоювати свою позицію та добиватися того, щоб усе ж таки укласти свою угоду, яку ми, власне, і розробляли. І зрештою ми це зробили.

Що я маю на увазі? Ще рік тому нам говорили, що питання енергетичних ринків або цифрової економіки не на часі, і ви там не маєте бути, ми ще для себе не визначилися. Як ви помітили, ми вже однією ногою там. Чому? Тому що ми були наполегливі, ми такими й залишаємось, і це насправді залежить від нас. Але... Пам'ятаймо дві речі, на яких я наголошую від самого початку. Є не лише технічна сторона ухвалення законодавства.

Є складніший процес – це процес зміни підходів в українському суспільстві до того, що таке ЄС, що таке демократичне суспільство, як бути частиною великої Європи не лише географічно, а й ментально, і що для цього потрібно робити. Можу сказати, що навіть нинішня ситуація з коронавірусом є свого роду тестом, перевіркою на те, наскільки ми як держава здатні діяти в демократичному середовищі, щоб захистити права й обов'язки наших громадян. Усе це є комплекс питань. Тому ще раз відповідаю, що швидко це не буде. Але якщо ми попрацюємо добре, то при хорошому ба-

«Трію» – це три держави, які мають Угоди про асоціацію, які готові взяти на себе більше не лише прав, а й обов'язків як надійні партнери Євросоюзу. Ну, і, сподіваємось, майбутні члени.

жанні ми можемо протягом 10 років бути державою-членом ЄС. Від нас це залежить. Як тільки ми наполегливі й чогось хочемо, ми досягаємо.

Ви спілкуєтеся з представниками євроінституцій та інших установ. Яке у Вас склалося враження – які держави зараз є найбільшими друзями України? Чи це Польща, країни Балтії, Швеція?

Так, усі ці країни. Я можу ще додати, навіть не побоюся цього сказати, Німеччину. Я не побоюся сказати про Хорватію, Словенію, Румунію – останній країні потрібно віддати належне: вона під час свого головування робила надзвичайно багато для того, щоб нас втримати в цьому так званому фарватері не просто прогресу, а й досягнення наших цілей на енергетичних або ж цифрових ринках. Але нам важливо зрозуміти, що друзі – це не лише, скажімо, моральний вибір. Це двічі моральний вибір. Ми не повинні – і тут я підходжу до важливого слова – підводити наших європейських партнерів та друзів. Якщо ми сказали «А», ми повинні говорити «Б». І тоді в тебе з'являється набагато більше друзів. Не потрібно забувати про інтереси. Коли ми говоримо про квоти або про українську продукцію на теренах ЄС, не потрібно забувати, що є питання конкуренції, є питання зайнятості. Так от, якщо ми хочемо потрапити на всі ці ринки, ми повинні так само відкривати свої, ми повинні пропонувати нашим європейським партнерам ті галузі, де вони слабкіші за нас. Зрозуміло, що Францію або ж Німеччину особливо літакобудуванням чи космосом не здивуєш.

На фото: працівники посольства України в Бельгії, місії України при ЄС і НАТО

Але ми можемо здивувати такі країни, як Люксембург, які страшенно цікавляться всіма цими питаннями і є не менш важливими членами в Євро-союзі. Або та ж сама Бельгія, де розташована низка ключових європейських космічних компаній та центрів, зокрема центр Європейського космічного агентства в м. Реду. Розумієте, ми, говорячи про друзів, маємо мислити категоріями взаємовигідної співпраці, не лише вигідної для нас, а взаємовигідної. Тоді ми матимемо більше друзів і партнерів.

У Групі друзів України в Європарламенті, яку започаткував литовець Пятрас Ауштрявічус, багато зараз наших друзів?

Звісно. Сьогодні це понад 60 членів Європарламенту. Група існує, вона доволі активна. Я не скажу, що пану Пятрасу Ауштрявічусу легко, тому що з'явилися інші гравці на цих теренах, які не менш активні,

ніж Пятрас. Я кажу, наприклад, про колишнього прем'єра Литви Андрюса Кубілюса, ексміністра закордонних справ Польщі Вітольда Вашиковського або німецького євродепутата Міхаеля Галера. Тобто, всі ці люди не лише свідомі того, що морально мали б допомагати українцям, але вони насправді є свого роду практичними радниками України. Що я маю на увазі? Членкиня групи друзів Віола фон Крамон-Таубадель неодноразово нас критикувала. Але, як я не раз спостерігав на засіданнях у Європарламенті, коли йдеться про захист України, інтересів української нації, захист нашої територіальної цілісності або ж ухвалення резолюції про агресію з боку Російської Федерації, – там, власне, Віола

є головним двигуном. Так, вона нас критикує, але це питання знову ж таки взаємовигідної співпраці. Отже, Віола хоче нас бачити не гіршим суспільством, аніж німецьке. І тому інколи лунає ця критика. Але вона конструктивна, це не просто критика заради того, щоб бути видимим у Європейському парламенті. Це критика, яка спрямовує нас на те, щоб досягати більшого.

А Група підтримки України в Єврокомісії SGUA пропонує щось цікаве щодо України останнім часом?

Це не просто група підтримки, це великий директорат, що є унікальною інституцією, діяльність якої після 5 років, критичних 5 років, важливих для України, було подовжено. Я можу сказати, і не побоюся цього сказати, що пан Петер Вагнер (голова Групи – *ред.*) з окремими колегами був на сході України частіше, аніж деякі українські дипломати.

І знає ситуацію, наприклад, у Маріуполі або ж Мар'їнці чи Слов'янську не набагато гірше, ніж наші губернатори там. Це дійсно інститут, який нам допомагає викристалізовувати й «пробивати» наші інтереси в рамках Єврокомісії. Я вже називав важливі елементи для «тріо», для Східного партнерства для України, скажімо, як навчання нашої молоді через створення європейських коледжів або ж використання програми Еразмус+, або ж створення – власне, на цьому етапі ми за це боремося – окремої бюджетної лінії для держав-членів Східного партнерства. У всьому цьому Група підтримки нам допомагає. Не словом, а, як модно казати, ділом. Якщо ви пам'ятаєте, була миттєва реакція Єврокомісії на агресію Російської Федерації в Азовському й Чорному морі. І відразу була заява не лише Європарламенту, групи дружби, про яку ми говорили, наших друзів на агресивні дії Російської Федерації, а й конкретна пропозиція допомогти Маріуполу, Маріупольському порту, Бердянську. Так от, ця пропозиція реалізовувалася Єврокомісією, але основні проекти готувалися SGUA й безпосередньо паном Вагнером та його командою. Цей інститут дуже важливий для нас, і ми надзвичайно вдячні Єврокомісії, що вони продовжили його мандат і навіть розширили його повноваження. На сьогодні SGUA відповідає не лише за секторальну співпрацю, але певна частина й за політику, формулює додаткові задачі для східних партнерів через Україну.

[станом на травень 2020 року Групу підтримки України тимчасово очолює заступник Гендиректора з питань Східного партнерства, економічної трансформації та відносин із міжнародними фінансовими інституціями Катеріна Матернова – ред.]

Якщо ми хочемо потрапити на всі ці ринки, ми повинні так само відкривати свої, ми повинні пропонувати нашим європейським партнерам ті галузі, де вони слабкіші за нас.

Нещодавно Євросоюз зняв санкції з таких колишніх українських високопосадовців, як Микола Азаров та Едуард Ставицький. Як відбувається ця процедура? Чи Україна впливає на ці рішення?

Тут немає однозначної відповіді. З погляду громадянина, дипломата для мене це дуже прикро. Однак є інститут, який називається Офіс Генерального прокурора України, він у нас відповідальний за координацію відповідних розслідувань. Я маю на увазі надання ЄС офіційної інформації про стан розслідування щодо осіб, включених у відповідний санкційний список ЄС. Очевидно, що ЄС отримує інформацію і від іншої сторони – адвокатів осіб, щодо яких запроваджено санкції. Після кожного подовження санкцій адвокати подають позови до Європейського суду щодо їхнього скасування. При ухваленні рішень Суд враховує інформацію, подану обома сторонами.

Загалом, з 22 осіб, які були у санкційному списку у 2014 році, сьогодні залишилося 10. І тут у цій ситуації просто сказати, що ми десь як Україна, як інституція недопрацювали, буде неправильно. Це комплекс питань, які треба розглядати по кожному окремому досьє.

Генпрокуратура подає списки тих, хто має потрапити під санкції?

Ні, все залежить. Є чотири санкційні режими. Зараз, коли ми говорили про санкції проти українських високопосадовців, – це один із режимів. Є ще кримські санкції, введені за анексію Криму. Вони передбачають забо-

рону на імпорт товарів із Криму, які не мають українських сертифікатів погодження, а також забороняють туристичні послуги в окупованому Криму. Є санкції так звані секторальні, пов'язані з заборобою торгівлі ЄС із Російською Федерацією у частині, скажімо, товарів подвійного використання чи надання їй технологій для глибоководної розвідки та видобутку енергоресурсів, а також доступу до первинного і вторинного ринків капіталу ЄС. І є четверта форма – це персональні санкції за агресію в Азові, проведення так званих «референдумів» і нелегальних «виборів» на тимчасово окупованих Росією територіях України, війну на Донбасі, паспортизацію українських громадян на окремих окупованих територіях

Донецької та Луганської областей. Тобто, є чотири види. Ми зараз говорили про індивідуальні санкції проти конкретних високопосадовців. Вони були запроваджені у відповідь на звернення Генерального прокурора України у 2014 році до Верховного представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки. Якщо санкції стосуються паспортів, то за це відповідають абсолютно інші інституції – ті, які займаються міграцією, безпекою держави тощо.

Це дуже об'ємна тема. Під санкції за війну на Донбасі підпали, зокрема, ті чи інші ватажки терористів, посадовці РФ, які вже не є живими. Звісно, що після смерті вони випадають із тих санкцій. Ніхто не буде тримати санкції на неживу людину. І тут потрібно всі ці речі розуміти. Як формується досє – це окрема важлива тема. Цим займаються наші спецслужби, міграційні служби, також і українська дипломатія.

ЗЕМЛЯ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ,
АБО ІСТОРІЯ ОДНОГО
**ЗЕМЛЯ ДЛЯ
УКРАЇНЦІВ, АБО
ІСТОРІЯ ОДНОГО
МОРАТОРІЮ**

РЕФОРМИ

ІННА КРУПНИК – ПО-ЗАШТАТНИЙ ЖУРНАЛІСТ, ОГЛЯДАЧ ТА КОПІРАЙТЕР. ПОНАД 15 РОКІВ ДОСВІДУ РОБОТИ В МАРКЕТИНГУ ТА РЕКЛАМІ ЯК У ШТАТІ СИСТЕМНИХ КОМПАНІЙ, ТАК І В ЯКОСТІ ВІЛЬНОГО МАРКЕТИНГ-ПІДПРИЄМЦЯ. СФЕРИ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ІНТЕРЕСІВ: НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ, РЕФОРМИ, ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ, КУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ, МІКРОЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ, ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ. УЧАСНИК КОНФЕРЕНЦІЙ, ФОРУМІВ ТА СЕМІНАРІВ З ПИТАНЬ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТА РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ.

Той довгоочікуваний ще з моменту проголошення незалежності закон про обіг земель сільськогосподарського призначення, який Верховна Рада України ухвалила в безсонну ніч складних законів 31 березня 2020 року, Президент України Володимир Зеленський таки підписав 28 квітня 2020 року.

«Це історичний момент для всіх українців і для мене особисто. Україна чекала на цей закон з часу здобуття незалежності. Це була нелегка боротьба. Але ми знали, що робимо це для українців», – такою побачив історичну мить Володимир Зеленський. Тепер завдяки закону в нас попереду формування законодавчого поля для запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення, реалізація конституційних прав громадян на вільне розпорядження своєю власністю та створення прозорих умов для набуття у власність земельних ділянок громадянами України. Так стверджують в офіційному пресрелізі Офісу Президента.

А от чи готові українці до нової «безмораторної» реальності?

І чи залишилися позаду складність самої ситуації із землею, з реальними її власниками, прозорістю наявних та майбутніх реєстрів і ставленням самих аграріїв? Ще ті питання. Протягом останнього часу до моменту ухвалення та підписання закону в державі проходили масові акції протесту аграріїв та громадських активістів, зокрема і в урядовому кварталі. У соцмережах точилася запекла полеміка, лився бруд, висловлювалися сумніви та нагнітався негатив. Загалом шлях до ухвалення та підписання закону багатий на різноманітні події.

Водночас, з огляду на традиційність та патерналізм поглядів основної частини суспільства, маніпуляції з боку політиків та певну усталеність відносин на зе-

мельному ринку, Україну надалі чекає дуже болісне земельне реформування. Взагалі земельна реформа для України – це лакмусовий папірець складності всього процесу реформування держави. Бо, попри заяви урядовців уже нової влади про тотальну цифровізацію, ми все ще залишаємося аграрною країною.

Земельна арифметика

Земельна арифметика в Україні доволі проста. Маємо майже 60 млн га землі. З них майже 43 млн га, а це дві третини площі всієї держави або 70%, – землі сільськогосподарського призначення. Йдеться не просто про землю, а про дуже родючі ґрунти, з яких 40% – чорноземи. З них 28 млн га – це приватні паї. У державній та комунальній власності весь цей час залишалося понад 10 млн га. За часів дії мораторію на землю власники паїв (а їх нині трохи менше як 7 мільйонів, або кожний шостий українець) могли робити з ними лише дві речі. Обробляти самі (і так робилося тільки з третьиною землі) або здавати в оренду (а це 56% пайових земель) за неринковою ціною, і навіть часто-густо на умовах натурального обміну (отримання пшениці, борошна та іншого збіжжя від орендатора). Крім оренди та обробляння, обіг земельних ділянок відбувався шляхом набуття спадщини, купівлі-продажу, дарування, емфітевзису (право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб), іпотеки. І все ж таки 76,1% транзакцій сільськогосподарських земель припадав у цей період саме на оренду. Середній розмір орендної плати за 1 га сільськогосподарської землі складав 8218 грн, зокрема для ведення товарного сільськогосподарського виробництва – 4631 грн.

Заборона (мораторій) на продаж та відчуження сільськогосподарських земель (пункти 14-15 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України) означала, що власники землі не можуть вільно розпоряджатися нею. При цьому практично єдиним способом передачі землі іншим особам залишалося укладання договору про оренду. Заявлена причина заборони – відсутність в Україні інфраструктури для запровадження ринку купівлі та продажу сільськогосподарської землі. Під дію мораторію підпадали 96% сільськогосподарських земель, причому 68% (27,7 млн га) у власності селян – власників паїв. Загалом це 66% території України.

Історія мораторію

Історично впровадження мораторію на користування землею складалося наступним чином. Вперше його було реалізовано в новій редакції Земельного кодексу в березні 1992 року. Після розвалу СРСР в 90-х велика частина земель сільськогосподарського призначення в країні належала колишнім радгоспам і колгоспам (перейменовані на «колективні сільськогосподарські підприємства» або колективні підприємства). Поступове реформування КСП шляхом надання їхнім дійсним і колишнім членам прав на землю у формі земельних часток (паїв) почалося з 1995 року з підписанням Указу Президента України від 8 серпня 1995 року № 720/95. І хоча Указ надав членам КСП можливість виходу з КСП разом зі своїми частками (паями), масовий процес ліквідації КСП через видачу паїв фактично розпочався лише в 1999 році. Новий Указ Президента України від 3 грудня 1999 року нарешті

встановив вимогу щодо ліквідації всіх КСП до квітня 2000 шляхом розподілу земельних часток (паїв) та іншого майна між його членами. Саме тоді у процесі ліквідації КСП значна частина сільського населення набула права на земельні паї. Приблизно тоді ж було організовано масовий процес виділення часток (паїв) у земельні ділянки в натурі (визначення на місцевості). Внаслідок цього процесу мільйонам нових власників були видані акти на право власності на конкретні земельні ділянки. Як тільки перші 6 років мораторію, закріпленого в земельному кодексі в редакції 1992 року, минули, землю почали вільно купувати та продавати. Обсяги продажів не були значними, проте у 2001 році пролобіювали введення тимчасового мораторію спочатку на 1 рік, а потім на 4 роки. Стан продовження мораторію тривав до 2008 року, коли до Земельного Кодексу внесли норму про те, що мораторій можна припинити лише набуттям чинності двох законів: закону про земельний кадастр та закону про ринок земель. На початку 2010 року Верховна Рада напередодні президентських виборів створила законодавчу конструкцію, згідно з якою мораторій діє до ухвалення закону про ринок землі, але втрачає силу не раніше точної дати – 1 січня 2012 року. Президентське вето Віктора Ющенка на цей закон Рада пододала з другої спроби. Мораторій продовжували: у 2011 році на 1 рік, у 2012 – на 4 роки, протягом 2015-2018 років – 4 рази на один рік.

**Крок уперед,
два кроки назад
– як починали
відкривати ринок
землі**

Взагалі земельна реформа для України – це лакмусовий папірець складності всього процесу реформування держави. Бо, попри заяви урядовців уже нової влади про тотальну цифровізацію, ми все ще залишаємося аграрною країною.

Мораторій міг би тривати вічно, якби не вимоги Європейського Союзу та МВФ. Тому у 2017 році почалася масштабна, насичена та професійна суспільна дискусія про те, в якому напрямку має розвиватися сільське господарство, якого формату земельної реформи потребує та яке в цьому місці посідає мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення. Вважалося, що прихильники мораторію – представники старшого покоління, яке формувалося ще за радянських часів. Водночас противники мораторію – це молоде покоління, яке хоче бачити дію ринкової економіки на багатих родючих землях рідної країни. Боротьба світоглядів, не інакше. Додавалися ще й оцінки можливого економічного зиску від зняття мораторію. Так, **Олег Нів'євський** (Київська школа економіки) наводив такі цифри: \$35,8 млрд згенерованої доданої

вартості замість фактичних \$13,3 млрд у 2018 році, якби не мораторій. А ВВП у такому випадку міг би бути вищим на цілих 17%. Зі свого боку ЄБРР вважав, що ситуація з відсутністю ринку знижувала український ВВП приблизно на 1% кожного року дії мораторію. Станом на 2018 рік, за оцінками Міністерства аграрної політики і продовольства, нормальне функціонування ринку як оренди, так і продажу землі могло б забезпечити від \$700 млн до \$1,5 млрд надходжень щороку плюс мінімум 1,5% до росту ВВП. Оцінка Світового банку – 2 %.

До фахових обговорень у 2019 році часто додавалися маніпуляції українських політиків та поширення різних міфів серед населення. У ЗМІ найбільше побрехеньок українських політиків було саме про відкриття ринку землі. Основними міфами були: земля продаватиметься за безцінь; землю скуповуватимуть іноземці; великі землевласники скуплять усю землю, бо в них є гроші; доступне кредитування аграрної надії України – фермерів – відсутнє, як і справедлива судова та правоохоронна системи. Прихильники ринку намагалися довести такі думки: заборона розпоряджатися своєю власністю – ознака недемократичної держави; створення ринку землі не вплине на права власності громадян, зокрема паївовиків (при тому, що більшість із них померла, так і не дочекавшись земельної реформи та не передавши свої наділи у спадок); низький рівень орендних ставок на землю не дає змогу заробляти на землі селянам, котрі не хочуть її обробляти; без зняття мораторію в Україну не приходить цивілізований інвестор, який несе гроші та створює робочі місця.

Крім цього, держава ніколи не була ефективним власником і менеджментом земель: у середньому в

Як тільки перші 6 років мораторію, закріпленого в земельному кодексі в редакції 1992 року, минули, землю почали вільно купувати та продавати.

розрахунку на 1 га державні аграрні підприємства генерували менше від приватних підприємств доданої вартості на \$106, чистого прибутку – на \$55, виторгу – на \$218 (2018 рік). Мораторій не дозволяв фермерським господарствам та великим аграрним виробникам купувати землю, а отже, позбавляв їх можливості займатися довгостроковим фінансовим плануванням бізнесу. Недоотримували місцеві громади та державний бюджет. За оцінками Центру економічних стратегій, близько \$2,8 млрд податкових надходжень втрачалося щороку через відсутність легального оформлення угод із фактичного продажу землі. Не варто забувати про численні рейдерські захоплення земель в умовах правової невизначеності. Були й інші способи обійти мораторій: різноманітні схеми з передачею паїв в оренду, обміну на іншу земельну ділянку, передавання у спадщину; зміна цільового призначення та подальший продаж; фіктивні борги власника паю і стягнення земельної ділянки в такому випадку через суд тощо.

Першими ластівками змін ситуації з власністю на землю стали рішення Європейського суду з прав людини від 22 травня 2018 року у справі «Зеленчук і Цицюра проти України». Суд визнав земельний мораторій порушенням права людини розпоряджатися своєю власністю, гарантованого статтею 1 Протоколу до Європейської конвенції про захист прав людини, а також статтею 41 Конституції України, за відсутності дієвого ринку землі сільськогосподарського призначення. Таким чином Європа вказала Україні на незаконність мораторію та рекомендувала якомога швидше забезпечити справедливий баланс між інтересами власників сільськогосподарської землі, з одного боку, та загальними інтересами громади, з іншого боку.

Якщо з ухваленням закону про обіг сільськогосподарських земель – постійна біда, то з іншою складовою нормального аграрного життя усе гаразд. Закон «Про державний земельний кадастр» ухвалений ще 2011 року. До його ухвалення земельні ділянки були не ідентифіковані, в актах вказувалися лише розмір, район та населений пункт. Уже у 2013 році запустили електронний Державний земельний кадастр, а у 2015 на базі Держземкадастру почали впроваджуватися електронні послуги. У 2017 році Світовий банк визнав український земельний кадастр одним із найдосконаліших у світі.

Мораторій міг би тривати вічно, якби не вимоги Європейського Союзу та МВФ.

Фахові оцінки щодо ринку землі на момент початку обговорення законопроекту (кінець 2019 року – початок 2020 року)

На початку вересня 2019 року президент Володимир Зеленський доручив уряду підготувати, а парламенту ухвалити до 1 грудня законопроект про ринок земель сільськогосподарського призначення зі скасуванням мораторію на продаж землі. 13 листопада 2019 року Верховна Рада проголосувала в першому читанні за законопроект 2178-10, який скасовує заборону на продаж земель сільськогосподарського призначення.

3 січня 2020 року до ВР було подано законопроект про обіг земель сільгосппризначення № 2278-10 із правками до другого читання. А вже 6 лютого Верховна Рада України почала голосувати за законопроект № 2178-10 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» у другому читанні. Оскільки народні депутати України подали до законопроекту понад 4 тисячі правок, передбачалося, що на той момент їх розгляд та голосування може тривати від 2 до 4 місяців. Паралельно проходили громадські обговорення земельного питання. У деяких аспектах різні політичні та економічні групи досягали вельми пікових моментів. Однак у своїх коментарях щодо векторів руху до земельної власності та вільного розпорядження землею на момент обговорення закону фахівці аграрного сектора були досить однозначні.

Так, за словами **Елліни Юрченко**, експертки з земельних питань УКАБ (Український клуб

Держава ніколи не була ефективним власником і менеджером земель: у середньому в розрахунку на 1 га державні аграрні підприємства генерували менше від приватних підприємств доданої вартості на \$106, чистого прибутку – на \$55, виторгу – на \$218 (2018 рік).

аграрного бізнесу), «на темі відкриття ринку землі впродовж майже 20 років спекулювали різні політичні сили, які породили суспільні думки, що продаж земель – це зло. Тому абсурдними виглядають заяви власників сільськогосподарських земель, що вони проти ринку землі, бо не хочуть продавати свої земельні ділянки. Але в умовах відкриття ринку ніхто нікого не буде змушувати продавати землю. Власники землі лише отримують своє конституційне право розпоряджатися землями та зможуть самостійно вирішувати, що й коли з нею робити. Аграрні асоціації також вже зійшлися на думці, що відкривати ринок сільськогосподарських земель потрібно, але щодо його умов ведуться

дискусії. Основними точками протистояння залишаються питання допуску до ринку землі іноземців та іноземних компаній, а також рівень концентрації сільськогосподарських земель у власності одного суб'єкта та пов'язаних із ним осіб. Винесення питання ринку землі на всеукраїнський референдум порушують лише опозиційні парламентські фракції».

Тобто аграрії, попри створений у ЗМІ образ «противсіхів», у цей час наполягали в більшості своїй на поетапній концепції впровадження ринку землі, яка б сприяла росту ефективності с/г виробництва та закріпила права основних учасників ринку, зокрема фермерських господарств як основних землевласників. На першому етапі фігурувало створення законодавчих передумов функціонування ринку землі, серед яких: заборона іноземним фізичним та юридичним особам, а також особам без громадянства прямо або опосередковано володіти с/г землею в Україні, закріплена в Конституції; розпаювання земель держпідприємств і установ (Національна академія аграрних наук України) між колишніми й нинішніми працівниками; передача у власність с/г земель, наданих фермерам у постійне користування; встановлення першочергового права придбання земельних ділянок поточними орендарями земельних ділянок та/або їх власниками; наповнення, виправлення помилок та неузгодженостей у Державному земельному кадастрі та Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно; боротьба з тіньовою обробкою землі тощо. На другому етапі аграрії пропонували реалізувати пілотний проект – продаж земель, але на цьому етапі право на набуття у власність земельних ділянок надається виключно фізичним особам-громадянам України, до 500 гектарів землі на одну фізичну особу. Після оцінки результатів 2 пілотного етапу мали б перейти до 3-го етапу: зняття мораторію на продаж с/г земель громадянам України.

Четвертим етапом мало б стати зняття мораторію для с/г виробників, заснованих виключно громадянами України. Окремо передбачалося встановлення обмежень щодо обсягу максимального земельного банку у власності юридичної особи, з урахуванням пов'язаних осіб не більше 5 тисяч гектарів (або антимонопольні обмеження).

За словами заступника голови Всеукраїнської Аграрної Ради **Дениса Марчука**, «хоч у Верховній Раді й продовжували розгляд у другому читанні законопроект № 2178-10 про ринок землі, і між першим та другим читанням були внесені певні зміни до документа – щодо участі іноземців у ринку землі, зменшення кількості концентрації в одних руках – деякі ключові позиції аграріїв враховано все ж не було. Передусім – це вимога щодо наявності перехідного періоду при запровадженні ринку землі. Його суть у тому, щоб на першому етапі доступ до купівлі землі отримали лише фізичні особи-громадяни України, з обмеженням до 500 га в одні руки. Щодо юридичних осіб, то право купувати землю їм варто надавати через певний час, коли буде проведено аудит с/г земель, запрацюють правоохоронна і судова системи, буде подолано рейдерство в агросекторі. Для компаній теж має бути обмеження, однак не 10 тис. га в одні руки, а не більше 5 тис. га. Такий підхід дав би можливість малим аграріям найменш болісно увійти в ринок землі й при цьому мати можливість конкурувати з великими аграріями. Адже для купівлі землі малому агробізнесу, як і всім іншим, потрібно брати кредити. Сьогодні ж чимало з них просто не зможуть цього зробити, навіть під обіцяні державою низькі відсотки, оскільки не мають ні необхідної кредитної історії, ні звітності, ні досвіду роботи з банками. Для розв'язання цієї проблеми й потрібен перехідний період, протягом якого мали

аграрії та банки навчатися працювати одне з одним. Якщо ж запуск ринку землі відбудеться і для фізичних, і для юридичних осіб одночасно, це може виявитись крахом для малого аграрного бізнесу, він може просто зникнути. Без можливості отримати кошти на купівлю землі, конкурувати із середніми та великими компаніями, які мають доступ до фінансового ресурсу, для них практично неможливо».

Менш оптимістичні оцінки загального руху реформ від нової влади та можливі сценарії розвитку подій озвучує експерт Інституту Growford **Олексій Куц**. «Сучасні законотворчі машини нинішньої влади не інакше як «новою схемою» не назвеш. На порядок денний серед усіх таких необхідних країні реформ та змін до законодавства в першій хвилі в кінці 2019 року було винесено найбільш токсичне та болюче для суспільства питання – земельна реформа. Ба більше, крім контрверсійності самого земельного питання для українців як такого з огляду на нашу болючу історію, суспільство зуміло розбурхати можливими змінами на кшталт «200 тисяч гектарів в одні руки» та «участь нерезидентів у скупці земель». Вірогідно, що саме такі максимально контрверсійні питання щодо землі були винесені владою на розсуд громадян свідомо з метою мати поле для компромісу в точках найбільшого спротиву суспільства при ухваленні земельного кодексу. За такої стратегії будь-яка поступка нинішніх законодавців та їх бенефіціарів у свідомо гострих питаннях розцінюватиметься як крок назустріч суспільству. Роздратовані можливістю віддавати землю іноземцям та глибоко схвильовані майбутнім українського фермера в умовах зосередження великих наділів в одних руках великого лендлорда громадяни та аграрії не помітили інших запропонованих змін до нашого бідолашного Земельного. Усі зосередилися на питанні «не віддамо рідної зем-

Основними точками протистояння залишаються питання допуску до ринку землі іноземців та іноземних компаній, а також рівень концентрації сільськогосподарських земель у власності одного суб'єкта та пов'язаних із ним осіб. Винесення питання ринку землі на всеукраїнський референдум порушують лише опозиційні парламентські фракції.

лі». При цьому попри зчинений ґвалт реальний спротив вказаним токсичним питанням у суспільства був досить низький. Ми начебто і проти запропонованих варіантів, але й активно не пручаємося. Щоб і далі пацифікувати суспільство були представлені умовні компроміси на кшталт «зниження площі наділів в одні руки до 10 тис. га» та частковий перегляд участі нерезидентів у скупці земель.

І ось тут на сцену громадського та парламентського обговорення виходить добре прихований у першій хвилі головний елемент та причина всього цього земельного хаосу: можливість гібридної скупки українських земель банками з іноземним капіталом. Банкам нібито дозволять купувати землю у власність як варіант стягнення застави у випадку непогашення іпотечного кредиту позичальником. Важко уявити можливий рівень концентрації земель у руках «одного надійного банку» за поганого розвитку подій. Скидається на те, що через деякий час будь-який банк з іноземним капіталом, активно видаючи кредити на придбання землі, може стати власником великої кількості земель с/г призначення в Україні. На вчинення продажу такої землі банк матиме 2 роки. Механізми контролю банків, строків та умов їхніх дій із землями наразі не передбачені, тож маємо цілком реальну схему можливих недобросовісних оборотів із боку банків. У законопроекті не був визначений ані орган контролю за іпотечним кредитуванням банків, ані штрафні санкції, ані механізми вилучення таких земель у випадку порушення банками земельного законодавства. Така реальність може призвести до фіктивних схем та дій із землею на кшталт ломбардної діяльності: отримати кредит без намагання його повернути. Іншими словами – просто продати землю банку під виглядом отримання кредиту. Умови такого кредиту можуть бути різними на розсуд банку – неадекватні строки, завищені відсотки, захмарна пеня тощо – підійдуть будь-які варіанти для підвищення балансової вартості землі як застави, щоб вигідніше її продати потім або отримувати з неї зиск, здаючи в оренду. Неконтрольованість процесу може призвести до скупчення в руках банків мільйонів гектарів землі. За неможливості купити через непомірно завищену банка-

Взагалі говорити про україноцентричність та прихильність якісним реформам нинішньої влади та її бенефіціарів не доводиться. Сама земельна реформа мала б відбуватися покроково та в якісно інакший спосіб.

ми ціну, держава (навіть якщо є бажання націоналізувати) навіть не зможе компенсувати вартість таких земель, бо це потягне на мільярди доларів. Усієї цієї патової ситуації можна було уникнути, передбачивши норму, яка не дозволятиме банкам ставати власниками земель, яку вони отримали в заставу під іпотеку. Максимум – продавати землю як заставне майно через державні торгові онлайн-майданчики (наприклад, спеціальна платформа Мін'юсту тощо). Саме такою і була первинна мета цього законопроекту від нинішньої владної команди: запустити скупку земель через схеми з банками з іноземним капіталом. Взагалі говорити про україноцентричність та прихильність якісним реформам нинішньої влади та її бенефіціарів не доводиться. Сама земельна реформа мала б відбуватися покроково та в якісно інакший спосіб. Спочатку – цілісний про-

єкт нового земельного кодексу, а не просто поверхневі зміни чи правки. Бо старий кодекс не відповідає потребам сучасного землевласника. Новий земельний кодекс мав би містити дієву систему стримувань та протидій, аби не допустити, наприклад, такого популярного у світі феномену як лендграббінг (майже рейдерське захоплення земель великими корпораціями). По-друге, захист інтересів держави в цілому та українського селянства як основного трудового елемента на цих землях зокрема. Норму про те, що українські фермерські господарства є, були та будуть основними землекористувачами в нашій країні, варто б було відразу внести в Конституцію України, як це свого часу сталося в Польщі. Тобто спочатку визначення конституційної домінанти та основних бенефіціарів-землекористувачів, а вже потім – сам рамковий кодекс та інші законодавчі акти. Але не так сталося, як гадалося. Влада ж обмежилася написанням одного з найважливіших законів на 5 сторінках і пішла собі шляхом внесення до чинного кодексу хаотичних змін, що не кореспондують між собою. Ринок землі в Україні відкривати однозначно треба, але краще було б зробити це відповідно до іншого, більш позитивного сценарію. Перший етап – 5-10 років – відкриття ринку землі для фізичних осіб та фермерських господарств, створення реального земельного кадастру, обмеження придбання земель 500 га в одні руки тощо. Таким чином усі занепокоєння основної земельної касти в Україні щодо неможливості обробляти та розпоряджатися власною землею були б відкинуті. А держава мала б змогу протестувати роботу ринку землі (роботу земельного кадастру, реєстрацію земельних угод тощо) у більш ніж лояльному форматі. Сценарій, запущений нинішньою владою, може призвести до вельми сумних результатів та наслідків.

Очікуваний песимістами перерозподіл земельного капіталу чимось може нагадувати первинний перерозподіл капіталу, активів та приватизацію підприємств у 90-ті роки з усіма негативними наслідками: рейдерськими атаками, загальною криміналізацією, втратою землі селянством, бразильським сценарієм тощо».

А що ж МВФ?

Не секрет, що відкриття ринку землі – одна з вимог продовження ефективної співпраці з Міжнародним валютним фондом. На думку деяких аналітиків, з ухваленням закону про землю саме зараз ситуація виглядає так, нібито останнє в часі розширене фінансування від МВФ ми отримали завдяки виконанню умов щодо ринку землі. Хоча МВФ щедро роздає країнам і антикоронавірусні займи без виконання будь-яких умов для ліквідації наслідків пандемії. Скидається на те, що ці дві окремі програми фінансування в МВФ (одну з коронавірусу, другу з ринку землі) у нас сплели до купи. Тому, знову ж таки, поспіх в ухваленні закону був. І його положення можуть мати негативні наслідки. Дехто прямо називає поспіхом ухвалений закон без продовження фахового обговорення дерibaном української землі. На своїй сторінці у Фейсбук інвестиційний банкір **Сергій Фурса** після підписання закону спікером Верховної Ради назвав документ «історією про втрачений шанс». На його думку, нове обмеження купувати не більше 100 гектарів в одні руки в проміжку між липнем 2021 року та січнем 2024 року не дозволить з'явитися значному попиту на землю, тому ціни не зростуть і селяни не зароблять. А виключення з продажу земель у державній власності дозволить

«корупціонерам і далі паразитувати на ній». «Останні не продумані правки вихолостили всю економічну суть цієї реформи. Вона не дасть жодного економічного ефекту. Ні на макрорівні, ні на мікрорівні», – нарікає інвестбанкір.

Які основні положення закону і якими можуть бути його наслідки?

Основні положення закону такі:

- У перші два з половиною роки буде діяти обмеження на купівлю землі – не більше 100 га в одні руки. З 2024 року обмеження становитиме до 10 тис. га в одні руки, як було передбачено останнім проектом закону.
- З 1 липня 2021 до 2024 року право на придбання землі буде тільки у фізичних осіб. Юридичним особам забороняється купувати землю сільськогосподарського призначення.
- Продаж державних та комунальних земель заборонено.
- Питання щодо надання права іноземцям купувати землю буде вирішуватися на окремому референдумі.
- Іноземцям заборонено купувати землю, що розташована ближче 50 км від державного кордону України, незважаючи на результати референдуму.
- Передбачене переважне право орендаря на купівлю. Орендар має можливість передати переважне право на придбання ділянки іншій особі, але про це повинен бути письмово повідомлений власник. Орендарі, які працюють на землі й мають право користування не пізніше ніж із 2010 року, можуть викупити землю з розстрочкою до 10 років за ціною нормативної грошової оцінки таких ділянок і без проведення земельних торгів. Право власності покупець отримує після першого платежу.

• Мінімальна ціна до 2030 року – не менше за нормативну грошову оцінку.

• Банки зможуть стати власниками землі тільки за умови, якщо земельна ділянка дісталась їм як заставне майно за непогашеним кредитом. Такі ділянки фінансові установи повинні продати протягом двох років після отримання права власності на земельних торгах.

З основних побоювань представників економічної та аграрної спільнот щодо правильності обраного вектора земельних реформ можна виділити такі.

Перше – не прописані механізми контролю руху земель. Може статися так, що можливість передавання орендарем переважного права викупу землі іншим особам може призвести до появи певних схем концентрації землі. Якщо власник захоче продати свій пай, а виробник не матиме права його придбати, то орендар передасть переважне право іншій особі з метою викупу. Це відкриє поле для спекуляцій та махінацій, бо, скоріш за все, орендарі матимуть попередні угоди зі спекулятивними інвесторами та стануть фактичними продавцями паїв.

Друге – у законі немає обмежень щодо концентрації землі в одних руках на рівні області, ОТГ. І хоча актуальним це питання буде з 2023 року, правка щодо рівня концентрації земель в руках ОТГ (35%) в остаточній версії закону зникла. Більшість агрохолдинрів уже перевищують цю норму в межах однієї громади. Правка про 35% зруйнувала б усталені орендні відносини. Саме тому її і прибрали.

До інформації, згідно з дослідженням Офісу реформ Кабміну, у більшості областей (крім Волинської, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Херсонської та Чернівецької) питома вага орних земель, яка використовується найбільшими землевласниками, перевищує 35%, що є ознакою монополізму. Також є ймовірність того, що одна особа зможе викупити всі землі в межах однієї ОТГ і це може зробити громаду залежною від однієї компанії.

Нове обмеження купувати не більше 100 гектарів в одні руки в проміжку між липнем 2021 року та січнем 2024 року не дозволить з'явитися значному попиту на землю, тому ціни не зростуть і селяни не зароблять. А виключення з продажу земель у державній власності дозволить «корупціонерам і далі паразитувати на ній».

Третє побоювання в тому, що реформа ринку землі мала б проходити з урахуванням актуальних економічних ризиків на час пандемії, з якими вже зіткнулися розвинуті країни, а впроваджувати зміни варто було б після завершення кризи. Бо за нинішніх умов земля може піти «з молотка» й Україна матиме розпродаж базового активу за копійки замість економічного зиску. Окрім цього, фермери, які вже почали відчувати удар кризи, елементарно не мають коштів для придбання земельних ділянок. Тож знову виникає великий ризик «захоплення» ринку спекулянтами. Деякі банки відмовлялися кредитувати посівну фермерів, тому останні не могли нормально її завершити. Жоден банк не дає поточні бізнесові кредити фермерським господарствам, ні доступні, ні будь-які. У таких умовах важко буде отримати й кредитування на придбання землі. Немає і бюджетної програми з підтримки фермерів. Деякі дрібні аграрії стверджують, що передбачений експертами сценарій має всі шанси стати реальністю й більшості з них доведеться продати свій пай, щоб елементарно прогодувати родину. Бо змушені будуть боротися з наслідками замороження економічної діяльності та продавати свої земельні ділянки задарма.

Окрім цих земельних сумнівів аграрії-науковці б'ють на сполох щодо відсутності положень, які зобов'язують аграріїв і фермерів дбати про відновлення та збереження родючості українських ґрунтів. Так, гендиректор Центру аграрних реформ, доктор економічних наук **Любов Молдаван** зазначила, що зараз працює саме над тим, щоб в українське законодавство було додатково введено сім регламентів Євросоюзу, які зобов'язують аграрних виробників дбати про родючість ґрунтів. «Земля чим далі, тим більш критичним ресурсом ставатиме, ну треба ж навчитися заглядати у

майбутнє! Населення збільшується, землі від експлуатації виснажуються. Це повинно стати усвідомленням кожного - не лише політика, а й освіченої людини: рослина – це сонце, вода та земля, з якої рослина вбирає увесь спектр мікроелементів, фосфор, кальцій, калій. Щоб земля зберігала стан, їй це все треба повертати. Це підручник та довідник аграрного господарства. Повертати мікроелементи та вносити органіку – це обов'язково, і це у нас робиться або мізерно, або не робиться», – зауважила науковець. Окрім того, очолюваний нею Центр аграрних реформ лобіює розширення повноважень Фонду підтримки фермерів, який міг би в умовах кризи та важливості цієї реформи стати фондом довгострокового кредитування фермерів для купівлі землі. «Ми описували, як це працює в інших країнах, і наполягали на створенні Агентства регулювання. Побоююся, що через нашу нерозважливість поточні питання будуть заважати продовжувати реформу в правильному напрямку. Це все слід встигнути до 2023 року, доки право купівлі землі є лише у фізосіб», – додала Молдаван.

Але, як кажуть в Україні, поживемо – побачимо. У народі є щире сподівання, що уряд і загалом влада знайдуть шляхи виходу з економічної кризи та стратегічно-далекоглядно (а не корупційно) скористаються отриманими за земельний закон грошиками МВФ. Тому значне погіршення економічної ситуації в країні не відбудеться, і найбільш ефективні в сільськогосподарському значенні землі першими не підпадуть під роздачу великим корпораціям від збіднілого внаслідок кризи фермера.

**Business
Woman
Club**

Жінка може все!

www.businesswomanclub.org

+38 (050)-663-01-32

УКРАЇНА ПІСЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ – МІЖ ПОПУЛІЗМОМ ТА РЕАЛЬНІСТЮ

**ТАРАС БИК – ДИРЕКТОР З ПИТАНЬ
ЗВ'ЯЗКІВ ІЗ ВЛАДОЮ КОМПАНІЇ
WOODEN HORSE STRATEGIES.
З 2003 РОКУ ПРАЦЮВАВ У ЖУР-
НАЛІСТИЦІ, ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ,
ПРОЕКТАХ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧ-
НОГО СЕКТОРУ, ЗАЙМАВСЯ ДОСЛІ-
ДЖЕННЯМ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В
УКРАЇНІ.**

ІМІДЖНИЙ
ФАКТОРЕК

Президентські та парламентські вибори 2019 року кардинально змінили обличчя української влади. Спочатку людина, яка до того часу не мала нічого спільного з політикою, стала Президентом країни, а згодом нова несистемна політична партія з людьми у своєму списку, які ніколи не були народними депутатами, отримала абсолютну більшість місць у Парламенті. В обох випадках вони зібрали рекордно високу кількість голосів в історії незалежної України.

Меседжі передвиборчих кампаній майбутніх переможців (як і всіх інших тодішніх опозиційних партій, а також російської пропаганди) були простими – Україна загрузла у тривалій

війні, зростаючій бідності та тотальній корупції, а відповідальними за це є влада на чолі з Президентом Порошенком. Попри те, що Україна після Революції гідності і справді не продемонструвала чуда у своєму розвитку – військові дії на Донбасі все ще забирали життя українських солдатів, ВВП на душу населення в країні залишався одним із найнижчих у Європі, а активісти повідомляли про випадки корупції на всіх щаблях влади – чи була ситуація настільки поганою? Давайте глянемо на деякі цифри та дослідження, щоб отримати відповідь на це запитання.

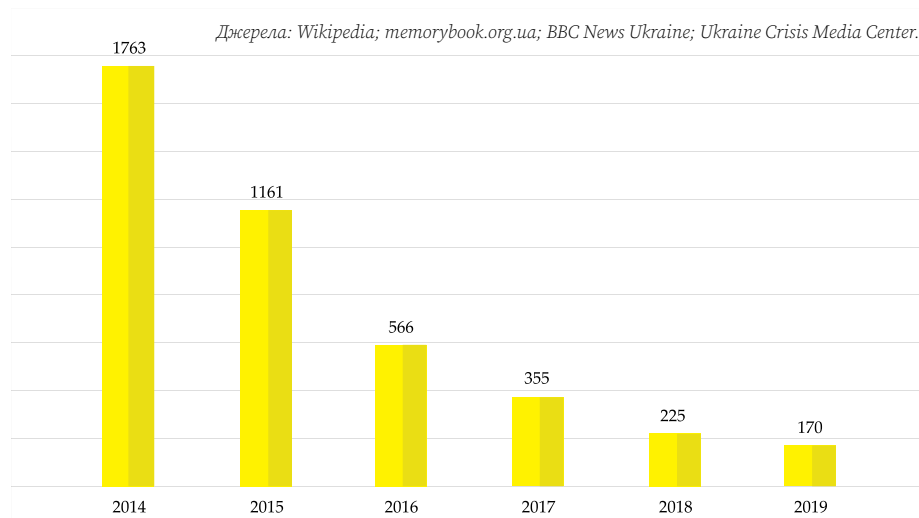
Війна

Розпочнемо, передусім, із найбільш жахливих та болісних цифр – кількості захисників України, які загинули внаслідок російської агресії. Завершення війни – це, передовсім, про збереження життя людей. Попри те, що на шостий рік після початку війни Україну все ще регулярно шокують трагічні звістки про загиблих героїв на фронті, ця цифра суттєво знизилася з 2014 року. І хоча все ще складно повірити та прийняти той факт, що люди гинуть на війні у Європі XXI століття, важко уявити масштаб трагедії, якби тенденції 2014 і 2015 років збереглися.

Бідність

Тепер проаналізуємо два ключові показники соціально-економічного розвитку – річні зміни реального ВВП та реальних заробітних плат. У 2014-2015 роках, як результат правління режиму Януковича, що залишив бюджет України пограбованим, а також внаслідок російської окупації 7% території України, зокрема промислового Сходу – держава продемонструвала, звичайно, найгірші економічні показники в історії незалежності. Проте країна спромоглася швидко відновитися і з 2016 року забезпечила системний ріст як економіки, так і заробітних плат громадян. І лише в 4-му кварталі 2019 року (коли пройшло достатньо часу після зміни влади) ВВП продемонстрував найнижчий рівень росту за чотири роки та позитивну тенденцію було втрачено.

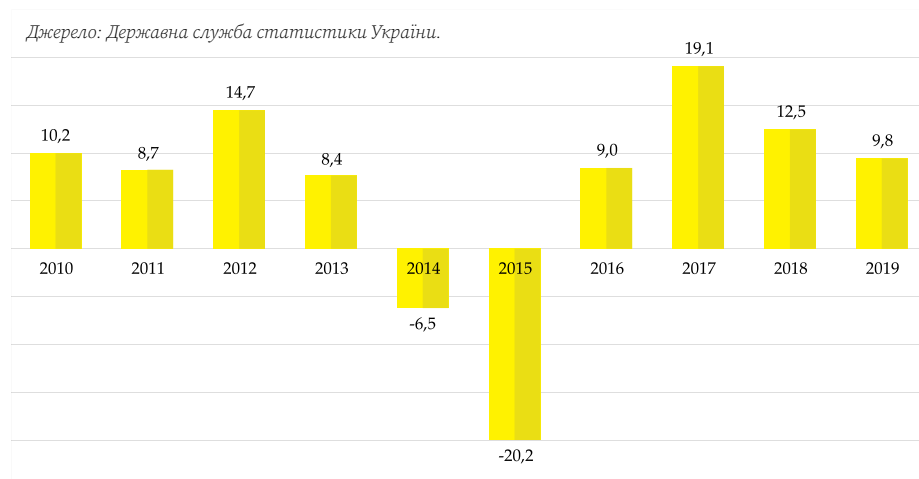
Кількість захисників України, загиблих внаслідок російської агресії

Ріст реального ВВП України, %

Ріст реальної заробітної плати в Україні, %

Корупція

Зрештою, погляньмо на два індикатори, які можуть пролити світло на рівень корупції в країні, передусім Індекс сприйняття корупції, який визначає авторитетна організація «Transparency International», а також на дослідження ведення бізнесу «Doing Business» Світового Банку, яке не відстежує корупцію напряду, проте вивчає, серед іншого, неефективне регулювання, що, як правило, йде пліч-о-пліч із корупцією.

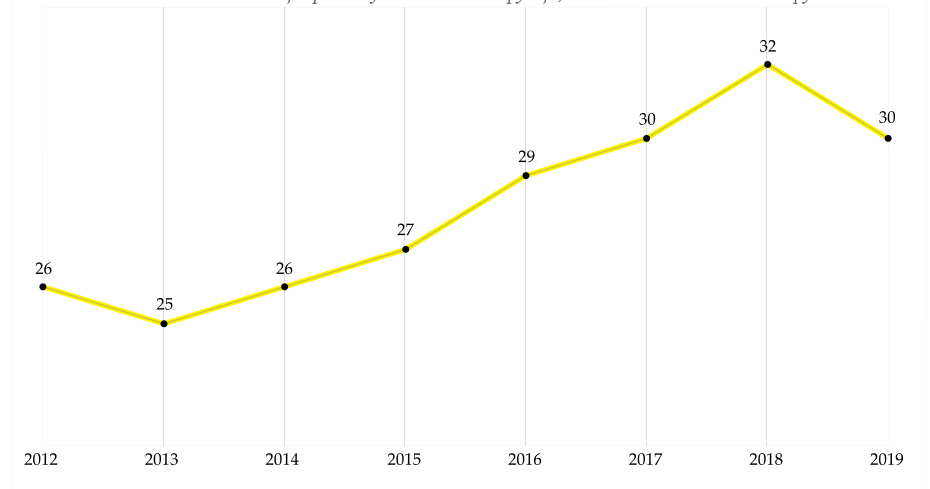
Попри регулярні звинувачення на адресу попередньої влади в колосальній корупції, щороку, починаючи з 2014-го, «Transparency International» доповідала про позитивні зміни в антикорупційних зусиллях України. Лише у 2019-му році – знову ж таки, після зміни влади – цей позитивний тренд було втрачено. Що стосується доповіді «Doing Business», Україна піднялася в рейтингу на 32 позиції з часу Революції гідності.

Отож, як бачимо, тотально негативні лозунги про ситуацію в Україні, які використовувалися під час передвиборчих кампаній, були доволі далекі від реальності. Російську агресію вдалося зупинити на Донбасі й Україна зуміла навіть відвоювати деякі зі своїх територій, економіка демонструвала стабільний ріст, а в державі було створено одну з найбільш просунутих систем антикорупційних органів у світі. Проте у сучасній ері інформаційних воєн яскраві меседжі, що пропонують прості та швидкі рішення, часто домінують над

глибоким аналізом і важкими та тривалими зусиллями, необхідними для досягнення бажаних цілей. На жаль, сприйняття в політиці – це все ще реальність, як і популізм останніх виборів, який дав багато обіцянок, проте мало фактів.

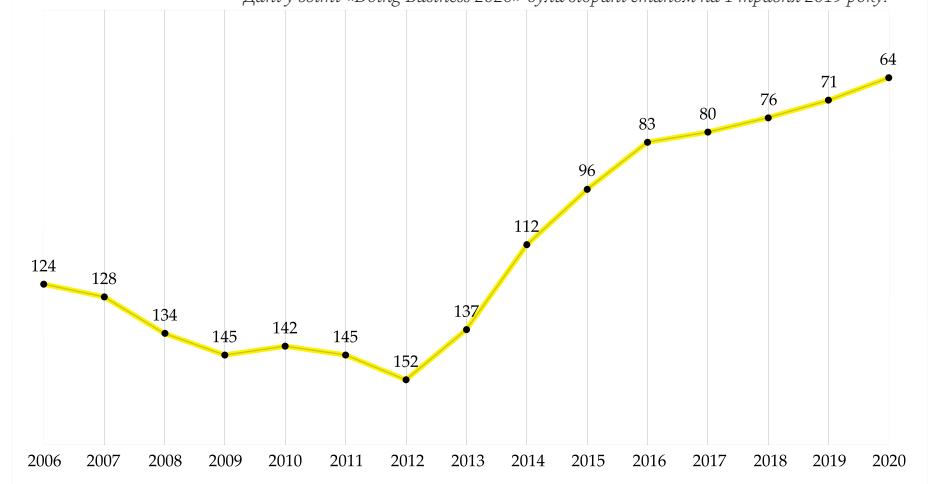
Бали України в Індексі сприйняття корупції

Джерело: Transparency International. «100» балів означає, що країна дуже чиста від корупції, «0» балів - надзвичайно корумпована.

Позиція України у звіті «Doing Business»

Джерело: Світовий Банк. Дані у звіті «Doing Business 2020» були зібрані станом на 1 травня 2019 року.

Promote Ukraine Team started the fundraising campaign to support children and youth with special needs of Dzherelo Centre (Lviv, Ukraine). Dzherelo assists over 250 people with multiple disabilities daily. Please support children with special needs in Ukraine!

#SupportDzherelo is project to raise 10 000 EURO for disinfectants and personal protective equipment for employees and clients of Dzherelo Centre.

Thank you for your help!

Команда Promote Ukraine відкрила збір коштів на підтримку дітей та молоді з важкими особливостями розвитку Центру Джерело (Львів, Україна).

Проект #SupportDzherelo збирає кошти для закупівлі засобів дезінфекції та індивідуального захисту для працівників та відвідувачів Навчально-реабілітаційного центру «Джерело» у Львові.

Діти та молодь Джерела на карантині вже більше 2 місяців, а це понад 250 дітей та молоді з важкими особливостями розвитку. Стає вже важче пояснити чому вони знову по домівках, чому не можуть зустрітись з друзями і коли за ними приїде мікроавтобус Джерела. Центр Джерело хоче якнайшвидше відчинити свої двері для вихованців, спростити будні для батьків і зробити це безпечно!

Потрібно зібрати - 10 000 євро. Будь ласка, зробіть внесок та допоможіть дітям з інвалідністю знову зустрітись з друзями!

25 євро – засоби індивідуального захисту для 1 працівника на 1 місяць

50 євро – 10 літрів дезінфікуючих засобів для прибирання приміщень

350 євро – обслуговування безконтактної дезінфікуючої рамки протягом 1 місяця

500 євро – дезінфікуючі засоби для прибирання 6 000 кв.м будівлі Центру Джерело та 3 осередків (на 1 місяць)

Центр Джерело опікується дітьми та молоддю з важкими особливостями розвитку уже понад 26 років. До карантину на заняття до Центру приїжджало щодня понад 250 дітей та молоді. А їхні батьки та опікуни отримують важливу підтримку та фаховий супровід. Це єдина можливість для цих родин жити повноцінно та якісно. А для дітей - це єдина можливість щодня приїжджати на заняття, мати друзів, нагода розвиватись та бути включеними в суспільство.

Дякуємо за Вашу небайдужість!

Please support children with special needs in Ukraine!
Please scan QR code or follow the link <https://cutt.ly/ZylMyrl> to make your Donation. Thank you for your help!

Children and youth of Dzherelo Centre are under quarantine for more than 2 months already. It's definitely challenging for the children and youth to be staying at home for such a long period of time. It's not easy to explain to them why they aren't going to Dzherelo, or when things will be back to normal, or when they'll be able to see their friends again. Dzherelo Centre wants to provide its important services again as soon as possible and to do it safely!

We need to raise 10 000 EURO. Please donate and help children with disabilities meet their friends again!

25 EURO - Personal Protective Equipment for 1 employee for 1 month

50 EURO - 10 liters of disinfectants

350 EURO - Maintenance of the Contactless Disinfection Gateway for 1 month

500 EURO - Disinfection Services & Deep Cleaning for Dzherelo Centre's building (6 000 sq.m.) and 3 branches of Dzherelo for 1 month.

More than 25 years ago parents and volunteers created center to support children with severe disabilities in Lviv, Ukraine. It all started with one daycare group for 5 kids. Today, this center (Dzherelo Children's Rehabilitation Centre) serves more than 250 children and youth with multiple disabilities every day. It also has consultation programs for parents and Training center to share knowledge with professionals from all over Ukraine. Dzherelo Centre has 8 specially equipped minibuses to transport children who are using wheelchairs. Dzherelo Centre started a new for Ukraine Home Visits program (Early Intervention) and opened new branches in different parts of Lviv. Dzherelo's team are more than 150 physical therapists, ergo therapists, speech therapists, social workers, teachers and tutors, assistants and other high qualified professionals. Last 10 years Dzherelo's expenses are partially covered by Lviv City budget but Dzherelo still needs more than 6.000.000 UAH (200.000 EURO) charitable donations yearly.

Якщо Ви не маєте PayPal або є резидентом України та не можете зробити внесок через Facebook, будь ласка, запросіть Ваших друзів долучитись до збірки. Або зробіть пожертву на сайті.

 Dzherelo Centre
 www.dzherelocentre.org.ua
 dzherelocentre@gmail.com

РОСІЙСЬКИЙ ВІРУС ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ЙОГО ЖЕРТВИ В УКРАЇНІ ТА ЄС

**СТЕПАН НАЗАРЕНКО – УКРАЇНСЬКИЙ
ЖУРНАЛІСТ, ПУБЛІЦИСТ, ВОЛОНТЕР.**

Далеко-далеко у зловісній Америці, у штаті Мериленд, розташований чорний-пречорний Форт-Детрік, де пентагонські яструби розробляють смертоносні віруси, які періодично вививаються із секретних лабораторій і несуть загибель тисячам людей. Скільки років цій казці? Точно понад 30. Ще в 1980-х роках КДБ розганяло інформаційну хвилю про те, що СНІД, який тоді охрестили чумою XX століття, має штучне походження і поширився із того таки Форт-Детріка. У ті часи не було інтернету, то ж конспірологічна теорія ширилася через низку лояльних до СРСР медіа та ліві інтелектуальні кола. Через те середовище, яке само по собі демонізувало США та НАТО і яке радо було використати черговий привід дорікнути «американській воєнщині». Міф про секретні лабораторії США, звідки «тікають» небезпечні віруси, не раз використовувався вже сучасною Росією в інформаційних кампаніях: усе той же Форт-Детрік як джерело всіх бід згадували при спалахах еболи, пташиного та свинячого грипу. Не став винятком і COVID-19 – Кремль намагається використовувати паніку навколо пандемії коронавірусу у своїх інтересах: підривати західний світ, сіяти у ньому розбрат та користатися з його слабкості.

Форт-Детрік існує насправді. Це місце, де розташована штаб-квартира Армійського науково-дослідного інституту імені Волтера Ріда. Заклад працює в галузі біомедицини, його робота, насправді, значною мірою засекречена, але жодних переконливих фактів про розробку там бактеріологічної зброї, а тим більше витоків звідти небезпечних хвороб, немає.

//

У СРСР був власний бактеріологічний полігон у закритому місті Аральск-7 (нині територія Узбекистану), лабораторії якого після розпаду СРСР були перенесені вглиб Росії. Але про них РФ воліє не згадувати (дбає про секретність).

Людам, які мають багату фантазію і схильні до конспірології, достатньо дізнатися про існування Форт-Детріка – решту домалює уява, а російські інформаційні ресурси в цьому допоможуть. До речі, у СРСР був власний бактеріологічний полігон у закритому місті Аральск-7 (нині територія Узбекистану), лабораторії якого після розпаду СРСР були перенесені вглиб Росії. Але про них РФ воліє не згадувати (дбає про секретність), натомість прагне перекласти всю відповідальність за поширення небезпечних хвороб на США.

Україна завжди посідала особливе місце в російських інформаційних спецопераціях. Не стала винятком і ситуація навколо пандемії. Історії про американські лабораторії на теренах нашої держави у російських ЗМІ та проросійських медіа всередині України почали з'являтися ще на початку 2000-х за часів президентства Віктора Ющенка. Цілі таких дезінформаційних кампаній очевидні: посіяти антизахідні й антинаївські настрої, створити образ ворога. Що характерно: українців лякали американськими лабораторіями навіть за правління Януковича: у такий спосіб Росія виставляла «запобіжники» для того, щоб Київ не надто просувався в євроатлантичній інтеграції і щоб мобілізувати свою п'яту колону. Майданчиками для поширення цих «жахалок» виступала, наприклад, контрольована Віктором Медведчуком газета «2000» та одеські регіональні медіа.

Під час пандемії почалася нова хвиля дезінформації. Про її масштаби свідчать дані до-

слідження Інституту масової інформації: протягом 14 квітня – 20 травня 2020 року тема розміщення в Україні секретних лабораторій містилася у 66 матеріалах на п'ятих сайтах: 112.ua, newsone.ua, zik.ua, strana.ua та unian.ua. Перші чотири медіа давно мають репутацію проросійських, останнє контролюється олігархом Ігорем Коломойським. І це не єдиний вимір «інфодемії». Ще один із міфів, які просувають проросійські популісти (зокрема депутати пропрезидентської партії «Слуга народу» Бужанський та Дубінський), – згубність медичної реформи Уляни Супрун та легенда про «соросят» – агентів Заходу, представників різних НГО, які начебто працюють проти інтересів України, зокрема й у галузі охорони здоров'я. Проросійські ЗМІ підігрують паніку зсередини, російські – ззовні. Так, 20 березня в ефірі телеканалу «Россия 24» вийшов сюжет, у якому йшлося про те, що «Україна є інкубатором коронавірусу і на її території розміщено 15 секретних бактеріологічних лабораторій». На сайті президента України періодично з'являються звернення з вимогою розслідування діяльності цих лабораторій.

У своїй інформаційній кампанії Росія переслідує кілька цілей. По-перше, дискредитувати Україну в очах світової спільноти як неповносправну державу, failed state, де низький рівень медицини, неконтрольовано велика кількість хворих на COVID-19, і сама по собі країна – «інкубатор коронавірусу».

Історії про американські лабораторії на теренах нашої держави у російських ЗМІ та проросійських медіа всередині України почали з'являтися ще на початку 2000-х за часів президентства Віктора Ющенка.

По-друге, працює над тим, щоб посіяти розбрат усередині держави: у соцмережах розганяються фейки про те, що у поширенні вірусу винні заробітчани (таким чином підігривається ненависть до західних регіонів, де заробітчани найбільше), начебто вони втекли з країни у важкий період війни і повернулися лише тоді, коли їх до цього примусила пандемія. Меседж абсолютно хибний: заробітчани масово підтримують українську армію, допомагають їй матеріально, чимало ветеранів АТО-ООС самі їздять працювати до країн ЄС. Але для людей дещо відірваних від війни, для мешканців східних регіонів, де процент заробітчани менший, такі теми – черговий привід говорити про «дві різні України».

«Світова пандемія COVID-19 стала для Кремля черговим зручним моментом, коли можна отримати пропагандистський зиск на міжнародній політичній арені. Так, щоб розсварити та послабити країни ЄС на тлі складного часу пандемії, Росія вдалася до низки операцій. Наприклад, «гуманітарний конвой» в Італію, коли РФ реалізувала масштабне перекидання російської спецтехніки та військових на аеродром однієї з країн НАТО. Звісно, реальної користі від цього Італія так і не отримала, 80% російської «допомоги» для боротьби з COVID-19 виявилось непридатною. Але російська пропаганда потужно використала можливість психологічного впливу проти ЄС та НАТО, зокрема для заохочення настроїв проросійської 5-ї колони в самій Італії, – каже **Роман Бурко**, засновник міжнародної волонтерської спільноти **InformNapalm**. – Та дезінформація, яку активно продукували у Росії, почала бити бумерангом, і

Росія через своїх агентів впливу в Україні проводить операції, спрямовані на руйнацію українсько-американських відносин та втручання у вибори США, дискредитуючи Україну.

вже у самих регіонах РФ відбувалися масові мітинги людей, які заперечують існування COVID-19, бажають спалити вежі 5G та піддаються на інші абсурдні теорії змови».

Так само, як пропаганда Ірану створює образ «малого шайтана» (Ізраїлю) та «великого шайтана» (США), і РФ намагається для своїх громадян створити маленького ворога Україну і великого – ті ж таки Сполучені Штати. Вигода очевидна: перекласти з російської влади відповідальність за пандемію на ворожі держави. З огляду на масштаби COVID-19 у самій РФ, крок цілком зрозумілий.

Ріднить Росію з Іраном ще одна лінія поведінки – намагання використати пандемію як аргумент для скасування санкцій. Російське МЗС апелює до гуманності і загальнолюдських цінностей, водночас говорить про те, що, мовляв, «штучні обмеження» створюють перешкоди для спільної боротьби проти пандемії. Через свої канали іномовлення, такі як Russia today, лояльних політиків (наприклад, колишній німецький канцлер Герхард Шредер, представники різних євроскептичних та радикальних партій у ЄС) Москва озвучує тези про необхідність зняття санкцій. Однак серед депутатів Європарламенту, лідерів країн ЄС є більшість тих, хто впевнений, що зняття обмежень з РФ недоречне, адже вона не визнала анексію Криму і не припиняє війну на Донбасі. Сучасна російська риторика про те, що вона хоче разом з усім світом боротися проти пандемії, нагадує риторику СРСР, який усіляко намагався створити собі імідж «борця за мир», що не заважало вести війни в Афганістані та постачати зброю у десятки інших «гарячих точок» планети. Так само Кремль сьогодні не відмовляється від своїх агресивних планів і просто спекулятивно намагається ухилитися від санкцій.

«На мою думку, у світовій практиці розуміння процесів інформаційного простору в часи кризи робиться та сама помилка, яка вже була пройдена у 2014-2016 роках. Нагадаю, тоді в моду увійшов термін «дезінформація», а також стало модним фінансувати ініціативи з дослідження цього феномену. Однак, феномен дезінформації розглядався дуже узагальнено. Ніби якимось природним явищем. Я завжди повторював, що вивчати явище у відриві від того, хто є його бенефіціаром та ініціатором, є контрпродуктивним. На виході у нас буде уявлення про якусь «сферичну дезінформацію у вакуумі» без жодного розуміння, як досягати результатів у боротьбі з нею», – стверджує **Дмитро Золотухін**, колишній заступник міністра інформаційної політики України, експерт із питань інформаційних воєн та конкурентної розвідки. «У лютому 2020-го народився і дуже швидко поширився термін «інфодемія». Він має ту саму природу й динаміку. Люди обговорюють проблему, не згадуючи, звідки вона береться. Іншою помилкою є постійне повторення тези, що Росія займається хаотизацією світових процесів просто «з любові до цього мистецтва». У всіх держав є конкретні цілі, яких вони досягають інформаційними важелями. Зокрема, стосовно України, це конкретна мета дестабілізації соціально-політичної ситуації, що виливається у поширення наративів про «failed state». Наприклад, про те, що лікарні, буцімто, не готові приймати пацієнтів. Іншим контекстом активних заходів Кремля є те, що боротьба з пандемією відбувається на фоні підготовки усього світу до президентських виборів у США.

У зв'язку з цим Росія через своїх агентів впливу в Україні проводить операції, спрямовані на руйнацію українсько-американських відносин та втручання у вибори США, дискредитуючи Україну. Окремо слід також вивчати кейси, пов'язані з демонізацією Білла Гейтса в усьому світі, а також надпотужний фейк про те, що зв'язок 5G поширює вірус. На мою думку, до роздмухування цієї маячні могли також докласти рук режисери «Кремлівуду». Що ж до питань послаблення санкцій, то, у двох словах, – це абсурд, хоча б тому, що, якби Росія так піклувалася про міжнародне співробітництво та підтримку у протидії коронавірусу, то сама б, ініціативно, скасувала свої контрсанкції проти західних країн, як жест доброї волі», – зазначає експерт.

Важко повірити у щирість російських намірів. Країна, що хоче стати спільним фронтом проти пандемії, не буде ловити рибу в каламутній воді і створювати дезінформаційні хвилі. На центральному телебаченні РФ виходять сюжети про Білла Гейтса як «бенефіціара» коронавірусу, водночас у більшості країн такого роду інформація «живе» тільки на маргінальних ресурсах, так само як і теорія змови про зв'язок 5G. Антивакцинатори, конспірологи і ксенофоби всіх сортів – це та публіка, яка охоче сприймає будь-які «альтернативні факти» про COVID-19, а Росія роками працювала з цими соціальними групами в усьому світі, тож період пандемії у цьому сенсі – «золоті часи».

«Основні теми російської дезінформації – дискредитація Європи та США, атака на український інформаційний простір та нав'я-

зування теми скасування санкцій. Ще з кінця минулого року в російських медіа активно поширювалися конспірологічні теорії про злочинну змову західного світу і про те, що коронавірус – це вигадка США та особисто Дональда Трампа й Білла Гейтса. Одночасно з цими меседжами кремлівські пропагандисти розповідали про слабкість ЄС, нездатність європейських країн подолати кризу та неминучий крах ідеї Шенгенської зони. Росія демонструвала невразливість до хвороби та створювала собі імідж героїні-рятівниці, яка «роздавала допомогу» «нужденним європейським країнам». Щоправда, акт «гуманітарного спасіння» від Кремля був черговою виставою для порятунку самого себе. Мета Росії – переконати європейців у необхідності зняття санкцій, – так оцінює російську інформаційну кампанію **Вікторія Романюк**, заступниця головного редактора **StopFake**. – Російські видання повідомили, що у Бундестазі порушують питання про скасування обмежень для спільної боротьби з коронавірусом. Німецьким героєм агітпропу, який закликав це зробити, став член міжнародного комітету німецького Бундестагу Вальдемар Гердт. Але Гердт – це відома маріонетка Кремля, виходець із Казахстану, депутат від ультраправої «Альтернативи для Німеччини».

На центральному телебаченні РФ виходять сюжети про Білла Гейтса як «бенефіціара» коронавірусу, водночас у більшості країн такого роду інформація «живе» тільки на маргінальних ресурсах, так само як і теорія змови про зв'язок 5G.

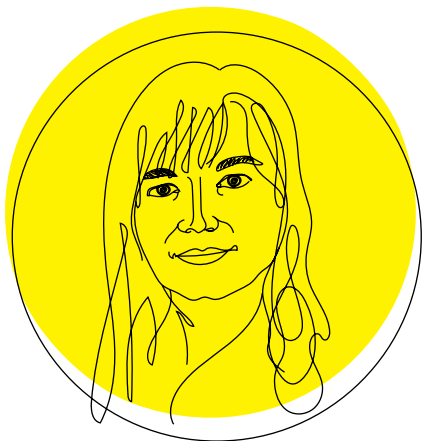
Він неодноразово відвідував тимчасово окупований Крим та брав участь у російському економічному форумі в Ялті. Слова цього проросійського політика є його особистою думкою і не представляють офіційної позиції Німеччини. А що ж Україна? Пропаганда тут не є надто оригінальною та просуває традиційний набір тем: «Україна – недодержава», «Україна – проєкт ЄС і США», «українці прагнуть повернутися в СРСР», «українці – фашисти» і, звісно, «без Росії нам не здолати ні кризу, ні коронавірус».

Пандемія як інформаційний привід заглушила всі інші актуальні теми. Про війну в Україні в Європі майже не чути, і це наводить на тривожні припущення. Ослабленому Заходу Росія, вочевидь, пропонуватиме черговий reload, який передбачатиме повернення пострадянського простору в орбіту впливу Кремля. Це явно постколоніальний підхід і спроба позбавлення України та інших колишніх республік СРСР суб'єктності у зовнішній політиці. Жодних реальних підстав для таких «компромісів» немає. Наша країна залишається вірною своєму цивілізаційному вибору і попри всі випробування не дала жодного приводу ставити його під сумнів.

Росія демонструвала невразливість до хвороби та створювала собі імідж героїні-рятівниці, яка «роздавала допомогу» «нужденним європейським країнам».

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ МОЖЕ ВБИТИ ВБИТИ

НАТАЛІЯ РІЧАРДСОН - УКРАЇНЬСЬКА ЖУРНАЛІСТКА- МІЖНАРОДНИЦЯ.

Апокаліптичні сценарії, крах Європи, занепад України, коронавірус - це Чорнобиль у Євросоюзі, і його створили США... Прокремлівські ЗМІ поширюють ці та інші наративи, а спеціальний підрозділ у Європейській службі зовнішніх справ вивчає й аналізує, де і як Росія запускає дезу. З пандемією COVID-19 ситуація з недостовірною інформацією Кремля стала ще небезпечнішою. Голова дипломатії ЄС Жозеп Боррель попереджає: «Дезінформація грає з життям людей. Дезінформація може вбити».

East StratCom Task Force створили у 2015 році для боротьби з дезінформаційними кампаніями з Москви. У підрозділі працює 16 штатних співробітників, завдання яких не займатися контрпропагандою, а «пояснювати та просувати політику Європейського Союзу у Східному сусідстві, а також

знаходити та викривати дезінформацію». Бюджет East Stratcom збільшився з 1,1 млн євро у 2018 році до 3 млн євро у 2019 році, фахівці підрозділу роблять моніторинг мас-медіа, аналізують дезінформацію та іншу інформацію. Вони публікують отримані результати на веб-сайті EU vs Disinfo англійською, російською, німецькою, італійською, іспанською та французькою мовами.

Тож підрозділ шукає наративи російської пропаганди й пояснює широкій публіці, що інформацію було перекручено. 22 січня робітники East StratCom зареєстрували перший випадок дезінформації про COVID-19, який розповсюдила федеральна новинна агенція Спутник. У повідомленні стверджувалося, що вірус створено людиною і він є зброєю НАТО. **Петер Стано**, речник зовнішньополітичної служби ЄС в інтерв'ю журналу «Огляд Україна Брюссель» заявив:

«Коронавірус надав багато можливостей всім, хто займається дезінформацією... Росія це робить уже традиційно, вона має найскладніші інструменти для

якомога більшого просування не-правильної інформації, пропаганди чи відвертої дезінформації.»

За його словами, нинішня інфодемія має дві тенденції. Спочатку Росія начебто не була вражена вірусом і пропагувала всілякі теорії змови й свої версії про те, як було створено вірус. COVID-19 є, мовляв, біологічною зброєю НАТО та США, але в той же час пропутінські ЗМІ поширюють історії про те, що коронавірусу взагалі немає.

Потім ідуть поради, як боротися з цією «біологічною зброєю» або «неіснуючою» загрозою: забудьте про миття рук, пийте натомість молоко і приймайте цинк. «Всю смешалось в доме Облонских» - ця цитата російського класика Льва Толстого, здається, дуже вдало описує дезінформаційну війну Кремля.

«Росія поширювала дезінформацію, неправильні дані здебільшого для того, щоб драматизувати ситуацію в європейських країнах. Прокремлівські ЗМІ говорили про те, що Євросоюз незабаром розпадеться, що ЄС не в змозі допомогти своїм країнам-членам. Вони пропагували наратив, що ми тут у Європі неспроможні впоратися із кризою і що нам потрібні Росія та Китай, які негайно підключаться й допоможуть», - зазначив Петер Стано.

Але ситуація змінилася наприкінці березня – в середині квітня, коли Росія почала реєструвати випадки зараження коронавірусом на власній території. «Зараз більшість дезінформації від російських або проросійських гравців пов'язано з теоріями змови. Кажуть, що вірус є біологічною зброєю, інструментом Заходу для нападу та послаблення конкурентів, таких як Китай чи Росія.

Є також багато дезінформації, пов'язаної з вакцинацією, додатками для відстеження, а в теоріях змови цих дезінформаторів ідеться про те, що глобальні еліти намагаються захопити повний контроль над громадянами. Також дуже популярним є пов'язувати з коронавірусом телекомунікаційну інфраструктуру 5G. Мовляв, вона є джерелом вірусу або його поширює. Або, стверджується в наративах, цю інфраструктуру використовують, щоб стежити та шпигувати за людьми. Тож бачимо, наскільки сильною є заангажованість, але залежно від ситуації в Росії змінюється й заангажованість, і наративи», - сказав речник.

Вероніка Віхова, керівник програми «Спостереження за Кремлем» у пражському Центрі європейських цінностей, вказала в коментарі для журналу «Огляд Україна Брюссель», що Москва просуває дезінформацію так само, як і в радянські часи, але сучасні технології значно полегшують це завдання:

«Під час «холодної війни» Радянський Союз використовував дезінформацію, але потрібні були місяці, а то й роки, щоб фактично визначити, як можна проводити дезінформаційну кампанію та зробити її ефективною. А сьогодні на це потрібно лише кілька днів, а іноді достат-

ньо й 24 годин, щоб розповсюдити дезу. І ті ресурси, які ЄС та його країни вкладають у боротьбу з дезінформацією, неможливо порівняти з величезними зусиллями Кремля в цій кампанії».

Віхова вважає, що підрозділ East Stratcom робить велику і дуже важливу справу. Але вона вважає їхні фінансові та кадрові ресурси занадто маленькими:

«Кілька десятків людей намагаються проаналізувати дезінформаційні кампанії всіма європейськими мовами. Чи можна порівняти цю невелику робочу групу з пропагандистською машиною Кремля? Плюс їхній мандат дозволяє не так багато, вони можуть збирати приклади дезінформації, видавати інформаційні бюлетені, але що вони можуть з цим далі робити? – ось у чому питання. Тож там працюють чудові люди, їхня робота, як я вже сказала, є дуже важливою, але цього недостатньо».

Зі свого боку **Стано** нагадує, що більшість країн-членів ЄС мають власні структури для роботи з дезінформацією: «Ми дуже тісно співпрацюємо з НАТО, з партнерами Великої сімки. Тобто, об'єднуємо наші зусилля, обмінюємось даними. Тож не треба дивитися тільки на кількість робітників у East Stratcom. У роботі з дезінформацією задіяно цілу мережу людей, які працюють над цим у державах-членах: як на національному рівні – в органах влади, офіційних установах, так і в громадянському суспільстві. З нами співпрацюють і діляться даними також фактчекери (особи, що перевіряють достовірність інформації – ред.) і журналісти».

Він підкреслює, що можна певною мірою протидіяти дезінформації та пропаганді Москви. Мова – про навчання медіаграмотності, яка полягає в тому, щоб читачі-слухачі-телеглядачі зайвий раз перевіряли інформацію та користувались достовір-

ними джерелами. За словами прес-секретаря, дезінформаційні кампанії Кремля є більш успішними в країнах «перехідного періоду, тобто, Балканських країнах, регіоні Східного сусідства (включаючи Україну – ред.) або ж країнах, де так чи інакше є велика недовіра до влади, у країнах, де суспільство розколоте, де політична боротьба дуже поляризована».

Під час «холодної війни» Радянський Союз використовував дезінформацію, але потрібні були місяці, а то й роки, щоб фактично визначити, як можна проводити дезінформаційну кампанію та зробити її ефективною. А сьогодні на це потрібно лише кілька днів, а іноді достатньо й 24 годин.

Окрім Європи, важливим фронтом російських дезінформаційних атак залишаються, звичайно, Сполучені Штати. За словами **Вероніки Віхової**, «у цілому позиція Москви під час пандемії була антиамериканською. Частково я пояснюю це тим, що мас-медіа Кремля повторюють і посилюють офіційну китайську пропаганду, яка здебільшого просто намагається звинуватити США в усій кризі або навіть припускає, що Штати створили вірус чи його поширюють американські солдати. І багато кремлівських та прокремлівських джерел повторюють цю дезінформацію. Але це вже було проблемою і раніше. Я маю на увазі, що ці ЗМІ часто виставляють США у найнепривабливішому світлі, і коронавірус є лише ще одним приводом і надалі це робити».

У цьому протистоянні із Заходом Росія дуже активно використовує соціальні медіа як один із найшвидших та найефективніших способів розповсюдження будь-якої дезінформації. Нещодавно міністр внутрішніх справ Нідерландів Кася Оллонгрен заявила в листі до парламенту, що спецслужби її країни виявили «російські наративи» про коронавірус у деяких соціальних мережах нідерландською мовою. У цих постах стверджувалося, що в Європі існують розбіжності та відсутня взаємна солідарність у боротьбі з COVID-19.

Експерт **Віхова** вважає, що під час пандемії «єдине, що намагаються зробити соціальні медіа - це принаймні трохи підштовхнути факти до своїх користувачів, але в цілому, якщо мова йде про боротьбу з дезінформацією, я думаю, що більшість докладених зусиль, особливо з боку Facebook, були переважно показними. На жаль, поділ суспільства, який посилюється дезінформацією, є свого роду основою для бізнес-моделі компаній, таких як Facebook. Тому я не думаю, що

Мас-медіа Кремля повторюють і посилюють офіційну китайську пропаганду, яка здебільшого просто намагається звинуватити США в усій кризі або навіть припускає, що Штати створили вірус чи його поширюють американські солдати.

вони по-справжньому зацікавлені в боротьбі з дезінформацією, і багато взятих заходів були лише дуже дрібними».

Тож якщо вам потрібна рука допомоги, вона у вас є – ваша власна, сказала чудова актриса Одрі Хепберн. Здоровий глузд та медіаграмотність можуть виявитись корисними в цей важкий час пандемії коронавірусу. «Бережіть своє здоров'я й не давайте себе обманути», - радить читачам сайт East Stratcom <https://euvsdisinfo.eu/>.

Роберт ван Ворен, професор радянських та пострадянських студій університету Вітовта Великого в Каунасі, виконавчий директор міжнародної федерації «Глобальна ініціатива в психіатрії», директор Науково-дослідного центру Андрея Сахарова, звертає увагу на інший аспект – на дезінформацію в самій Росії, у її медичному секторі: «На жаль, фальсифікація кількості смертей під час пандемії COVID-19 у Росії є не новою, а радше продовженням старої практики. За радянських часів статистика робилася не для того, щоб показати правдиві дані, а для того, щоб поширити бажану інформацію. Тож цифри були абсолютно недостовірними. Зараз усе те саме. У середині травня в Дагестані було зареєстровано 27 випадків смерті від захворювань, пов'язаних із COVID-19, 657 людей померло від «пневмонії, що передалася від інших осіб», тобто, принаймні частину цих смертей спричинив коронавірус. Наприкінці травня Міністерство охорони здоров'я Росії заявило, що смертні випадки, коли пацієнт не мав жодних скарг, не буде додано до статистики, водночас Москва майже подвоїла кількість смертей, пов'язаних з COVID-19, додавши «спірні» випадки.

Спочатку Росія начебто не була вражена вірусом і пропагувала всілякі теорії змови й свої версії про те, як було створено вірус. COVID-19 є, мовляв, біологічною зброєю НАТО та США, але в той же час пропутінські ЗМІ поширюють історії про те, що коронавірусу взагалі немає.

Насправді, ймовірно, що рівень смертності набагато вищий, ніж повідомлялося, і всі обізнані з рівнем лікарняної допомоги у віддалених регіонах Росії не повірять, що росіяни як за помахом чарівної палички мають частковий «імунітет» до коронавірусу і кількість смертей не є набагато більшою».

Єдине, що намагаються зробити соціальні медіа - це принаймні трохи підштовхнути факти до своїх користувачів.

Нещодавно міністр внутрішніх справ Нідерландів Кася Оллонгрєн заявила в листі до парламенту, що спецслужби її країни виявили «російські наративи» про коронавірус у деяких соціальних мережах нідерландською мовою. У цих постах стверджувалося, що в Європі існують розбіжності та відсутня взаємна солідарність у боротьбі з COVID-19.

УКРАЇНА VS РОСІЯ: ОСНОВНІ СУДОВІ БАТАЛІЇ ПОПЕРЕДУ

**ІЛЛЯ ТАРАСЮК
– ВІДОМІЙ
УКРАЇНСЬКИЙ
ЖУРНАЛІСТ, СТАТТІ
ЯКОГО ВПРОДОВЖ
ОСТАННІХ 15 РОКІВ
ПУБЛІКУЮТЬ
ПРОВІДНІ ДІЛОВІ
ВИДАННЯ УКРАЇНИ.
СПЕЦІАЛІЗУЄТЬСЯ
НА ЕКОНОМІЧНІЙ
ТА ПОЛІТИЧНІЙ
ТЕМАТИЦІ.**

УКРАЇНА VS РОСІЯ: ОСНОВНІ СУДОВІ БАТАЛІЇ ПОПЕРЕДУ

Масштабна агресія Росії проти України поставила перед усіма цивілізованими державами цілу низку нових викликів. Адже історичний ревізіонізм, подальші силові дії та тиск із боку сильної країни, яка володіє ядерною зброєю і є постійним членом Ради безпеки ООН, не дає шансів малим державам на ефективний захист свого суверенітету й територіальної цілісності.

Особливої актуальності це питання набуває у контексті нещодавніх заяв посольства Росії в Норвегії. В одній із них сказано, що архіпелаг Шпіцберген – «не споконвічно норвезька територія». Тож деякі експерти вже висловили занепокоєння щодо можливості нового територіального протистояння у Європі за кримським сценарієм.

У лютому цього року Президент України Володимир Зеленський на полях 56-ї Мюнхенської конференції з безпеки заявив: «Зараз ми розуміємо, що, на жаль, сильна армія або ядерна зброя, або НАТО є захистом незалежності і цілісності тієї чи іншої країни. Ніякі документи, ніякі підписанти, ніякі меморандуми

не захищають. Це ми вам кажемо як українці, на своєму прикладі». Бо ж, за фактом, Будапештський меморандум 1994 року для України виявився «не вартим паперу, на якому написаний».

«Ніхто нічого не гарантує, на жаль, хоча ми з вами говоримо дуже багато про міжнародне право. XXI століття – право сильного», – зауважив Зеленський.

Проте весь цивілізований світ розуміє, що дотримання угод, договорів і навіть домовленостей – це основа взаємовигідного й мирного існування. І, перейшовши цю межу, людство скочується до масштабних конфліктів. Тож у цьому контексті, звичайно, розвинені держави підтримують і допомагають Україні, яка змушена терпіти нападки сильного сусіда та кричущі порушення міжнародних угод.

Тим часом дуже важливо не сидіти склавши руки, а документувати всі прояви агресії, усі факти завданих збитків з боку РФ. Адже у час глобалізації протистояти агресору можна не лише в окопах, а й у міжнародних судових інстанціях, арештовуючи активи противника за кордоном, обмежуючи можливості його бізнесу та змушуючи дорого платити за порушення угод.

*Інтереси
Ощадбанку у цій
справі захищали
міжнародна
юридична фірма
Quinn Emanuel
Urquhart & Sullivan
LLP та українська
юридична
фірма Asters.
«Це арбітражне
рішення стало
першою в історії
перемогою
української
державної
компанії у справах
з відновлення
пов'язаних із
Кримом прав
та інтересів
за допомогою
міжнародного
механізму
захисту
інвестицій»,
– зазначила
партнер Asters
Світлана
Чепурна, яка
працювала над
цим проєктом.*

Робота в цьому напрямку Україною давно ведеться і вже є перші серйозні досягнення, які вселяють надію на подальші успішні судові процеси проти Росії, хоча доведення вчинених злочинів є надзвичайно складним завданням.

Ще 27 березня 2014 року на спеціальному засіданні Генеральної асамблеї ООН була ухвалена резолюція про визнання територіальної цілісності України. У цьому документі «референдум» у Криму названо недійсним.

У 2016 році Канцелярія Прокурора Міжнародного кримінального суду оприлюднила оцінку ситуації в Криму, яку вона кваліфікувала як міжнародний збройний конфлікт між Україною і Російською Федерацією. При цьому зазначалося, що «в Криму і Севастополі фактично зберігається стан окупації». У 2018 році Канцелярія повторила оцінку подій у Криму після початку російської агресії.

Така кваліфікація створила правову основу для подачі в Міжнародний кримінальний суд повідомлень про правопорушення на окупованому півострові.

Компенсацій хочуть усі

Українські державні та приватні компанії, які втратили майно через анексію Криму, подають позови в арбітражі щодо компенсації. Наразі трибунали у Нідерландах, Франції та Швейцарії розглядають близько 10 таких справ (самостійні та групові позови).

У 2015 році до Постійної палати третейського суду в Гаазі звернулися 12 українських компаній, які вимагали відшкодування збитків, завданих внаслідок

док конфіскації їхніх активів у Криму після анексії півострова Росією навесні 2014 року.

Після 5 років розгляду справи Федеральний суд Швейцарії залишив чинним рішення арбітражу в Женеві, який зобов'язав Російську Федерацію виплатити компенсацію в розмірі 80 мільйонів швейцарських франків (близько 82,1 млн дол. США).

У листопаді 2018 року Арбітражний трибунал у Парижі виніс вердикт на користь «Ощадбанку» й зобов'язав стягнути з Російської Федерації відшкодування за збитки банку через анексію Криму у сумі 1,3 млрд доларів плюс відсотки, які будуть нараховуватися з моменту винесення рішення до моменту фактичної компенсації.

Міністерство юстиції РФ заявило, що Росія не визнає рішення міжнародного арбітражу й не буде платити. Однак судова тяганина продовжилася. І крапку в цій справі 22 жовтня 2019 року поставив Паризький апеляційний суд, який ухвалив рішення на користь «Ощадбанку».

Як зазначили у фінансовій установі, виконання рішень міжнародних судових інституцій може бути примусовим за рахунок державної власності Росії.

Інтереси Ощадбанку у цій справі захищали міжнародна юридична фірма Quinn Emanuel Urquhart & Sullivan LLP та українська юридична фірма Asters. «Це арбітражне рішення стало першою в історії перемогою української державної компанії у справах з відновлення пов'язаних із Кримом прав та інтересів за допомогою міжнародного механізму захисту інвестицій», – зазначила партнер Asters Світлана Чепурна, яка працювала над цим проєктом.

У лютому 2019 року Арбітражний суд у Гаазі визнав, що Російська Федерація незаконно привласнила у 2014 році активи «ПриватБанку» в Криму, тож компанія має право на відшкодування в повному обсязі. Розгляд справи триває, і тепер Арбітраж має встановити розмір компенсації. Водночас «ПриватБанк» планує отримати понад 1 млрд доларів за свої активи.

Ці та інші справи не лише дають українським компаніям можливість отримати відшкодування за втрачені активи в Криму, а й створюють прецедент: уперше в історії комерційного арбітражу розглядається питання захисту інвестицій на незаконно контрольованих територіях. І кожне рішення на користь України збільшує кількість охочих звернутися в суд для отримання компенсацій.

Перерваний політ МН17

Однією з перспективних справ проти Росії є розслідування катастрофи літака Boeing Малайзійських авіаліній рейсу МН17, який збили 17 липня 2014 року в небі над Донбасом. Лайнер прямував з Амстердама в Куала-Лумпур, на його борту було 298 осіб. Усі вони загинули.

Попри намагання Російської Федерації заперечити свою причетність до збиття, спроби перекласти відповідальність за катастрофу на Україну й різноманітні маніпуляції з обставинами трагедії через російські ЗМІ, слідство невпинно рухається вперед.

У 2016-му році Міжнародна слідча група, у складі якої є представники Нідерландів, Австралії, Бельгії, Малайзії та України, офіційно оприлюднила результати розслідування. Згідно з документами, літак збили ракетою, випущеною зенітно-ракетним комплексом «Бук-М1», який доставили на Донбас із території Росії. Цей ЗРК належав 53-й зенітній ракетній бригаді Збройних сил Росії. Військова частина базується під Курськом.

«Бук-М1» разом із російським екіпажем привезли на Донеччину бойовики-найманці, які виконували накази російських військових. Після збиття Боїнга установку повернули в Росію. Сторона обвинувачення має детальну інформацію про маршрути, якими зенітно-ракетний комплекс завезли на Донбас, а потім повернули в частину в Курській області РФ. Як з'ясували слідчі, на територію ОРДЛО росіяни переправили не одну, а дві установки «БУК-М1», але друга не встигла стати «на бойове чергування».

Обвинувачення в Гаазі має покази свідків про те, що в охороні ЗРК «БУК-М1» брало участь як мінімум кілька десятків російських військових та фінансованих РФ найманців.

Наразі прокуратура Нідерландів пред'явила обвинувачення чотирьом фігурантам справи і викликала їх для проведення слідчих дій. У червні 2019 року Міжнародна слідча група назвала імена цих підозрюваних, серед них троє росіян та один українець: тодішній «міністр оборони «ДНР» Ігор Гірін-Стрелков; генерал-майор російської армії Сергій Дубінський (підлеглий Стрелкова); керівник 2-го відділу «ГРУ ДНР» Олег Пулатов (підлеглий Дубін-

ського) та громадянин України Леонід Харченко (вважається, що він разом із Пулатовим супроводжував «Бук» до Сніжного).

Слідчі стверджують, що ЗРК «Бук-М1» не міг потрапити на територію України без дозволу вищого військово-політичного керівництва РФ та без відома безпосередньо президента Владіміра Путіна. Саме вони особисто відповідальні за спецоперацію із перекидання на територію України ЗРК «БУК-М1», що в підсумку стало причиною знищення лайнера та загибелі 298 осіб.

Судовий процес у справі авіакатастрофи рейсу МН17 розпочався 9 березня 2020 року в Окружному суді Гааги, що славиться своєю об'єктивністю та скрупульозним підходом до деталей.

Обвинувачення в Гаазі має покази свідків про те, що в охороні ЗРК «БУК-М1» брало участь як мінімум кілька десятків російських військових та фінансованих РФ найманців.

ЗРК «Бук-М1» не міг потрапити на територію України без дозволу вищого військово-політичного керівництва РФ та без відома безпосередньо президента Владіміра Путіна.

Головний прокурор Нідерландів Фред Вестербеке, який очолює Міжнародну слідчу групу, звинуватив владу Росії в тому, що вона не надавала жодної допомоги в розслідуванні катастрофи. Крім того, РФ заважала слідчим, фальсифікувала докази, залякувала свідків та проводила масштабні операції з дезінформації. Російські агенти намагалися корегувати склад команд слідчих, пробували зламати комп'ютери малайзійських та нідерландських фахівців у справі МН17. А як тільки РФ отримала доступ до матеріалів слідства через адвоката полковника Пулатова, у низці ЗМІ почали з'являтися фрагменти документів, що становлять таємницю слідства. Експерти вважають, що таким чином російські спецслужби стараються поширювати не-

правдиву інформацію, щоб поставити під сумнів висновки Міжнародної слідчої групи і майбутнє судове рішення.

І все ж, як стверджують юристи, відповідальність за збитий літак несе держава, що контролювала осіб, які здійснили порушення міжнародного гуманітарного права. Відповідно, ця країна має компенсувати завдану шкоду, перепросити за свою провину та надати гарантії неповторення таких дій у майбутньому. Крім того, до кримінальної відповідальності мають бути притягнені всі особи, причетні до злочину. Тобто і ті, хто безпосередньо застосовував ЗРК «Бук», і їхні командири, і ті, хто віддавав наказ передавати зброю.

Тож, якщо вдасться довести причетність Росії до трагедії зі збитим пасажирським лайнером рейсу МН17, надалі для України відкриваються нові судові перспективи. Адже, повторимося, йдеться про застосування на території іншої суверенної держави ЗРК «Бук» Збройних сил Росії.

Тим часом родичі жертв МН17 подали проти Владіміра Путіна й Росії окремий позов у Європейський суд із прав людини. Відповідно до законодавства Королівства Нідерландів, винною вважається навіть та людина, яка причетна до злочину, хоча й не була присутньою під час скоєння самого злочину. І в цьому випадку очевидно, що злочинний ланцюжок веде аж у Кремль, а всі розповіді про те, що бойовики на Донбасі самі могли керувати складними системами ЗРК «БУК-М1», є не більше, ніж байка.

Тим часом дуже важливо не сидіти склавши руки, а документувати всі прояви агресії, усі факти завданих збитків з боку РФ. Адже у час глобалізації протистояти агресору можна не лише в судах, а й у міжнародних судових інстанціях, арештовуючи активи противника за кордоном, обмежуючи можливість його бізнесу та змушуючи дорого платити за порушення угод.

Азовська криза: крапка не поставлена

У листопаді 2018 року російські прикордонники із застосуванням зброї затримали в районі Керченської протоки три українські кораблі: буксир «Яни Капу» і два малі броньовані катери «Бердянськ» та «Нікополь». Судна прямували в український порт в Азовському морі. 24 українських військових арештували, звинувативши в незаконному перетині кордону РФ. При цьому Росія відмовилася визнавати українців військовополоненими.

У відповідь на ці дії МЗС України звернулося до Міжнародного трибуналу ООН із морського права із запитом для застосування примусових заходів щодо Росії задля звільнення наших військових.

25 травня 2019 року трибунал зобов'язав Російську Федерацію «безумовно та невідкладно» звільнити українських моряків і повернути захоплені кораблі. Але Росія різноманітними методами затягувала виконання рішення, а потім включила всіх арештованих у списки на обмін.

7 вересня моряки разом з іншими «бранцями Кремля» прибули літаком в аеропорт «Бориспіль», хоча в судовому порядку РФ не припинила переслідування українських військових. 18 листопада Україні повернули три захоплені кораблі, назвавши це «актом доброї волі». У порушення наказу ITLOS, росіяни конфіскували озброєння, засоби зв'язку, документи та матеріальні засоби. При цьому спеціалісти встановили, що всі судна були пошкоджені.

Як зазначив заступник Постійного представника України при міжнародних організаціях у Відні Ігор Лоссовський, сума збитків на кораблях становить щонайменше 55,5 млн гривень.

І все ж повернення наших моряків та кораблів на Батьківщину не означає, що судовий спір вичерпано, а рішення Міжнародного трибуналу ООН із морського права було виконано Росією.

21 листопада 2019 року в Арбітражному Трибуналі Гааги офіційно розпочали слухання «Спору щодо затримання трьох українських військово-морських кораблів та членів їхніх екіпажів».

21 лютого цього року Арбітражний трибунал ООН із морського права визнав свою юрисдикцію у справі України та встановив, що розгляне важливі аспекти вимог Києва, зокрема й ті, що пов'язані з порушеннями РФ морського права в Керченській протоці та Азовському морі.

Трибунал погодився з Україною, що вимога Росії про статус внутрішніх вод не є належним приводом для заперечення юрисдикції, це питання треба вирішувати на стадії розгляду справи по суті. Рішення означає необхідність здійснення юридичної експертизи незаконного будівництва Росією Керченського мосту та зупинок суден в Азовському морі, що завдає шкоди міжнародному судноплавству.

Як зауважили в МЗС України, це рішення Трибуналу вчергове підтвердило наявний міжнародний консенсус щодо невизнання незаконної анексії Криму Російською Федерацією.

22 травня заступник міністра закордонних справ України, агент України у справі про захоплення українських моряків і кораблів у Чорному морі в листопаді 2018 року Євгеній Єнін підписав Меморандум України, який передано до Міжнародного трибуналу з морського права.

У документі йдеться, зокрема, про обґрунтування компенсації матеріальної та моральної шкоди нашим незаконно ув'язненим морякам, про відшкодування Військово-Морським силам України за пошкодження, завдані кораблям, а також компенсацію за втрати, яких зазнала українська сторона через те, що певний час ВМС України не могли використовувати захоплені кораблі.

Крім того, Україна вимагає припинення кримінальних справ стосовно українських військовослужбовців та надання запевнень, що в майбутньому Росія не порушуватиме імунітет військових кораблів.

Враховуючи попереднє рішення Міжнародного трибуналу з морського права, українська сторона розраховує, що й наступний позов буде вирішено на її користь, а РФ доведеться заплатити за свою агресію та блокування Керченської протоки.

Вітчизняні правники вважають, що у нашої держави дуже високі шанси виграшу, але треба запастися терпінням, бо справи в Арбітражному суді розглядаються роками.

За словами Єніна, Україна очікує рішення трибуналу приблизно у період кінця 2022-го - початку 2023 року.

Міжнародний суд ООН

16 січня 2017 року Україна подала до Міжнародного суду ООН позов проти Росії, звинувачуючи РФ у порушенні Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації.

Офіційна Москва оскаржувала право і компетенцію Міжнародного суду ООН, та все ж у листопаді 2019 року він визнав свою юрисдикцію у цій справі, що означає можливість переходу до її розгляду по суті. При цьому суд наголосив, що Україна дотрималася всіх процесуальних досудових процедур.

У матеріалах справи Росії висунуто такі звинувачення: надання зброї та інших видів допомоги незаконним збройним формуванням; збиття літака «Малайзійських авіаліній» рейсу МН17; обстріли житлових районів Маріуполя та Краматорська; знищення цивільного пасажирського автобуса неподалік Волновахи; вибух під час мирного зібрання в Харкові; дискримінація щодо української та кримськотатарської громад; заборона діяльності Меджлісу кримськотатарського народу; зникнення й убивства активістів, самовільні обшуки, затримання; обмеження на викладання української та кримськотатарської мов.

РФ заважала слідчим, фальсифікувала докази, залякувала свідків та проводила масштабні операції з дезінформації. Російські агенти намагалися корегувати склад команд слідчих, пробували зламати комп'ютери малайзійських та нідерландських фахівців у справі МН17.

Росія має подати свій контрмеморандум на позов України до 8 грудня 2020 року. Остаточне рішення Міжнародного суду ООН у цій справі очікується не раніше 2022 року.

Боротьба в судах триває, і для України це тільки початок довгого юридичного шляху. У цьому контексті використання міжнародних конвенцій є одним із можливих механізмів реакції на гібридну агресію.

Відповідно до Нью-Йоркської конвенції 1958 року, передбачається примусове визнання та виконання міжнародних арбітражних рішень у 159 країнах світу. Воно можливе шляхом арешту майна, не захищеного суверенним імунітетом. Та все ж такі стягнення, на думку правників, є доволі проблематичними.

Тим не менше, виграші в міжнародних судах дозволяють нашій державі готувати серйозне підґрунтя для майбутнього комплексного розгляду в ООН справи про агресію Росії проти України. Наразі скористатися цим майданчиком неможливо, бо РФ є постійним членом із правом вето, але ситуація у світі весь час змінюється, і Україна має бути готовою використати першу ж можливість гучно заявити про свої права.

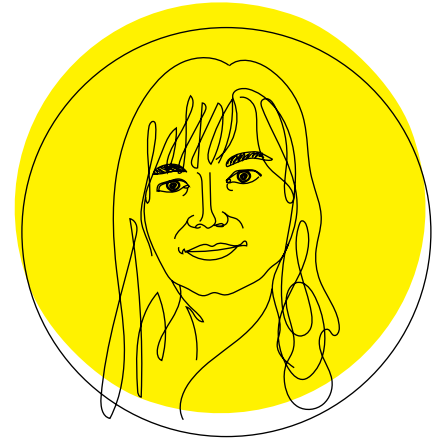
Відповідальність за збитий літак несе держава, що контролювала осіб, які здійснили порушення міжнародного гуманітарного права.

ЄВРОДЕПУТАТ АНДРІЮС КУБІЛЮС: «У СТРАТЕГІЇ ТРІО 2030 ЄС ПРОПОНУЄ УКРАЇНІ НОВІ ОБРІЇ»

*У наступні десять років буде ясно, чи стане Україна членом Євросоюзу, європейську інтеграцію України не спрямовано проти Росії, а вільна торгівля між ЄС та Україною є історією успіху, вважає Андріус Кубілюс, литовський євродепутат від Європейської народної партії. Він поділився думками про сьгоднішні відносини Києва та Брюсселя і про їхній можливий розвиток в інтерв'ю журналістці «Промуй Україну» Наталії Річардсон.**

ІНТЕРВ'Ю
АНДРІЮС
КУБІЛЮС

Пане Кубілюс, як змінюється політика ЄС після початку пандемії COVID-19? Чи задоволені Ви реакцією Єврокомісії, її новими пропозиціями щодо політики Східного партнерства після 2020 року, які було затверджено в березні в розпал кризи?

18 березня 2020 року Єврокомісія та Верховний представник ЄС із закордонних справ та політики безпеки ухвалили Спільну комунікацію щодо політики Східного партнерства після 2020 року. Це відбулося саме в той момент, коли наш світ зіткнувся з пандемією COVID-19. Євросоюз опинився в безпрецедентній ситуації, яка потребує інституційної стійкості, сміливої стратегії та рішучих дій.

Нашу нинішню Стратегію тріо орієнтовано на Україну, Грузію та Молдову, які йдуть попереду, які мають угоди про асоціацію. Таким чином ми намагаємося реалізувати так званий принцип диференціації. Якщо коротко, то всіма мовами він формулюється як «more for more» («більше за більше»).

НАТАЛІЯ РІЧАРДСОН – УКРАЇНСЬКА ЖУРНАЛІСТКА-МІЖНАРОДНИЦЯ. З 2001 РОКУ ПРАЦЮЄ У БРЮССЕЛІ. БУЛА ШТАТНИМ СПІВРОБІТНИКОМ ГАЗЕТИ «ВЕЧІРНІЙ КИЇВ» ТА ГАЗЕТИ «ДЕНЬ», РАДІОСТАНЦІЇ «НІМЕЦЬКА ХВИЛЯ», «РАДІО ВІЛЬНА ЄВРОПА/ РАДІО СВОБОДА». ПРАЦЮВАЛА В БРЮССЕЛЬСЬКОМУ БЮРО ТЕЛЕКАНАЛУ «ЄВРОНЬЮЗ» ІЗ ПОЧАТКУ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СЛУЖБИ І ДО ЇЇ ЗАКРИТТЯ – З 2011 ДО 2017 РОКУ. СПІВПРАЦЮВАЛА З ТЕЛЕКАНАЛАМИ «1+1», ПЕРШИМ НАЦІОНАЛЬНИМ КАНАЛОМ ТА ІНШИМИ ЗМІ. МАЄ ДИПЛОМ МАГІСТРА З ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БРЮССЕЛЯ. ОКРІМ УКРАЇНСЬКОЇ, ВОЛОДІЄ АНГЛІЙСЬКОЮ, РОСІЙСЬКОЮ, ФРАНЦУЗЬКОЮ, НІДЕРЛАНДСЬКОЮ ТА НІМЕЦЬКОЮ МОВАМИ.

*Ми чули
висловлювання
президента
Франції Макрона,
і ми скептично
ставимося до
можливості
відновити діалог
із Путіним або
підтримати
його. Я бачу
певну небезпеку
в цих словах,
я відверто
кажу: якщо
таке бачення
Макрона почне
реалізовуватися,
то ціну за це
може заплатити
Україна.*

ЄС швидко ухвалив численні рішення та залучив загалом понад 3 мільярди євро для всіх країн-сусідів Євросоюзу. Україні було виділено понад 190 мільйонів євро для подолання коронавірусної кризи, зокрема її соціально-економічних наслідків. ЄС затвердив нову програму макрофінансової підтримки для України в розмірі 1,2 мільярда євро як частину геополітичного пакета для країн Східного партнерства, Південного сусідства та Західних Балкан, що має на меті обмежити економічні наслідки пандемії COVID-19. Україна також вжила важливих заходів та ухвалила переглянутий бюджет на 2020 рік, де передбачено 2,5 мільярда євро на створення фонду для боротьби з коронавірусом, який передбачає негайні заходи для протидії поширенню COVID-19.

Однак цього буде недостатньо, тож ЄС повинен і надалі бути пильним та мати новаторський підхід при розробці наступних кроків політики Східного партнерства й наданні фінансової допомоги. Криза COVID-19 матиме величезний вплив на українську економіку, тож ЄС та його міжнародні партнери повинні бути готові зробити все необхідне, щоб допомогти Україні швидко відновитися від наслідків світової пандемії.

Європа не може сьогодні говорити, що все працює у звичному режимі. Ми повинні йти далі, ніж це передбачено у пропозиціях Спільної комунікації щодо політики Східного партнерства після 2020 року, які було ухвалено в березні. Часи змінилися, і, відкладаючи справи в довгу шухляду, ми тільки повторюватимемо помилки минулого, закриваючи очі й не бачачи майбутнє.

Нам потрібна геополітична Єврокомісія, і після цієї кризи її будуть оцінювати за результатами. Тож тепер ми повинні більше вивчати геополітику Східного партнерства. Нам потрібні нові провідні ініціативи, наприклад, «Стратегія Тріо 2030», яка показує, що ЄС допомагає сусідам, він готовий посилити свою підтримку реформ та інвестицій, щоб припинити COVID-19 та сприяти відновленню економіки України.

Нова «Стратегія Тріо 2030» дасть Україні, Грузії та Молдові нові інструменти, які дозволять їм наблизитися до Євросоюзу. Більше потрібно зробити для комунікаційної стратегії та нових фінансових інструментів, таких як інвестиційний та економічний план регіону, особливо для країн, що мають угоди про асоціацію з ЄС (Тріо ЄС). Такі самі пропозиції вже було зроблено для регіону Західних Балкан; однак вони не були настільки сміливими у Спільній комунікації щодо Східного партнерства. Багато пропозицій потребують удосконалення, зокрема щодо обумовленості реформ, інвестиційних платформ або планування та впровадження реформ. Наразі не зрозуміло, як вони будуть диференційовані та на яких стимулах базуватимуться, щоб нашу діяльність у різних галузях й надалі могли оцінювати за вчинками.

Сьогодні ЄС повинен бути розумним, твердим та привабливим, відкритим до реформаторів, нетерпимим до пустих обіцянок, активним у формуванні перспективи для відданих передових країн. ЄС повинен підтримати країни, що лідирують у впровадженні реформ, країни, які мають угоди про асоціацію з ЄС, і показати цьому «Трію» шлях уперед.

Це також відправило б чіткий сигнал усім Східним партнерам про те, що існує дорожня карта для політики Східного партнерства на наступне десятиріччя. Ми можемо це зробити, використовуючи приклади політики ЄС на Західних Балканах та Європейському економічному просторі. Ми можемо це зробити, обговоривши майбутнє угод про асоціацію з Євросоюзом та можливі наступні кроки. Ми можемо це зробити разом, і ми вважаємо, що ЄС може бути амбітним, запропонувавши шлях уперед у плані, який заохочує до співпраці.

Пане Кубілюс, а чи зможуть інші країни стати учасниками цього Трію?

Ми називаємо новий документ Стратегією трію, незважаючи на те, що дехто каже, що назва невдала. Бо можуть і інші країни приєднатися, що тоді робити? Наприклад, Вірменія намагається зараз надолужити втрачене, але це не головне питання. Нашу нинішню Стра-

тегію трію орієнтовано на Україну, Грузію та Молдову, які йдуть попереду, які мають угоди про асоціацію. Таким чином ми намагаємося реалізувати так званий принцип диференціації. Якщо коротко, то всіма мовами він формулюється як «more for more» («більше за більше»).

Я маю на увазі, якщо країна робить більше, якщо країна рухається вперед, якщо країна прагне інтегруватися в ЄС, якщо країна проводить рефор-

Ми хочемо знову показати росіянам, які відносини може бути встановлено між ЄС та Росією, коли вона стане демократичною. Я маю на увазі дуже практичні речі, такі як безвіз, вільна торгівля чи щось подібне, щоб показати росіянам, що вони втрачають при нинішньому режимі.

ми, то вона має отримати адекватну реакцію з боку Євросоюзу. І саме це ми пропонуємо: ці три країни – Україна, Грузія та Молдова, – які просувають реформи, повинні отримати нові інструменти та нові програми з боку ЄС, до яких ці держави зможуть приєднатися.

Чи замінить Стратегія трію ініціативу Східного партнерства?

Ні. Це буде всередині Східного партнерства. Ми хочемо зберегти формат Східного партнерства, але хочемо зробити його більш ефективним. Усередині ми хочемо мати диференціацію, принцип «більше за більше». Тобто, якщо Україна робить більше, то вона отримає деякі інструменти з цього трію-пакету, які буде розроблено тільки для цих трьох країн. Інші три країни не забуді – Білорусь, Вірменія та Азербайджан залишаються в одному таборі Східного партнерства, але вони матимуть більш індивідуальний підхід. Вони різні, ми пропонуємо їх не переводити в інший, менший формат, оскільки ми не можемо порівняти Вірменію, наприклад, з Азербайджаном чи з Білоруссю. Ми так вважаємо.

Україні, Грузії та Молдові, які просувають реформи, ми пропонуємо, перш за все, надати якомога більше різних інструментів фінансової підтримки та економічного розвитку, які були застосовані Євросоюзом на Західних Балканах.

*У наступні
десять років буде
ясно, чи стане
Україна членом
Євросоюзу, євро-
пейську інте-
грацію України
не спрямовано
проти Росії, а
вільна торгів-
ля між ЄС та
Україною є істо-
рією успіху.*

**У цьому плані немає пер-
спективи членства у ЄС, чи
не так?**

Поки що ні. Ми кажемо те саме: стаття 49 (Лісабонського договору – ред.) дозволяє кожній країні на європейському континенті, яка поділяє однакові цінності, мати перспективу членства в ЄС. На це потрібен час. Але я думаю, що це десятиріччя буде вирішальним. Я сподіваюся, що наприкінці цього десятиріччя ми матимемо іншу картину, що з'явиться політична воля з боку ЄС відкритися для інтеграції тих країн, які виявлять бажання

інтегруватися. Я покладаю надію, що і в Росії можуть відбутися позитивні перетворення, що Росія стане більш демократичною. Ми про це говоримо і на двох створених у Європарламенті форумах.

Яка ідея цього неформального форуму з Росією?

У нас є два форуми. На форумі Східного сусідства ми обговорюємо всі питання, пов'язані зі стратегією Східного партнерства, з окремими його країнами. Це одна справа. І є інша річ. Адже Східне партнерство – це стратегія, яка орієнтована на регіон між ЄС та Росією. І ми, звичайно, не можемо не говорити про Росію.

Але як говорити? Ми чули висловлювання президента Франції Макрона, і ми скептично ставимося до можливості відновити діалог із Путіним або підтримати його. Я бачу певну небезпеку в цих словах, я відверто кажу: якщо таке бачення Макрона почне реалізовуватися, то ціну за це може заплатити Україна. Таким є наш погляд. Ми пропонуємо набагато докладніше поговорити про те, яку стратегію повинен мати ЄС щодо Росії, щоб їй у певний час допомогти.

Ми не сподіваємося, що це станеться, поки Путін є лідером Росії. Але ми віримо, що колись Росія стане на більш демократичний розвиток європейського типу. І тут Євросоюз може надати два основні інструменти. По-перше, це сила прикладу успіху України, який можна створити разом із ЄС, що може допомогти Україні стати ще ефективнішою. І цей приклад може вплинути на простих росіян, які запитують: а чому

Україна наблизилася до Європи, стає успішною державою, а Росія і досі перебуває десь на дикому сході?

По-друге, ми хочемо знову показати росіянам, які відносини може бути встановлено між ЄС та Росією, коли вона стане демократичною. Я маю на увазі дуже практичні речі, такі як безвіз, вільна торгівля чи щось подібне, щоб показати росіянам, що вони втрачають при нинішньому режимі. Ось що ми обговорюємо. Ми провели перші дискусії, будемо й надалі дискутувати. Обговорення пройшло успішно, там були присутні російські опозиціонери, експерти тощо.

Також ми намагаємося показати в Європарламенті, у європейських столицях, що євроінтеграція України, успіх України не спрямовано проти Росії. У деяких столицях кажуть, що підтримка Євросоюзом Києва може знову спровокувати гнів Путіна. Наш погляд абсолютно протилежний. Успіх України може бути корисним для самої Росії... у довгостроковій перспективі.

Чи можете Ви назвати зону вільної торгівлі між Україною та ЄС історією успіху?

Я думаю, що так. Безсумнівно. Це дуже перспективний проект, який відкриває масу можливостей. Як завжди із вільною торгівлею, зміни не відбуваються за один день. Я дуже добре пам'ятаю наш власний досвід Угоди про вільну торгівлю та асоціацію, яка діяла від 1995 року. У нас були великі занепокоєння, що наше сільське господарство буде не конкурентоздатне, що постраждають деякі інші галузі. Але наприкінці виявилось все навпаки. Наше сільське господарство виграло від того, що воно стало частиною єдиного ринку і змогло взяти участь у вільній торгівлі.

*Україна вико-
ристовує квоти в
перший тиждень
для таких про-
дуктів, як помі-
дори, соняшни-
кова олія, кетчуп
тощо. Ось тут
і потрібні деякі
зміни. Наскільки
ми знаємо, уряд
просить внести
деякі поправки. Я
думаю, для цього
настав час. І зви-
чайно, Україна
повинна мати
чітку мету:
наприклад, дві
третини експор-
ту відправляти
на ринок ЄС.*

Тож зараз я був би радий бачити ще більше зростання торгівлі між ЄС та Україною. Ваша держава має дуже великий потенціал для досягнення успіху в конкурентній економіці. Звичайно, для цього Україні потрібно виконати домашню роботу, що іноді буває не так просто. Маю на увазі земельну реформу чи якісь інші питання. Я думаю, що Україна може бути дуже привабливою і для прямих іноземних інвестицій, і для міжнародних фінансових інституцій, які б могли вкласти кошти у великі інфраструктурні проекти. Але Україна має ефективно залучати такі інвестиції.

А які труднощі Ви бачите в зоні вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом?

Я не знаю всіх правил, як можна збільшити квоти. Відомо, що у виробництві деяких продуктів Україна є справді потужною. Україна використовує квоти в перший тиждень для таких продуктів, як помідори, соняшникова олія, кетчуп тощо. Ось тут і потрібні деякі зміни. Наскільки ми знаємо, уряд просить внести деякі поправки. Я думаю, для цього настав час. І звичайно, Україна повинна мати чітку мету: наприклад, дві третини експорту відправляти на ринок ЄС.

Ми пройшли той самий шлях. Я пам'ятаю, що в 2000 році 50% нашої торгівлі було з Росією, 50% – з ЄС. Назвемо це удачею або якимось іншим словом, але якраз тоді трапилася криза – у 1999-2000 роках, коли російський ринок обвалився й наші виробники зрозуміли, що набагато краще торгувати на європейському ринку. І саме це їх підштовхнуло. Після цього ми почали продавати на ринку ЄС десь 70% експорту, ми цьому дуже радіємо.

Пане Кубілюс, чи підтримуєте Ви закон про продаж землі, який ініціювала партія «Слуга народу»?

Я, звичайно, не знаю всіх деталей. У цілому європейський тип регулювання земельного питання з можливістю продавати, використовувати землю як заставу для банків – це те, що дуже потрібно для економіки. Це ми зробили ще в 1995-1997 роках. У нас також велися дискусії в Литві. Але ми ухвалили закон відповідно до всіх норм ЄС у цій галузі. І це створило основу для розвитку сучасного сільського господарства в Литві.

А був опір?

Звичайно! З одного боку, були побоювання, що іноземці скуплять всю землю, і ми взагалі залишимося без землі в Литві. Тому ми запровадили так званий перехідний період, і нарешті ми дозволили іноземцям купувати землю лише у 2014 році. Це зменшило на той час деяке емоційне напруження, що німці чи французи придбають усю землю. Зараз вони вільно можуть це робити, але все ще не бачу, щоб німецькі чи французькі фермери поспішали купувати нашу землю.

З іншого боку, точилася дискусія про те, яку площу може мати земельна ділянка фермера. З самого початку це не було відрегульовано належним чином, тож у нас було кілька надзвичайно великих ферм. А Євросоюз не надає прямі субсидії власникам ділянок, які перевищують певний рівень. Зараз усе гаразд, сільське господарство Литви перебуває в хорошому стані, там використовуються всі сучасні технології, наша країна має величезний експорт на різні ринки. А фермери, як завжди, скаржаться, що все погано. Литовські фермери вимагають збільшення грошей у багаторічному бюджеті, і це цілком нормально, в інших країнах так само.

Ви знаєте, що Україна має багато внутрішніх проблем. Але при цьому більшість українців (60%) хочуть вступити до ЄС. Чи Ви вважаєте,

що країна з такими прагненнями може хоча б подати заявку на членство в ЄС в осяжному майбутньому?

Усе можна зробити. Ви знаєте, що це питання тактики та вибору, що й коли робити. Тепер у політиці розширення настав новий етап, і нам ще потрібно зрозуміти, як відбуватиметься прийом нових членів. Нова методологія стосується Західних Балкан, там є позитивні моменти. На мою думку, нова політика розширення справді спонукає рухатися вперед, дає можливість інтегруватися в конкретні галузі політики ЄС, не очікуючи остаточного рішення про членство. Звичайно, зараз, як я вже казав, більше йдеться про вступ країн Західних Балкан. Але ми дуже чітко розуміємо, що згодом буде застосовано ту саму методологію.

У Європі зараз більш про-російські настрої, ніж, скажімо, два роки тому. А як щодо нового керівного складу Єврокомісії? Якщо подивитися на біографії голови Єврокомісії, комісарів тощо, то не очевидно, що вони аж так зацікавлені в Україні. Чи це так?

Звичайно, ми хотіли б, щоб Єврокомісія робила більш гучні заяви та була більш задіяна в цих питаннях. Але я не є песимістом. Перш за все, минулого року, коли ми тільки прийшли

Філософія Борреля є приблизно такою: якщо ЄС хоче бути важливим у світі, геополітично важливим, то він повинен насамперед дбати про своє сусідство з геополітичної точки зору. І є південне сусідство, є Західні Балкани і є Східне партнерство. Саме це він формулює дуже чітко.

до Європарламенту, ми були скептично налаштовані, ми переживали, тому що нам здавалося, що там ніхто більше не говорив про Україну, про Східне партнерство, навіть про Росію. Ось чому ми почали створювати форуми (про сусідство ЄС та Росію – ред.).

Але оптимізму побільшало, коли ми побачили, що насправді клімат у парламенті непоганий. У нас було кілька резолюцій, зокрема, щодо України та політичних в'язнів, потім щодо пакту Молотова-Ріббентропа, коли після ухвалення цієї резолюції Путін дуже розлютився. Ці резолюції було ухвалено переважно більшістю, різні фракції зробили рішучі заяви. А тепер ми цілеспрямовано працюємо з Єврокомісією. Перш за все, з комісаром із питань сусідства та розширення, ми намагаємось з ним

добре співпрацювати, наше спілкування проходить добре. Звичайно, дуже важливою особою є віцепрезидент Єврокомісії, Верховний представник ЄС із зовнішньої політики та політики безпеки Жозеп Боррель.

Коли він проходив процедуру затвердження на посаду, то під час слухань він дуже добре висловлювався. Рішуче. І іноді скидалося на те, що Боррель читає наші документи, а потім повторює (сміється). І я повністю згоден з його філософією. Він веде ту саму лінію. Філософія Борреля є приблизно такою: якщо ЄС хоче бути важливим у світі, геополітично важливим, то він повинен насамперед дбати про своє сусідство з геополітичної точки зору. І є південне сусідство, є Західні Балкани і є Східне партнерство. Саме це він формулює дуже чітко.

** Це інтерв'ю, записане в березні, було оновлено з урахуванням подій навколо пандемії коронавірусу та нових викликів для регіону Східного партнерства, країни якого, включно з Україною, потребують посилення співпраці з ЄС для боротьби з COVID-19 та покращення економіки, що потерпає від коронавірусної кризи.*

РЕЗУЛЬТАТИ ОНЛАЙН-ОПИТУВАННЯ ЩОДО СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ЧЕРЕЗ ПАНДЕМІЮ КОРОНАВІРУСУ COVID-19 ТА КРОКІВ ВЛАДИ ЩОДО ПОВЕРНЕННЯ УКРАЇНЦІВ ДОДОМУ З КРАЇН, ДЕ ЗАФІКСОВАНО ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ЗАХВОРЮВАНOSTІ ТА СМЕРТНОСТІ ВІД COVID-19

ВІДПІТЯ

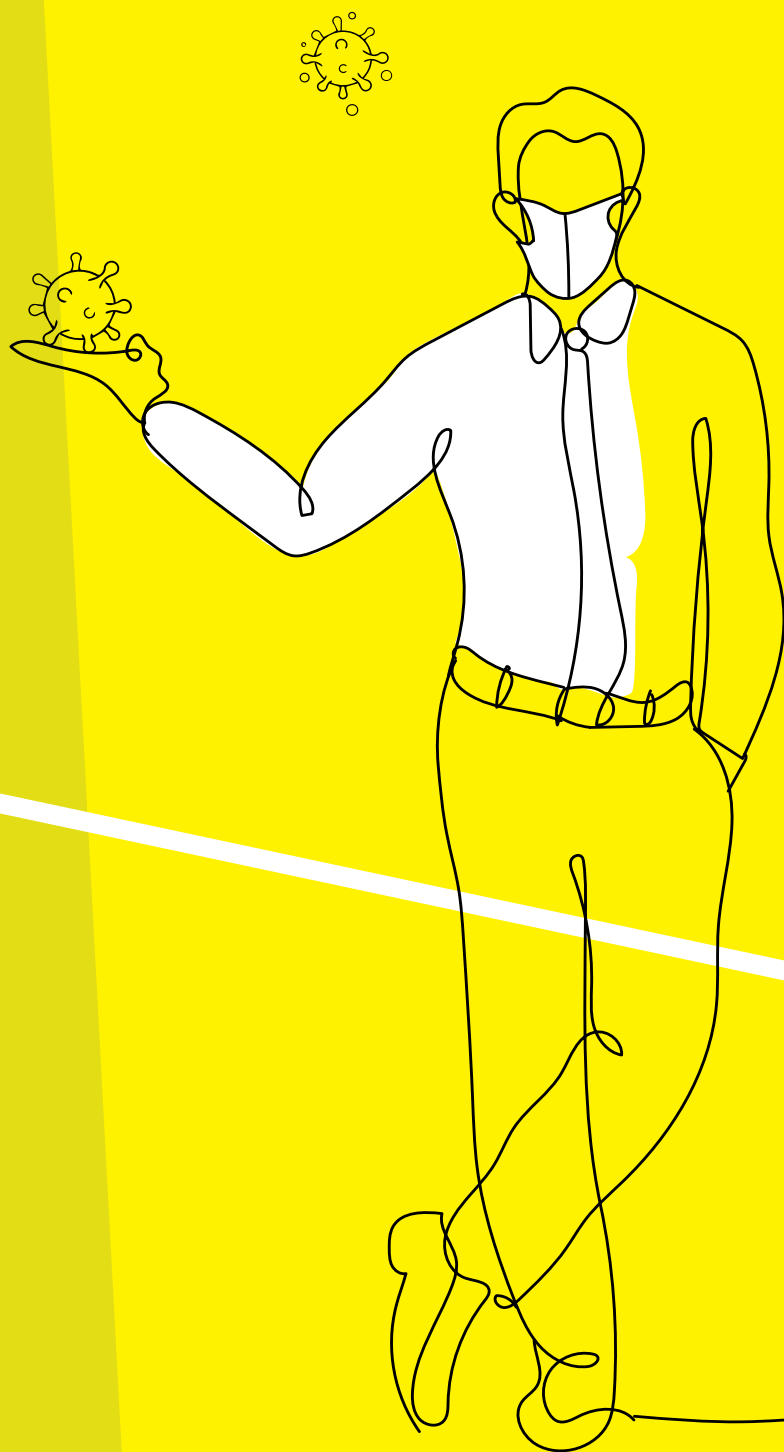
Пандемія COVID-19 оголила суспільно-політичні, економічні та психологічні

вразливості населення Земної кулі. Одним із феноменів, що поєднує в собі усі зазначені аспекти, є трудова міграція. Для України вона – одна з рушійних сил законодавчих змін, євроінтеграція в дії, «рятівне коло» економіки, «невтрачені» (а можливо, і навпаки – час покаже...) покоління, які вирости з батьками та бабусями-дідусями «по Скайпу», але з імпорнтними смаколиками та можливістю здобути достойну вищу освіту.

За різними оцінками, кількість українських трудових мігрантів коливається від 2 до 7 млн осіб, і від 120 до 250 тисяч із них повернулися додому через коронавірус.

Що буде з ними? Які наслідки для України і для країн їхнього працевлаштування матиме ця змушена «відпустка»? Прогнозувати сценарії ще від початку lockdown у березні 2020 бралися знані українські й закордонні інформаційні агенції.

ГО «Промуй Україну» також не залишилася осторонь цієї теми та з'ясовувала реакцію співвітчизників на повернення «заробітчани» із країн, де було зафіксовано спалах пандемії COVID-19 більший, ніж в Україні. Чи стануть українці з європейським досвідом роботи основою нової вітчизняної економіки та корпоративної культури? Чи варто сподіватися, що любов до батьківщини переможе прагнення кращого життя (передовсім для своїх дітей)? Пропонуємо результати нашої розвідки – дебюту в соціологічних дослідженнях.

Методологія дослідження.

Опитування проводилося в період з 20.04 по 10.05.2020 року з використанням методу CAWI та застосуванням функціоналу google-forms. Посилання на опитування було розміщено на сайті Promote Ukraine, сторінках Facebook та надсилалося на пошту зацікавлених осіб. В опитуванні взяв участь 291 респондент віком від 18 до 65 років і старше. 79,3% опитаних зараз проживають на

території України. 65,3% опитаних протягом останніх двох років були за кордоном України (працювали або відпочивали).

Розробка інструментарію та обробка інформації здійснювалася за підтримки науково-дослідного Інституту соціологічних досліджень ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Отримана соціологічна інформація має описовий характер та показує загальні тенденції стосовно особливостей повернення українців додому під час пандемії; ставлення населення України до обмежувальних заходів через COVID-19 і кроків влади щодо повернення українців додому з різних країн.

Розподіл відповідей респондентів на питання «У якій країні Ви зараз проживаєте?» у %

Інша країна світу	20,62
Україна	79,38

Розподіл відповідей респондентів на питання «Вкажіть тип населеного пункту, в якому Ви зараз проживаєте?» у %

Місто з населенням 1 000 000+	24,74
Місто з населенням 100 000–500 000	24,74
Місто з населенням до 10 000	17,53
Місто з населенням до 50 000	13,75
Місто з населенням 500 000–1 000 000	10,65
Місто з населенням 50 000–100 000	8,59

Розподіл відповідей респондентів на питання «Ваш вік?» у %

18-28	4,48
29-40	17,24
41-55	42,06
56-65	29,65
65+	6,57

Розподіл відповідей респондентів на питання «Зазначте Ваш сімейний стан» у %

З дітьми, проживаємо разом	42,62
Одружений\заміжня, без дітей	22,34
Проживаю сам\сама	20,62
Інше	6,87
З батьками проживаємо разом	6,53
Працевлаштування у сім'ї	0,34
Сама з чоловіком	0,34
Цивільний шлюб	0,34

Розподіл відповідей респондентів на питання «Ваша стать?» у %

Жіноча	82,07
Чоловіча	17,93

Розподіл відповідей респондентів на питання «Який найвищий рівень освіти Ви маєте?» у %

Вища (спеціаліст\магістр)	58,76
Професійно-технічна	16,84
Вища (бакалавр)	11,34
Повна загальна середня	6,87
Кандидат наук	4,47
Доктор наук	1,72

**Розподіл відповідей респондентів на питання
«Як часто Ви подорожували за кордон до пандемії COVID-19?» у %**

Не був за кордоном останні 2 роки й більше	34,72
1 раз на пів року	17,87
1 раз на рік	13,40
Рідше, ніж 1 раз на рік	13,40
1 раз на 3 місяці	11,68
1 раз на місяць і частіше	8,93

Розподіл відповідей респондентів на питання «До якої з категорій Ви себе зараховуєте?» у %

«Заробітчани»	17,87
Особи, які звикли відпочивати за кордоном	10,65
Особи, які бувають у відрядженнях за кордоном частіше, ніж раз на 6 місяців	3,44
Студенти, які навчаються у закордонних ВНЗ семестр або довше	1,72
Не належу до означених категорій	66,32

Розподіл відповідей респондентів на питання «До яких категорій можна зарахувати Ваших родичів чи знайомих?» у %

«Заробітчани»	21,96
Студенти, які навчаються у закордонних ВНЗ семестр або довше	15,38
Особи, які звикли відпочивати за кордоном	31,77
Особи, які бувають у відрядженнях за кордоном частіше, ніж раз на 6 місяців	9,05
Не належу до означених категорій	21,84

Розподіл відповідей респондентів на питання «Оцініть рівень Вашої поінформованості щодо:» у %

	Маю вичерпну інформацію/ постійно стежу за новинами	Маю обмежену інформацію/ іноді стежу за новинами	Не знаю про це/ не стежу за новинами
поширення COVID-19 у світі	75,60	21,99	2,41
поширення COVID-19 у країні	82,82	16,49	0,69
поширення COVID-19 у Вашій області	82,47	14,43	3,09
поширення COVID-19 у Вашому населеному пункті	84,54	13,05	2,41

Розподіл відповідей респондентів на питання «Назвіть основні джерела інформації, з яких Ви дізнаєтеся про COVID-19 (ризики, рекомендовані превентивні дії тощо)» у %

Офіційні урядові вебсторінки	60,14
Радіо/Телебачення/Газети вітчизняні та закордонні	61,90
Оголошення державних служб (МОЗ, ЦГЗ, МВД тощо)	72,16
Соціальні мережі (Фейсбук, Twitter, Інстаграм, ВКонтакті)	90,11
Месенжери у соціальних мережах («Телеграм», «Вайбер», «Вотсап»)	55,31
Місцеві органи самоврядування	53,11
Друзі, знайомі	50,18
Сімейний лікар	11,72
Неурядові/громадські організації	20,51
Національна гаряча лінія з COVID-19	25,27
Політичні партії, депутати	8,79
Не знаю про COVID-19	6,23

Розподіл відповідей респондентів на питання «Як Ви оцінюєте інформацію, яку отримуєте про COVID-19 в Україні?» у %

Плутана/суперечлива	52,24
Чітка й адекватна, допомогла мені зорієнтуватися	23,37
Я не отримую ніякої інформації	2,06
Чітка, але дійшла до мене надто пізно, щоб підготуватися	0,34
Важко відповісти	21,99

Розподіл відповідей респондентів на питання «Чи вважаєте Ви повернення понад 80 000 українців додому з країн, де зафіксовано спалах пандемії COVID-19, основною причиною спалаху пандемії в Україні?» у %

Так, це одна з причин	43,64
Так, це головна причина	20,62
Ні, причини спалаху пандемії інші	17,53
Ні, ці явища скоріше не пов'язані між собою	12,37
Важко відповісти	4,47
Інше	1,37

**Розподіл відповідей респондентів на питання
«Як Ви оцінюєте дії української влади щодо сприяння поверненню українців додому з країн,
де зафіксовано спалах пандемії COVID-19?» у %**

Піаром	27,84
Правильними та гуманними	22,34
Свідомим непопулярним кроком задля підтримки міжнародного іміджу країни	17,87
Помилкою	16,83
Важко відповісти	15,12

**Розподіл відповідей респондентів на питання
«Чи вважаєте Ви, що «заробітчанами» було б краще залишитися на час пандемії у країні
перебування і клопотати про продовження віз та інших дозвільних документів?» у %**

Так, це було б логічно й безпечно для їхніх родичів в Україні	41,58
Так, оскільки медицина в Україні менш підготовлена до ситуації, що склалася	27,15
Ні, вони повинні бути з рідними в Україні у скрутні часи	12,37
Ні, вони повинні приїхати в Україну, оскільки тут безпечніше – менше випадків COVID-19	2,41
Важко відповісти	16,49

**Розподіл відповідей респондентів на питання
«Чи вважаєте Ви, що повернення «заробітчани» в Україну вплине на економічний
розвиток держави?» у %**

Так, це погіршить економіку України та створить проблеми у країнах, із яких заробітчани повернулися	33,33
Ні, бо це не пов'язано з офіційними показниками економічного розвитку України	18,56
Так, це негативно вплине на розвиток економіки України	17,87
Ні, це проблеми заробітчани та їхніх сімей	15,12
Важко відповісти	15,12

**Розподіл відповідей респондентів на питання
«Чи вважаєте Ви, що «заробітчани» з набутим європейським досвідом,
вміннями працювати та існувати у європейському суспільстві стануть основою для
«європеїзації» та економічного підйому України?» у %**

Ні, вони повернуться на заробітки, щойно відкриють кордони	74,57
Ні, вони працювали виключно для задоволення потреб своєї родини	17,18
Так, вони роками жили у більш сприятливих умовах і тепер можуть все це відтворити в Україні	2,75
Так, вони надихнуть своїх українців-сусідів, що допоможе країні розвиватися в європейському напрямку	1,37
Важко відповісти	4,13

**Розподіл відповідей респондентів на питання
«Чи співчуваєте Ви особам, які повернулися додому з COVID-19 після відпустки?» у %**

Так	34,02
Мабуть, так	29,55
Мабуть, ні	13,75
Ні	8,93
Мені однаково, головне – щоб вони не заразили мене і моїх близьких	13,75

**Розподіл відповідей респондентів на питання
«Чи вважаєте Ви правильним дострокове повернення з місць обсервації?» у %**

Ні, вони наражають на ризик сотні людей, з якими будуть контактувати протягом наступних 14 днів	61,85
Ні, це правопорушення, за яке передбачена відповідальність	13,40
Так, людина має право повернутися додому	10,31
Так, обсервація не врятує від зараження COVID-19	8,25
Важко відповісти	6,19

Розподіл відповідей респондентів на питання «Як Ви сприймаєте COVID-19?» у %

Щось, за чим приховуються реальні проблеми, про які не варто знати населенню планети	40,20
Як пандемію	30,93
Як сценарій геополітичного перерозподілу	17,87
Як каталізатор змін суспільно-політичного та економічного устрою G20	11,00

**Розподіл відповідей респондентів на питання
«Як Ви вважаєте, чи вплине пандемія COVID-19 на євроінтеграційний курс України?» у %**

Ні, тому що COVID-19 мине, а інші проблеми економіко-політичного та культурного планів залишаться, і їх треба розв'язувати	41,58
Так, світ вже не буде таким, як до пандемії	25,77
Ні, тому що лише разом, скоординованими та синхронізованими діями народи й нації можуть подолати техногенні та пандемічні виклики, і Covid-19 це підтверджує	12,37
Так, бо пандемія відкрила слабкі сторони ЄС, і це не те, що потрібно Україні	11,00
Важко відповісти	9,28

**Розподіл відповідей респондентів на питання
«Чи спричинить повернення заробітчан переорієнтацію європейських країн на самодостатність (задоволення своїх потреб у нішах, де працювали українці, власним ринком праці)?» у %**

Ні, європейці не звикли працювати на таких роботах, як українці, і за такі гроші	74,57
Так, тому що вже не буде таких відкритих кордонів – страх інших хвиль COVID-19 ще довго буде у світі	15,46
Ні, тому що скоро потреба у таких послугах зникне через диджиталізацію та розвиток інших наук	1,37
Так, оскільки українці не повернуться	0,69
Важко відповісти	7,91

Розподіл відповідей респондентів на питання «Ви вважаєте обмеження щодо відвідування церкви на Великдень в умовах пандемії» у %	
Логічним, оскільки це небезпечно	78,35
Порушенням прав та інтересів віруючих	8,93
Політичним заграванням влади з населенням	5,85
Важко відповісти	6,87

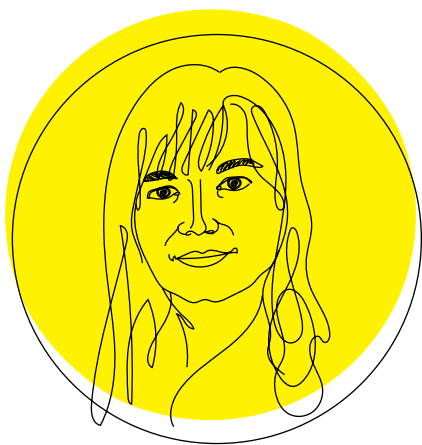
Розподіл відповідей респондентів на питання «Як часто Ви готові брати участь у таких опитуваннях від “Промуй Україну”?» у %	
Раз на місяць	41,92
Ніколи більше	29,21
Раз на тиждень	22,34
Раз на два тижні	6,53

Стежте за сайтом та сторінками **Promote Ukraine** у соціальних мережах, щоб узяти участь у наступних опитуваннях.

КУДРІТНІ

ВИШИВАНКИ ЯК ОДИН ІЗ КРАСИВИХ СИМВОЛІВ УКРАЇНИ

ВИШИВАНКИ
ЯК ОДИН ІЗ
КРАСИВИХ
СИМВОЛІВ
УКРАЇНИ

**НАТАЛІЯ РІЧАРДСОН –
УКРАЇНСЬКА ЖУРНАЛІСТКА-
МІЖНАРОДНИЦЯ.**

У травні в Україні 15-й раз відзначили Всесвітній день вишиванки – свято української самобутності й повернення до народних традицій. Адже під час радянського застою українців, які наважувалися носити вишиванки, вважали дисидентами чи націоналістами – з усіма можливими наслідками. Однак для української діаспори на Заході такої проблеми не існувало: національний одяг ці люди могли носити в будь-який день і без будь-яких неприємностей. Тож мали можливість зберігати й передавати чудову традицію створювати та носити вишиті українські сорочки. Яскравий приклад такої творчості бачимо в діаспорній родині **Галабурда**, де всі чотири сестри виготовляють вишиванки, чому вони свого часу навчилися разом зі своєю мамою. Нині в їхній колекції нараховується близько 15 повних строїв і 60 вишитих вручну сорочок.

Марічка мешкає в Австралії, Надія та Ольга – в Німеччині, Одарка – у Бельгії. Батьки цих жінок – Іван Галабурда та Параскевія Гриців – потрапили ще підлітками на примусові роботи до Німеччини. Після закінчення Другої світової війни перебралися до бельгійського містечка Генк, де в них і народилося чотири доньки. Іван усе життя пропрацював на шахті, Параскевія доглядала за дітьми. Вдома розмовляли виключно українською мовою, зберігали традиції свого народу. «Наша мама дуже любила вишивати, вона зустрічалася з приятельками, і вони одна одну вчили, – розповідає Надія Га-

лабурда, працівниця відділу священників архієпархії Мюнхена та Фрайзінга. – *І ми приглядалися, і теж зачали вишивати маленькі серветочки. Мені тоді було 9 років, Марійці трошки більше. А десь у 13-15 років ми всі вишили свою першу сороченьку чи блузочку».*

На фото: майстриня Надія Галабурда

Звідки жінки родини Галабурда брали візерунки? Параскевія передплачувала з Америки журнал «Наше життя», який було засновано понад 70 років тому і який, до речі, й досі виходить.

«Ззаду на обкладинці цього журналу завжди був якийсь візерунок, – веде далі Надя. – І ми брали звідти орнаменти для наших робіт. Мама так вишивала і блузки, і подушки, і рушники. А ми пішли її слідами. Наш тато був членом Товариства українців Бельгії, мати – членкинею Об'єд-

нання українок Бельгії, вони вдвох входили до Спільноти української молоді. І я пам'ятаю, як мама сидить на кухні й вишиває емблему на синьо-жовтому прапорі».

Кожна вишивка є витвором мистецтва, на який, безсумнівно, потрібен час. Надія каже, що інколи на одну вишиванку йде 10 років роботи – звичайно, з перервами, іноді довгими. Тож 6 місяців, які пішли на вишивку полтавської сорочки, майстриня вважає для себе рекордним терміном, адже вона займається вишиванками тільки у вільний від роботи та інших справ час.

На фото: Марійка Галабурда, австралійська оперна співачка

Створювати колекцію вишиванок сестри Галабурда почали ще в далекому 1983 році – коли в Україні, мабуть, про таке і не мріяли.

Улюблена техніка вишивки – подільські качалочки, а загалом Надія володіє 20-30 стибами. Вона проводить майстер-класи. Готуючись до святкування 70-річчя Об'єднання українських жінок у Німеччині, Надія започаткувала проєкт вишивання за узорами Олени Пчілки (Ольги Косач) – української письменниці, матері поетеси Лесі Українки. Олена Пчілка свого часу їздила Україною та видала альбом із візерунками українських вишиванок. Цей альбом родичка письменниці подарувала одній французенці з дарчим написом, а згодом, через багато десятиріч, Надія Галабурда його купила у Франції. І ось візерункам саме з цієї, можна сказати, історичної книжки й було присвячено майстер-клас вишиванок у Мюнхені.

Створювати колекцію вишиванок сестри Галабурда почали ще в далекому 1983 році – коли в Україні, мабуть, про таке і не мріяли. Одружувався один із їхніх кумів – щирий українець, бандурист. Він запропонував гостям прийти на весілля у вишиванках. Надія попросила батьків, які їхали тоді в гості в Україну, купити старовинну сорочку. Після цього сестри почали збирати вишиванки та створювати строї. Нині вони мають вишиті сорочки як буденні, так і святкові – на кожную нагоду: на концерти в церковному хорі, на Різдво, Великдень, Зелені свята. Австралійська оперна співачка Марічка Галабурда також вдягає вишиванки на свої виступи на концертах та інших святкових заходах.

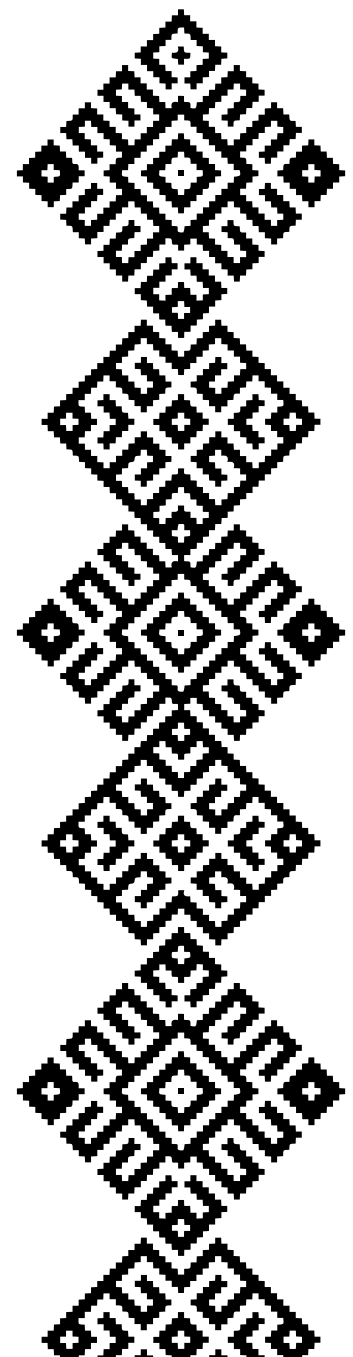
Вишиванки вважають генетичним кодом, історичною пам'яттю українців. У документальному фільмі «Спадок нації» прозвучала така думка: людям підсвідомо подобаються вишиванки саме того регіону, звідки вони історично походять. На Заході про таку українську візитівку знають, на жаль, далеко не всі. Надія і Ольга Галабурда, мешканки Німеччини, надягають вишиті сорочки, але люди часто їх питають, чи не є цей одяг румунським. Тож Надія каже, що українські вишиванки треба пропагувати. Але при всій любові до вишитих сорочок і до писанок (розписом яких сестри також займаються), Надія вважає головними символами України її мову та державність.

**Українські
вишиванки треба
пропагувати.**

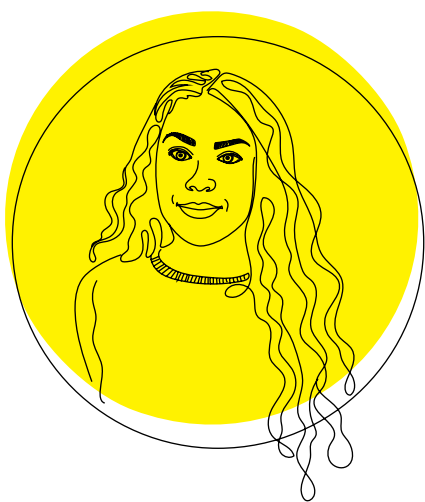

Альбом Олени Пчілки

ЮНА ЦІММЕР
– АСПІРАНТ
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ
НАУК, УНІВЕРСИТЕТ
ЛЮНЕБУРГА.

РІКА ЦІММЕР
– КОМУНІКАЦІЇ
ТА МЕДІА,
РОТТЕРДАМСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ЕРАЗМА.

НЕЗВИЧАЙНА ДУМКА: ЯК ЄВРОМАЙДАН ВИХОВАВ НОВИЙ КУЛЬТУРНИЙ РУХ ДЛЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

Під час розмірковувань про українську культуру, багато чого одразу спадає на думку: неймовірні собори, прекрасні традиційні костюми, народна музика та інше. Розмаїта традиційна культура – це велика частина української національної ідентичності, якою народ дуже пишається. Однак один факт часто залишається непоміченим: культура – не статична, вона постійно розвивається.

Молоде покоління – це майбутнє країни зі своїми унікальними характеристиками та менталітетом, які не можна порівняти з будь-якою іншою молоддю в Європі. Молоді українці проживають значну частину свого життя в умовах політичної нестабільності та війни, прагнучи відірватися від радянського та російського впливу

й рухатися до європейського майбутнього, при цьому намагаючись мати нормальне життя. Сьогодні слід, який залишає на культурі молодого покоління політична ситуація, проявляється по-різному. Однак існує чудовий рух, якому вдалося поширитися серед української молоді та стати міжнародним явищем (багато хто вважає його візитною карткою для молодих європейців), – альтернативна клубна українська культура.

Спочатку може здатися банальним, що щось на зразок техно-вечірок або так званих «рейвів» має важливе культурне значення. Уся молодь полюбить вечірки, чи не так?

Однак цей новий рух має набагато більше значення; він насичений політичним контекстом більше, ніж це може здатися. Завдяки своїй автентичності та новизні він має можливість об'єднувати молодих людей з усієї Європи та викликати інтерес усього світу за межами України до української молоді.

Щоб повністю зрозуміти це явище, треба дізнатися про його походження. Під час протестів на Майдані та Революції гідності молоде покоління в Києві стикалося з особливо важкими викликами. Молодь, у якої попереду ціле життя і яка бачила своє майбутнє у Євросоюзі, раптом опинилася в новій реальності. Після анексії Криму та початку війни на Донбасі у великій кількості молодих людей України почало розвиватися сильне почуття національної ідентичності та гордості, завдяки чому українська молодь зближувалася. Люди були практично змушені справлятися з цими викликами, тож молоде покоління хотіло лише одного: насолоджуватися нормальним життям та уникнути цих негараздів.

Однак революція Гідності суттєво змінила повсякденне життя столиці України. Культурний рух майже зтих, і постійно зростала потреба у вечірках та розвагах. Економічна структура нічного життя також зазнала змін. Коли економічне зростання в 2014 році впало на 6,8%, а гривня втратила дві третини своєї вартості, нічне життя стало фінансово недоступним для багатьох. Складнощі виникли і в місцевих ді-джеїв: клубів було недостатньо, а технічне обладнання залишало бажати кращого. Крім того, витрати ді-джея на музику не були пропорційні його гонорарам. Цей статус-кво спричинив нову хвилю на місцевій арені. Політична ситуація та заворушення в країні справили об'єднавчий ефект на організаторів, промоутерів, музикантів та працівників культури.

Наприклад, серія заходів під назвою «Схема» є символом нової київської техно-сцени. Ці вечірки привертають значну увагу

міжнародних ЗМІ, і з самого початку проведення організатори співпрацюють з архітекторами, дизайнерами та мистецтвознавцями, надаючи їм комунікаційну платформу. «Схема» була заснована незабаром після Майдану Славою Лепшеевим через занепад культурного життя. Це певним чином заповнило вакуум і задовольнило потребу молоді у вечірках. Внаслідок економічної кризи та інфляції місцеві промоутери не могли дозволити собі запрошувати іноземних артистів, і в підсумку таланти проявили українських продюсери та ді-джеї. На сьогодні «Схема» в основному працює з місцевими митцями. З одного боку, це дозволяє підтримувати локальну сцену та заощаджувати фінансові ресурси, які, з іншого боку, можуть перетікати в супутні сфери, такі як, наприклад, візуалізація. Виявлення та просування українських митців свідчить про те, що потенціал можна знайти і в межах власної країни, не залучаючи іноземних талантів. Це має

Політична ситуація та заворушення в країні справили об'єднавчий ефект на організаторів, промоутерів, музикантів та працівників культури.

вирішальне значення для розвитку гордості за власне національне походження та формування міцного почуття приналежності у молодого покоління. Стандарти якості переосмислюються: «зроблено в Україні» стає дедалі крутішим.

Локаціями для проведення заходів ставали віддалені міські простори, занедбані фабрики, скейт-парки, гаражі, мости чи старі павільйони кінотеатрів. Через відсутність фінансів організатори вдавалися до творчості та використовували ці незвичайні локації, готуючи все самостійно. Хоча на першому заході було лише близько 100 відвідувачів, а місцеві органи влади постійно погрожували закрити наступні події, зараз організатори нараховують на своїх івентах до 2000 відвідувачів. «Схема» вже проходить не лише в українській столиці, а і в європейських містах та навіть у найкращих клубних центрах світу: Бергаїні та Берліні.

Приклад «Схеми» наочно демонструє, як молоде українське покоління бере усе у власні руки в часи економічної кризи та культурної стагнації, робить надзвичайні речі, не маючи великої кількості необхідних ресурсів. «Схема» – це не просто рейв-вечірка, це впливовий лідер і якісний бренд на світовій сцені електронної музики.

Ще одна родзинка київської техно-сцени – клубний і культурний простір «Closer». Він розташований на околиці Подолу у промисловій зоні міста, що оточена лісом недалеко від Дніпра. Приміщення «Closer» було закинутою фабрикою в дуже поганому, абсолютно непридатному стані.

Через це орендна плата була надзвичайно низькою, тож «Closer» був заснований компанією друзів приблизно в той же час, у листопаді 2013 року під час революції. Дещо усамітнена локація є плюсом: зовні у «Closer» є танцювальна тераса та цілий двір, що нагадує «казковий ліс». Це ідеальне місце для втечі від повсякденного життя і безпечний простір для обміну думками та пошуку натхнення.

Окрім вечірок у вихідні, у «Closer» проходять джазові концерти, навчальні лекції з музики, виставки та дискусії, тут є музичний магазин та крамниця з одягом українських дизайнерів, галерея, чайний сад, радіостанція, студія тату та вегетаріанський ресторан. Влітку у «Closer» проходять два великих фестивалі – Strichka та Brave! Factory, що є найбільшими українськими фестивалями такого роду. «Closer» – це більше, ніж клуб, це екосистема, де люди можуть знайти, навчитися, святкувати та відпочивати. На початку 2020 року The Guardian визнав цей клуб найкращим у Східній Європі, і таким він став завдяки співпраці творчих прогресивних українців.

Ці два приклади були лише початком цілої культурної хвилі, яка прокотилася усією країною і стала еквівалентом Zeitgeist молодих поколінь. Це відображення молодого українського покоління: динамічне, відкрите, прогресивне, із поглядом у Європу і гордістю за власне національне походження.

Наприкінці 2017 року на мистецькому форумі «Київська бієнале» порушили питання сучасних викликів та ознаки дестабілізації в Україні та ЄС із

*Молоді українці
проживають
значну частину
свого життя
в умовах
політичної
нестабільності
та війни,
прагнучи
відірватися від
радянського
та російського
впливу й
рухатися до
європейського
майбутнього,
при цьому
намагаючись
мати нормальне
життя.*

девізом «Київ міжнародний». Основний фокус був спрямований на модерністські концепції створення соціальних альтернатив для сприяння соціальних змін. Частиною бієнале була виставка під назвою «Dance, Dance, Dance», яка критично дослідила нову рейв-культуру Києва з часів Євромайдану. Куратор виставки Сергій Клімко назвав це культурне явище візитною карткою міста для молоді, оскільки воно стало

добре відомим у Європі і його називають «новим Берліном» на основі процвітаючої техно-сцени дев'яностих років із власними унікальними особливостями.

Завдяки широкій увазі ЗМІ та багатьох міжнародних видань, це культурне явище стало надзвичайно популярним. Сьогодні тисячі молодих людей з усієї Європи їдуть до України, щоб відчувати це. Взаємодіючи з молодими українцями, вони отримують уявлення про те, якою насправді є Україна, і це уявлення, звісно, краще, ніж інформація у міжнародних новинах, публікаціях в інтернеті чи у виступах політичних діячів. Вони бачать покоління, яке тримається разом, підтримує одне одного, цінує свою свободу понад усе і є високоосвіченим та доброзичливим.

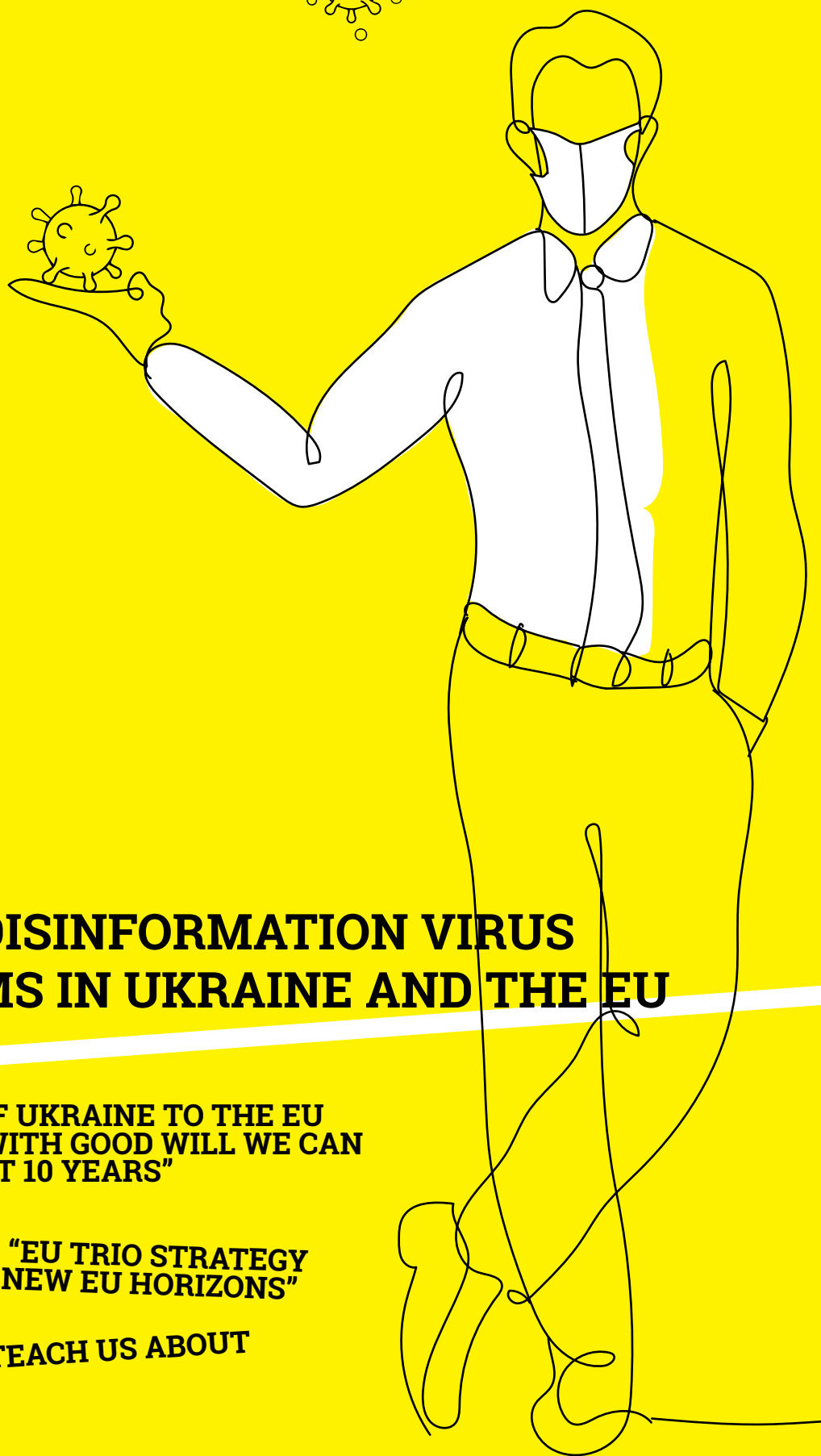
Намагаючись зрозуміти українську молодь, треба спочатку усвідомити, що для неї важливо. Цей культурний рух виник із бажання відірватися від реальності й добре провести час, який згодом перетворився на політичне твердження про нове, сильне покоління, яке робить усе інакше.

Майбутнє України схоже на її молоде покоління: прогресивне, освічене та сповнене величезного потенціалу, що принесе користь Європейському Союзу.

25 РОКІВ
ДОСЯГАЄМО ЗІРОК
ДЛЯ НАШИХ КЛІЄНТІВ

www.asterslaw.com

THE RUSSIAN DISINFORMATION VIRUS AND ITS VICTIMS IN UKRAINE AND THE EU

**HEAD OF THE MISSION OF UKRAINE TO THE EU
MYKOLA TOCHYTSKYI: "WITH GOOD WILL WE CAN
JOIN THE EU IN THE NEXT 10 YEARS"**

**MEP ANDRIUS KUBILIUS: "EU TRIO STRATEGY
WOULD OFFER UKRAINE NEW EU HORIZONS"**

**WHAT CAN CHORNOBYL TEACH US ABOUT
FIGHTING COVID-19?**